

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Συνεργαζόμενα Τμήματα: ΔΕΣ, ΒΣΑΣ, ΑΔΙΣΠΟ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: Τα «αποτυχημένα» Κράτη ως απειλή για τη διεθνή ασφάλεια.

Φοιτητής: Ιωάννης Τριανταφυλλίδης

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Γεώργιος Χρηστίδης

Θεσσαλονίκη, 2016

Η διπλωματική μου εργασία αφιερώνεται στους δασκάλους μου.

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δε συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

Περιεχόμενα

<i>Εισαγωγή</i>	5
<i>Κεφάλαιο 1</i>	10
<i>1.1 Προσδιορισμός του αποτυχημένου κράτους</i>	10
<i>1.2 Σύγχρονα παραδείγματα αποτυχημένων κρατών</i>	15
<i>1.3 Μέτρηση της αποτυχίας και κατάταξη αποτυχημένων κρατών</i>	19
<i>1.4 Αποτυχημένα κράτη ως απειλή για τη διεθνή ασφάλεια</i>	23
<i>1.5 Αντιμετώπιση των αποτυχημένων κρατών από τη διεθνή κοινότητα</i>	34
<i>Κεφάλαιο 2 Μελέτη περίπτωσης: Η Σομαλία ως Αποτυχημένο κράτος</i>	45
<i>2.1 Πως κατέληξε η Σομαλία αποτυχημένο κράτος: Μια ιστορική αναδρομή</i> 46	
<i>2.2. Η Σομαλία ως πηγή ανασφάλειας και χώρος διεθνούς παρέμβασης ...</i>	50
<i>2.3 Συμπεράσματα για τη περίπτωση της Σομαλίας</i>	57
<i>Κεφάλαιο 3 Η Λιβύη ως αποτυχημένο κράτος</i>	61
<i>3.1 Από το Καντάφι στη κατάρρευση: Μια ιστορική αναδρομή</i>	62
<i>3.2 Η Λιβύη ως απειλή για τη διεθνή ασφάλεια</i>	67
<i>3.3 Συμπεράσματα για τη περίπτωση της Λιβύης</i>	72
<i>Συμπεράσματα</i>	74
<i>Βιβλιογραφικές αναφορές</i>	78

Εισαγωγή

Η πτώση του τείχους του Βερολίνου (9 Νοεμβρίου 1989), που σήμανε τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου μεταξύ της Δύσης και της Σοβιετικής Ένωσης, δημιούργησε προσδοκίες για ένα νέο ξεκίνημα στις σχέσεις Ανατολής και Δύσης. Εντούτοις, οι νέες συνθήκες και ισορροπίες που διαμορφώθηκαν έφεραν στο προσκήνιο ζητήματα θεμελιώδους σημασίας. Ένα από τα ζητήματα αυτά ήταν και η κατάρρευση των πολιτικών και κρατικών δομών, σε συγκεκριμένες περιοχές του κόσμου.

Η εξέλιξη αυτή βοήθησε στη διαμόρφωση ενός νέου στρατηγικού και πολιτικού περιβάλλοντος, συμβάλλοντας παράλληλα στην άνθηση του εθνικισμού και της βίας. Συγκεκριμένα συνέβαλε, στην ανάδυση και την ενίσχυση εξτρεμιστικών-τρομοκρατικών ομάδων, (όπως π.χ. Al Qaeda, Al Shabaab), οι οποίες εκμεταλλευόμενες το καθεστώς ανομίας και την απουσία πολιτικής συνοχής σε κράτη κυρίως της Μ. Ανατολής και της Β. Αφρικής, κατάφεραν να οργανώσουν τρομοκρατικές επιχειρήσεις σε χώρες του δυτικού κόσμου, αποτελώντας φυσικά σημαντική απειλή για τη διεθνή ασφάλεια.

Έτσι λοιπόν, με την είσοδο της νέας χιλιετίας το φαινόμενο της τρομοκρατίας όπως αυτό εμφανίστηκε στην Ευρώπη με τις επιθέσεις του ΕΤΑ στην Ισπανία και των Ερυθρών Ταξιαρχιών στην Ιταλία φαίνεται να αλλάζει εικόνα και δυναμική. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου και στο Πεντάγωνο, αλλά και αυτές της Μαδρίτης (11 Μαρτίου 2004) και του Λονδίνου (7 Ιουλίου 2005), κατέδειξαν με τον πλέον emphaticό τρόπο, ότι οι νέες ισορροπίες που διαμορφώθηκαν σε ορισμένα μέρη του κόσμου θα μπορούσαν να έχουν ολέθριες συνέπειες για την παγκόσμια ειρήνη.

Αναπόφευκτα, ορισμένα από τα κράτη στα οποία ευδοκίμησε η ανάπτυξη τρομοκρατικών οργανώσεων και τα οποία χαρακτηρίζονται ως «αποτυχημένα», αποτέλεσαν το επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος, καθότι αυτά, θεωρήθηκαν πηγή αποσταθεροποίησης όχι μόνο για τα όμορά τους κράτη αλλά και για την παγκόσμια ειρήνη. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα

των συγκρούσεων στη Σιέρα Λεόνε, το Κονγκό και το Σουδάν οι οποίες αν και λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό των χωρών, επηρεάζουν αρνητικά όμορες χώρες, είτε μέσω μεγάλων μεταναστευτικών ροών είτε πλήττοντας το μεταξύ τους εμπόριο¹. Άλλα παραδείγματα φυσικά αποτελούν χώρες όπως το Ιράκ, η Λιβύη και η Συρία, όπου ο εμφύλιος πόλεμος δημιούργησε όχι μόνο μεγάλα κύματα μετανάστευσης προς την Ευρώπη, αλλά έδωσε την ευκαιρία εξάπλωσης εξτρεμιστικών και τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως η εξάπλωση του Ισλαμικού Κράτους (ISIS), η οποία συνιστά σημαντικότερη απειλή για τη διεθνή ασφάλεια.

Ωστόσο, όπως θα δούμε και παρακάτω, ο προσδιορισμός ενός κράτους ως αποτυχημένο συνιστά αντικείμενο διαφωνιών μεταξύ των αναλυτών διεθνών σχέσεων. Ορισμένοι αναλυτές όπως ο C. Call (2006)², θεωρούν την έννοια του «αποτυχημένου κράτους» αρκετά αυθαίρετη και γενικευμένη, προτείνοντας μια σειρά εναλλακτικών και ακριβέστερων εννοιών που θα μπορούσαν να αποδοθούν σε ένα κράτος ανάλογα με την περίπτωση. Ενώ σύμφωνα με τον S. Patrick (2007)³, η τάση ταξινόμησης όλων των προβληματικών αναπτυσσόμενων κρατών σε μία ενιαία κατηγορία, αυτή των αποτυχημένων κρατών, είναι λανθασμένη και διακατέχεται από μια γενικότητα, εφόσον δεν λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα πολιτιστικά και ιστορικά χαρακτηριστικά της κάθε χώρας.

Από την άλλη βέβαια, βάσει του Rotberg (2002)⁴, υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά που είναι κοινά στα αποτυχημένα κράτη. Έτσι λοιπόν τα κράτη αυτά, μαστίζονται συνήθως από εμφύλιες συγκρούσεις και παρουσιάζουν αδυναμία ελέγχου σε ορισμένα εδάφη τους από την κεντρική κυβέρνηση. Επίσης, χαρακτηρίζονται από γενικευμένη βία στο εσωτερικό τους αφού ένοπλες ομάδες δρουν ανεξέλεγκτα εκμεταλλευόμενες το καθεστώς ανομίας και τη χαλάρωση των θεσμών. Παράλληλα, οι συνέπειες για την

¹ Susan E. Rise, "The new national security strategy: Focus on failed states," The Brookings Institution, *Policy Brief* (2003), no 116.

² Charles T. Call, "The Fallacy of the 'Failed State'", *Third World Quarterly*, Vol. 29 ,(2008), pp. 1491-1507.

³ Stewart Patrick, "Failed" States and Global Security: Empirical Questions and Policy Dilemmas", *International Studies Review*, Vol. 9, (2007),pp. 644-662.

⁴ Robert I. Rotberg, "The New Nature of Nation-State Failure", *The Washington Quarterly*, Vol. 25, (2002), pp. 85-96.

οικονομία και τη κοινωνία είναι ολέθριες. Ενώ στις περισσότερες των περιπτώσεων παρατηρείται και απώλεια της νομιμότητας από την κεντρική εξουσία.

Στην παρούσα μελέτη, θα γίνει προσπάθεια διερεύνησης του ρόλου των αποτυχημένων κρατών στη διεθνή ασφάλεια. Με λίγα λόγια, ένα από τα βασικά ερωτήματα που θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε, μέσω της ανάλυσης που ακολουθεί, σχετίζεται με το αν τα αποτυχημένα κράτη συνιστούν τελικά απειλή για τη διεθνή ασφάλεια.

Προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα αυτό όμως, θα πρέπει πρώτα να προσδιοριστεί η έννοια του αποτυχημένου κράτους. Έτσι λοιπόν στο πρώτο κεφάλαιο, πραγματοποιείται μία ανασκόπηση των διαφόρων ερμηνειών του αποτυχημένου κράτους, όπως αυτές δίνονται από τους αναλυτές, ενώ περιγράφονται με λεπτομέρεια και κάποια από τα κοινά τους χαρακτηριστικά. Στη συνέχεια του κεφαλαίου δίνονται κάποια παραδείγματα αποτυχημένων κρατών, ενώ στο τρίτο μέρος του ίδιου κεφαλαίου προβάλλεται η ταξινόμηση των κρατών με βάση ορισμένους δείκτες, όπως ο δείκτης των εύθραυστων κρατών και ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης.

Ακολούθως, ανιχνεύονται, βάσει της βιβλιογραφίας, οι λόγοι για τους οποίους ένα αποτυχημένο κράτος καθίσταται απειλή για τη διεθνή ασφάλεια. Όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, τα εν λόγω κράτη συνδέονται με μια σειρά απειλών για τα μέλη της διεθνούς κοινότητας και κυρίως για αυτά που εντάσσονται σε Δυτικού τύπου συνασπισμούς, όπως η Βορειοατλαντική Συμμαχία (NATO) και η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Αν και η σοβαρότερη απειλή που σχετίζεται με τα αποτυχημένα κράτη είναι αυτή της τρομοκρατίας, εντούτοις εγείρονται και άλλου είδους ζητήματα που συνδέονται είτε με το οργανωμένο έγκλημα είτε με το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών και την πειρατεία⁵. Επιπλέον, στο τελευταίο μέρος του πρώτου κεφαλαίου παρατίθενται και οι απόψεις αναφορικά με την αναγκαιότητα

⁵ Daniel Lambach "The Perils of Weakness: Failed states and perceptions of threat in Europe and Australia, Presented at the conference," "New Security Agendas: European and Australian Perspectives", King's College, London 1-3 July, 2004, pp.1-24.

επέμβασης σε αποτυχημένα κράτη. Μέσα στο πλαίσιο αυτό επί της ουσίας παρατηρούνται δύο κυρίαρχες απόψεις. Από τη μία πλευρά, συστήνεται οι επεμβάσεις να πραγματοποιούνται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και σε εδάφη στρατηγικού ενδιαφέροντος, ενώ βάσει της ετέρας άποψης, η αποκατάσταση των θεσμών θα πρέπει να αποτελέσει κύριο μέλημα της διεθνούς κοινότητας. Εκτός των δύο αυτών απόψεων, μία τρίτη, ίσως λιγότερο προβεβλημένη, επικεντρώνεται στη πρόληψη που πρέπει να υπάρξει πριν την αποτυχία ενός κράτους. Μάλιστα, όπως διατυπώνεται από τα κείμενα στρατηγικής των οργανισμών της διεθνούς κοινότητας, όπως αυτά του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ, τα αποτυχημένα κράτη αποτελούν όντως πηγή ανησυχίας αλλά και χώρο διεθνούς παρέμβασης.

Παράλληλα, προκειμένου να απαντήσουμε στο ερώτημα που τέθηκε παραπάνω, στο επίκεντρο της ανάλυσης μας, βρίσκονται οι χώρες της Σομαλίας και της Λιβύης. Αναλυτικότερα στα επόμενα δύο κεφάλαια, για καθεμία από τις χώρες αυτές, πραγματοποιείται αρχικά μία ιστορική αναδρομή, προκειμένου να αναλυθούν οι λόγοι για τους οποίους τα εν λόγω κράτη κατατάσσονται σήμερα στα πλέον αποτυχημένα. Ακολούθως, διερευνάται η πιθανότητα τα εν λόγω κράτη να αποτελέσουν απειλή για τη διεθνή ασφάλεια.

Συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Σομαλίας η δράση κυρίως της τρομοκρατικής οργάνωσης Al Shabaab , και οι διασυνδέσεις της με τη διεθνή τρομοκρατία, συνιστά ένα από τα πλέον ανησυχητικά φαινόμενα για τα μέλη της διεθνούς κοινότητας. Ενώ και η πειρατεία που έχει λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις στο Κέρασ της Αφρικής, δημιουργεί επιπρόσθετα προβλήματα. Παρομοίως, η Λιβύη παρέχει και αυτή με τη σειρά της, πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη τρομοκρατικών οργανώσεων. Ενώ όπως θα δούμε παρακάτω, μία πρόσθετη ιδιαιτερότητα για την περίπτωση της Λιβύης, συνιστά η γεωγραφική της εγγύτητα με την Ευρώπη.

Σε κάθε περίπτωση, όπως προέκυψε και από τη συγκεκριμένη μελέτη, τα αποτυχημένα κράτη φαίνεται να βρίσκονται δικαιολογημένα στην κορυφή

της ατζέντας, αναφορικά με ζητήματα διεθνών σχέσεων, παρότι μέχρι την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, δεν ήταν στο επίκεντρο των συζητήσεων. Βάσει των πιο πρόσφατων γεγονότων στη Συρία μάλιστα, φαίνεται ότι θα απασχολήσουν τη διεθνή κοινότητα και στο μέλλον.

Κεφάλαιο 1

1.1 Προσδιορισμός του αποτυχημένου κράτους

Η ανισορροπία που επέφερε το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, δημιούργησε ένα νέο στρατηγικό περιβάλλον, αφού πλέον πολλές από τις αναπτυσσόμενες χώρες έπαψαν να βρίσκονται κάτω από τη σφαίρα επιρροής των δύο μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ και ΕΣΣΔ). Σε κάποιες από τις χώρες αυτές η μεταβατική περίοδος χαρακτηρίστηκε ταραχώδης, καθότι ορισμένες δεν κατάφεραν επιτυχώς τον εκδημοκρατισμό τους, ενώ φάνηκαν ανήμπορες στο να παράσχουν βασικά δημόσια αγαθά όπως ασφάλεια, εκπαίδευση, υγεία κτλ., στους πολίτες τους. Το νέο αυτό φαινόμενο, δηλαδή το έλλειμμα διακυβέρνησης στις χώρες αυτές, χαρακτηρίστηκε από τον Jackson⁶ ως «αρνητική κυριαρχία» καθότι οι κυβερνήσεις στα κράτη αυτά στάθηκαν ανεπαρκής στη διατήρηση της κυριαρχίας τους.

Έτσι λοιπόν, μία νέα κατάσταση διαμορφώθηκε σε κράτη, κυρίως της Αφρικής και της Ασίας, φέρνοντας ανησυχία στη διεθνή κοινότητα και στρέφοντας την προσοχή της σε ένα γκρουπ χωρών, που χαρακτηρίστηκαν ως «αποτυχημένα». Αν και στη πραγματικότητα δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος ορισμός για τα κράτη αυτά, συνήθως χρησιμοποιείται ο όρος «αποτυχημένα» για να περιγράψει την κατάσταση που επικρατεί σε αυτά, η οποία έρχεται σε πλήρη αντίθεση με αυτή των επιτυχημένων χωρών.

Σε αντιδιαστολή με τα αποτυχημένα κράτη, «επιτυχημένα κράτη» θεωρούνται αυτά που μπορούν να ελέγξουν τα εδάφη τους και τον πληθυσμό που κατοικεί μέσα σ' αυτά, έχουν τη δυνατότητα ανάπτυξης διπλωματικών σχέσεων με άλλα κράτη και μπορούν να παράσχουν κοινωνικά αγαθά στους πολίτες τους, όπως αυτά της ασφάλειας, της υγείας και της εκπαίδευσης⁷.

Από την άλλη, οι αποτυχημένες χώρες είναι ανίκανες τόσο στο να παράσχουν το δημόσιο αγαθό της ασφάλειας στους πολίτες τους όσο και τον έλεγχο των εδαφών τους. Επίσης, δείχνουν ανεπάρκεια στη διασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης και οποιασδήποτε λογικής κατανομής των κοινωνικών αγαθών. Ενώ παράλληλα, χαρακτηρίζονται από μεγάλες οικονομικές

⁶ Robert H. Jackson, "Quasi-States: Sovereignty, International Relations, and the Third World", Cambridge University Press (1990), p.26.

⁷Rosa E. Brooks, "Failed states or the state as a failure", The University of Chicago Law Review Vol 72. (2005),pp. 1159-1196.

ανισότητες και από βίαιο ανταγωνισμό εντός του κράτους, για την πρόσβαση σε φυσικούς πόρους (π.χ. νερό, πετρέλαιο, χρυσό κτλ.)⁸.

Γίνεται επομένως κατανοητό ότι τα αποτυχημένα κράτη χαρακτηρίζονται συνήθως από εντάσεις και συγκρούσεις στο εσωτερικό τους. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, οι κυβερνήσεις των αποτυχημένων κρατών έχουν να αντιμετωπίσουν μια πληθώρα αναταράξεων, οι οποίες προέρχονται από ομάδες ένοπλων αντιφρονούντων, στόχος των οποίων συνήθως είναι η ανατροπή του καθεστώτος.

Παρόλα αυτά δεν είναι μονάχα ο απόλυτος βαθμός της έντασης της βίας που χαρακτηρίζει ένα αποτυχημένο κράτος⁹. Άλλα σημαντικά χαρακτηριστικά είναι επίσης, η διάρκεια της βίας (όπως στις περιπτώσεις της Αγκόλας και του Σουδάν), η μορφή της βίας, αλλά και η κατεύθυνση της βίας, δηλαδή αν προορίζεται ενάντια στην κυβέρνηση και του καθεστώτος γενικότερα. Ενώ σημαντικός είναι και ο χαρακτήρας των απαιτήσεων, γεωγραφικών (αυτονόμηση) ή πολιτικών (ανάληψη εξουσίας), των εξεγερθέντων.

Ο όρος του αποτυχημένου κράτους εμφανίστηκε σχετικά πρόσφατα στο προσκήνιο, μόλις στις αρχές της δεκαετίας του 90' και έτυχε ευρείας αποδοχής¹⁰ ύστερα από τα άρθρα των Gerald B. Helman & Steven R. Ratner¹¹ και Zartman¹². Στο πρώτο άρθρο, αυτό των Helman & Ratner, περιγράφηκε η έννοια του αποτυχημένου κράτους, βάσει της οποίας τα συγκεκριμένα κράτη καθίστανται πλήρως ανίκανα να λειτουργήσουν ως ανεξάρτητες οντότητες. Παραδείγματα τέτοιων χωρών αποτέλεσαν η Γιουγκοσλαβία, η ΕΣΣΔ, το Σουδάν και η Λιβερία. Ενώ σύμφωνα με τον Zartman, ένα αποτυχημένο κράτος είναι ανίκανο να παράσχει βασικές του

⁸ Stuart E. Eizenstat, John Edward Porter, and Jeremy M. Weinstein, "Rebuilding Weak States", *Foreign Affairs* Vol. 84, (2005), pp. 134-146.

⁹ Robert I. Rotberg, "Failed states, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators", *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, *Brookings Institution Press*, (2003), p.5.

¹⁰ Δες για παράδειγμα Ralph Wilde, "The Skewed Responsibility Narrative of the Failed States Concept", *ILSA Journal of International & Comparative Law* (2002), 425.

¹¹ Gerald B. Helman and Steven R. Ratner, "Saving Failed States", *Foreign Policy* No. 89 (1993), pp. 3-20.

¹² William I. Zartman, "Collapsed States: The disintegration and restoration of legitimate authority", Boulder, CO: Lynne Rienner Publisher, (1995), p.4.

λειτουργίες, όπως συνέβη για παράδειγμα στο Κονγκό τη δεκαετία του 60', και στο Τσαντ, τη Γκάνα και την Ουγκάντα κατά τη δεκαετία του 80'.

Το έναυσμα για την ανάγκη του προσδιορισμού ενός κράτους ως «αποτυχημένου», οφείλεται εν πολλοίς στην ολοκληρωτική κατάρρευση της Σομαλίας. Αν και στην πραγματικότητα ο συγκεκριμένος όρος δεν έτυχε ευρείας προβολής πριν από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, αφού αυτό αποτελούσε ένα νέο φαινόμενο που έχριζε περαιτέρω ανάλυσης. Για το λόγο αυτό η CIA είχε χρηματοδοτήσει ένα πολυετές ερευνητικό πρόγραμμα, που ξεκίνησε το 1994 υπό την ονομασία «The state failure task force». Στόχος του εν λόγω προγράμματος ήταν να ανιχνεύσει τους λόγους για τους οποίους ένα κράτος μπορεί να αποτύχει έχοντας ως παραδείγματα την εποχή εκείνη τα γεγονότα της Σομαλίας, της Βοσνίας, της Λιβερίας του Αφγανιστάν και της Δημοκρατίας του Κονγκό.

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου κατέστησαν με σαφήνεια πλέον σε όλους τους ηγέτες του Δυτικού κόσμου, την αναγκαιότητα όχι μόνο ανάλυσης τέτοιου είδους κρατών, αλλά και εφαρμογής των κατάλληλων πολιτικών για την αποκατάστασή τους. Έτσι λοιπόν τα αποτυχημένα κράτη ήρθαν στο υψηλότερο επίπεδο ενδιαφέροντος, καθότι πλέον προέκυψαν σημαντικά ζητήματα ασφάλειας για τις χώρες της Δύσης. Επιπλέον, η ανικανότητα του Αφγανιστάν να ελέγξει την επικράτειά του και να αποτρέψει τη δράση της Al Qaeda έδωσε ένα νέο ενδιαφέρον στην έννοια του «αποτυχημένου κράτους».

Έκτοτε το πρόβλημα των «αποτυχημένων κρατών», μονοπώλησε το ενδιαφέρον στις συζητήσεις για θέματα εξωτερικής πολιτικής και απασχόλησε ιδιαίτερα και την κοινή γνώμη διεθνώς, λόγω του ότι κάποια από τα συγκεκριμένα κράτη θεωρήθηκαν ως «εκκολαπτήρια» τρομοκρατικών οργανώσεων, έχοντας τη δυνατότητα να δράσουν και να λειτουργούσαν ανεμπόδιστα σε αυτές. Ενδεικτικές της αποδοχής του όρου, αποτέλεσαν και οι

αναφορές, της πρώην υπουργού εξωτερικών των ΗΠΑ Κοντολίζα Ράις¹³, για το Αφγανιστάν ως αποτυχημένο κράτος, στις αρχές του 2006.

Η κατανόηση και η κατάταξη συνεπώς των κρατών ως αποτυχημένα αποτέλεσε προτεραιότητα για τους ασκούντες την εξωτερική πολιτική των ανεπτυγμένων χωρών. Έτσι λοιπόν, διάφορα ερευνητικά προγράμματα¹⁴ που έλαβαν χώρα τόσο από κυβερνητικούς όσο και από μη-κυβερνητικούς οργανισμούς, προσπάθησαν να ομαδοποιήσουν τις χώρες χρησιμοποιώντας διάφορα επίθετα. Υιοθετήθηκαν επομένως διάφοροι χαρακτηρισμοί, όπως «προβληματικά» (troubled), «υπό κατάρρευση» (collapsed), «αδύναμα» (weak), για να προσδιορίσουν την κατάσταση που επικρατεί σε μία χώρα. Οι προσπάθειες αυτές ήρθαν ως απόρροια των κενών και της αναποτελεσματικότητας στις έννοιες και τα εργαλεία που ήταν διαθέσιμα στους αναλυτές των διεθνών σχέσεων.

Οι σύγχρονες αντιλήψεις αναφορικά με την έννοια του αποτυχημένου κράτους έχουν αποτελέσει αντικείμενο κριτικής¹⁵. Και αυτό γιατί αφενός η έλλειψη ξεκάθαρων κριτηρίων για το προσδιορισμό της έννοιας της αποτυχίας, και αφετέρου η τάση να χρησιμοποιείται ο συγκεκριμένος όρος αυθαίρετα σε χώρες με ετερογενή χαρακτηριστικά, αγνοώντας επί της ουσίας τη φύση του καθεστώτος και τα ιστορικά γεγονότα που διαμορφώνουν το σκηνικό σε μια χώρα, έχουν καταστήσει προβληματική τη υιοθέτηση του όρου. Γίνεται επομένως αντιληπτό το γεγονός, ότι δεν υπάρχει μία γενική ομολογία αναφορικά με τον προσδιορισμό του «αποτυχημένου κράτους». Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον C. Call¹⁶ η χρησιμοποίηση του όρου αυτού θα μπορούσε να οδηγήσει σε εσφαλμένα συμπεράσματα σχετικά με τη φύση των κρατών που χαρακτηρίζονται ως τέτοια. Συνεπώς, προτείνει την υιοθέτηση ακριβέστερων ορισμών προκειμένου να εξαχθούν ορθά συμπεράσματα,

¹³ Condoleezza Rice, "Testimony before the Senate Foreign Relations Committee", Secretary of State Washington, DC, 15 February 2006, <http://www.state.gov/secretary/rm/2006/61262.htm>, τελευταία πρόσβαση 5 February 2008.

¹⁴ Βλέπε σχετικά α) "States-at-Risk" programme που χρηματοδοτήθηκε από τον US-based Carnegie Corporation και β) "Fragile states" που χρηματοδοτήθηκε από το UK-based Overseas Development Institute.

¹⁵ Stewart Patrick, "Failed" States and Global Security: Empirical Questions and Policy Dilemmas", *International Studies Review*, Vol. 9, (2007), pp. 644-662.

¹⁶ Charles T. Call, "The Fallacy of the Failed State", *Third World Quarterly* (2008), Vol. 29, pp. 1491-1507.

καθώς γενικοί προσδιορισμοί θα μπορούσαν να οδηγήσουν και σε εσφαλμένες πολιτικές αποκατάστασης για τα κράτη αυτά.

Αντί λοιπόν του χαρακτηρισμού «αποτυχημένα» ο C. Call (2008) θεωρεί ότι θα ήταν προτιμότερο να γίνει μία κατηγοριοποίηση των κρατών με πιο κατανοητούς όρους. Για παράδειγμα, ο όρος του «κράτους υπό κατάρρευση» (collapsed state) θα μπορούσε να αναφέρεται σε μία χώρα της οποίας το πολιτικό σύστημα είναι έτοιμο να κατακερματιστεί και με τα βίαια συντηρείται. Ο όρος αυτός θα ανταποκρινόταν σε χώρες όπου οι βασικές λειτουργίες του κράτους αποτυγχάνουν να εκτελεστούν από το ίδιο το κράτος.

Επιπλέον, ως «αδύναμο κράτος» (weak state) θα μπορούσε να χαρακτηριστεί εκείνο στο οποίο εσωτερικές διαμάχες είτε εθνικού είτε θρησκευτικού χαρακτήρα διαδραματίζονται στο εσωτερικό της χώρας και είναι ελεγχόμενες από το κράτος ως ένα βαθμό. Ενδεχομένως όμως, μη-επίσημοι φορείς να διεξάγουν και να προσφέρουν το μεγαλύτερο μέρος των δημόσιων υπηρεσιών ανταγωνιζόμενοι με τους θεσμικούς φορείς. Ωστόσο σε κάθε περίπτωση, δεν εγείρονται ζητήματα εθνικής ασφάλειας και εδαφικής ακεραιότητας του κράτους.

Συνήθως τα «αδύναμα κράτη» είναι είτε εγγενώς αδύναμα, λόγω γεωγραφικών, φυσικών, ή οικονομικών περιορισμών είτε μπορεί να βρίσκονται στη συγκεκριμένη κατάσταση λόγω περιστασιακών καταστάσεων, όπως είναι ο εσωτερικός ανταγωνισμός, ο δεσποτισμός της εξουσίας και οι εξωτερικές επιθέσεις. Στις περισσότερες των περιπτώσεων τα «αδύναμα κράτη» μαστίζονται από εντάσεις προερχόμενες από εθνικές γλωσσικές και θρησκευτικές διαφορές.

Επιπρόσθετα ένα «εμπόλεμο κράτος» θεωρείται εκείνο όπου ένοπλες συγκρούσεις κυριαρχούν στο εσωτερικό του, χωρίς αυτό απαραίτητα να σημαίνει ότι είναι κράτος υπό κατάρρευση. Ενώ, σύμφωνα με τον Robert

I. Rotberg¹⁷, όλα τα αποτυχημένα κράτη βιώνουν κάποιου είδους ένοπλης σύγκρουσης. Ωστόσο, οι προκλήσεις μπορεί να διαφέρουν σημαντικά από κράτος σε κράτος, καθώς αυτές εξαρτώνται τόσο από το είδος της ένοπλης σύγκρουσης όσο και από το εάν οι συγκρούσεις λαμβάνουν χώρα σε ολόκληρη την επικράτεια ή περιορίζονται μονάχα σε μία περιοχή.

Σε κάθε περίπτωση όμως, ακόμα και αν αποδεχτούμε τον όρο «αποτυχημένο», η κατάταξη δεν είναι ούτε απόλυτη αλλά ούτε και στατική. Σύμφωνα με τον David Carment¹⁸ η κατάταξη ενός κράτους ως «αποτυχημένο» είναι σχετική, αφού εξαρτάται από το βαθμό αποτελεσματικότητας της διακυβέρνησής του συγκρινόμενο με άλλα κράτη της διεθνούς κοινότητας, για μία δεδομένη χρονική στιγμή (συνήθως σε ετήσια βάση).

1.2 Σύγχρονα παραδείγματα αποτυχημένων κρατών

Πρόσφατα παραδείγματα αποτυχημένων κρατών είναι, η κατάρρευση των θεσμών στη Σομαλία, η διάλυση της Πρώην Γιουγκοσλαβίας καθώς επίσης και κρίσεις που έλαβαν χώρα κατά διαστήματα στη Ρουάντα, την Αϊτή, το Κονγκό, τη Σιέρα Λεόνε και το Αφγανιστάν. Παράλληλα, οι βίαιες εξεγέρσεις με επίκεντρο την Τυνησία το Δεκέμβριο του 2010, επέφεραν ανισορροπία όχι μόνο στο εσωτερικό της χώρας, αλλά και σε άλλα κράτη της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Επομένως, αποτέλεσμα του νέου αυτού φαινομένου, γνωστού και ως «Αραβική Άνοιξη», ήταν και άλλα κράτη, όπως η Συρία και η Λιβύη, να προστεθούν στη λίστα μαζί με τα παραπάνω.

Με βάση τον πίνακα 1, (σελ. 22) η Σομαλία αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα παραδείγματα αποτυχημένου κράτους, αφού και με βάση τον ετήσιο δείκτη των αποτυχημένων κρατών για το 2015¹⁹, κατατάσσεται στη τρίτη θέση. Το παράδοξο αναφορικά με την περίπτωση της Σομαλίας είναι ότι δε χαρακτηρίζεται από μεγάλη ανομοιογένεια στο εσωτερικό της, αφού και

¹⁷ Robert .I Rotberg, "The Failure and Collapse of Nation-States: Break-down, Prevention, and Repair", in: Rotberg, Robert I., *When States Fail: Causes and Consequences* (2004), p.5.

¹⁸ David Carment, " Assessing state failure: implications for theory and policy", *Third World Quarterly*, Vol. 24, (2003), pp.407-427.

¹⁹ "Failed states index XI", (2015), The Fund for Peace Publication.

μεταξύ των κατοίκων της υπάρχει τόσο ενιαία κουλτούρα όσο και κοινή γλώσσα και θρησκεία. Παρόλα αυτά, ο εθνικισμός αποτελεί ένα πολύ σημαντικό συστατικό εντός των συνόρων της.

Έτσι λοιπόν σε πλήρη αρμονία με πολλές χώρες της Ασίας και της Αφρικής, οι εκλεγμένες κυβερνήσεις στη Σομαλία χαρακτηρίστηκαν από έντονη αναποτελεσματικότητα, διαφθορά και ανικανότητα δημιουργίας οποιουδήποτε είδους εθνικής και πολιτικής κουλτούρας²⁰. Οι συνθήκες αυτές ευνόησαν τη δημιουργία στρατιωτικού πραξικοπήματος και την ανάληψη της εξουσίας το 1969, από το στρατηγό Mohammed Siad Barre, καθώς θεωρήθηκε από τους πραξικοπηματίες ότι οι πολιτικοί καταστρέφουν τη χώρα. Φυσικά η κατάσταση της χώρας επιδεινώθηκε, οι δημοκρατικοί θεσμοί καταλύθηκαν, καταπατήθηκαν τα ανθρώπινα δικαιώματα και η διαφθορά κλιμακώθηκε, οδηγώντας στον εμφύλιο του 1991, ο οποίος κατέστρεψε ότι είχε απομείνει και αποτέλεσε την αρχή του τέλους για τη Σομαλία.

Παρόμοια παραδείγματα κρατών αποτελούν το Αφγανιστάν, η Αγκόλα, η Λιβερία και η Σιέρα Λεόνε, όπου οι κυβερνήτες-ηγεμόνες των χωρών αυτών έχοντας ως πρόφαση τη φυλετική ή τη θρησκευτική ενοποίηση, καταπάτησαν τους υφιστάμενους θεσμούς, έτσι ώστε να αποκτήσουν την απαιτούμενη δύναμη που θα τους διατηρήσει στην εξουσία. Ενδεικτική είναι η περίπτωση του Προέδρου της Σιέρα Λεόνε, Stevens (1968-1985), ο οποίος διέπραξε ευρείας κλίμακας παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε βάρος των πολιτών της χώρας του, προκειμένου να αποκομίσει προσωπικά οικονομικά οφέλη²¹.

Αναλυτικότερα, ο Stevens δημιούργησε μια στρατιωτική δύναμη που είχε ως στόχο τον εκφοβισμό των πολιτών, ειδικότερα στις περιοχές όπου υπήρχαν μεγάλα κοιτάσματα διαμαντιών, προκειμένου να έχει την αποκλειστική εκμετάλλευση των κοιτασμάτων αυτών. Όπως ήταν αναμενόμενο, δημιουργήθηκε ένα κράτος όπου καταλύθηκαν οι θεσμοί και

²⁰ Walter Clarke and Robert Gosende, "Somalia: Can a Collapsed State Re-constitute Itself," in *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, *Brookings Institution Press*, (2003), p.133.

²¹ William Reno, "Sierra Leone: Warfare in a Post-State Society," in *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, *Brookings Institution Press*, (2003), p. 75.

επικράτησε η διαφθορά και η παρανομία. Εν τέλει, ο εμφύλιος πόλεμος, ο οποίος ενθαρρύνθηκε και από έξωθεν δυνάμεις, μετέτρεψε την αποτυχία σε κατάρρευση²². Το 2002 και ύστερα από κτηνωδίες που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του εμφυλίου, η διεθνής κοινότητα επενέβη δυναμικά, αποστέλλοντας ειρηνευτικές δυνάμεις με σκοπό την αποκατάσταση της ειρήνης. Η αποστολή στέφθηκε από σχετική επιτυχία και έτσι στα τέλη του 2001, η νεοσύστατη κυβέρνηση άρχισε να λειτουργεί ως ένα βαθμό.

Ανάλογες τακτικές χρησιμοποιήθηκαν και από το Mobutu στο Ζαΐρ. Ο Mobutu (1965-1997) εκμεταλλευόμενος τη γενναιοδωρία των ΗΠΑ και άλλων Δυτικών υποστηρικτών του, κατάφερε όχι μόνο να ενισχύσει τον προσωπικό του πλούτο, αυξάνοντας παράλληλα και την επιρροή του στους συμπατριώτες του, αλλά επίσης κατόρθωσε να διεισδύσει στο στρατό, δημιουργώντας πιστούς υποστηρικτές εντός αυτού²³.

Όπως και στις περιπτώσεις των Stevens και Siad Barre ο εκμοντερνισμός του κράτους και της κοινωνίας γενικότερα, αποτελούσε τροχοπέδη για τα σχέδιά του Mobutu. Σύμφωνα με τον R. Lemarchand²⁴, κατά τη διάρκεια της ηγεμονίας του, οι πελατειακές σχέσεις, που έφεραν σε υψηλόβαθμες θέσεις συγγενικά του πρόσωπα και γενικότερα άτομα από το στενό του κύκλο, κυριάρχησαν και ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της λειτουργίας του κράτους. Ωστόσο οι βίαιες συγκρούσεις που έλαβαν χώρα στο εσωτερικό της χώρας το 1991, αποτέλεσαν την αρχή του τέλους του, αφού δύο χρόνια αργότερα κρίθηκε ένοχος για εσχάτη προδοσία επειδή παρεμπόδιζε τη λειτουργία των θεσμών.

Σε κάθε περίπτωση, το κράτος του Ζαΐρ στάθηκε ανίκανο στην εκτόνωση των κρίσεων και ειδικά στις αρχές της δεκαετίας του 90'. Η προστασία των κατοίκων της χώρας δε βρισκονταν πλέον στα χέρια του στρατού, αφού και αυτός, όντας άμισθος, πρωτοστάτησε στις βίαιες εξεγέρσεις του 1991. Φάνηκε ξεκάθαρα λοιπόν, ότι ο Mobutu πλέον είχε χάσει

²² Βλέπε υποσημείωση 21.

²³ Rene Lemarchand, "The Democratic Republic of the Congo: From failure to potential reconstruction," in *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, *Brookings Institution Press*, (2003), p. 37.

²⁴ Βλέπε υποσημείωση 24.

τον έλεγχο του κυβερνητικού στρατού²⁵, με τους πολίτες να έχουν χάσει πλήρως το αίσθημα ασφάλειας. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την πλήρη ανομία και αδικία που επικράτησε όλα αυτά τα χρόνια, διαμόρφωσαν τις κατάλληλες συνθήκες έτσι ώστε το Ζαΐρ να θεωρείται ως ένα «αποτυχημένο κράτος».

Τα γεγονότα του Ζαΐρ βρίσκονται σε πλήρη αρμονία με τα λεγόμενα του Rotberg²⁶, καθώς βάσει αυτού, ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των αποτυχημένων κρατών, είναι η δημιουργία ομάδων που απολαμβάνουν ευνοϊκή μεταχείριση. Επί της ουσίας δημιουργείται μία ελίτ, η οποία έχει σημαντικούς δεσμούς με τον κυβερνήτη-ηγεμόνα και συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην αποσάθρωση της δικαιοσύνης και της οικονομίας του κράτους. Το γεγονός αυτό βέβαια, οδηγεί σε ένα διεφθαρμένο κράτος αφού πλέον το κοινωνικό όφελος παύει ουσιαστικά να υφίσταται.

Ακόμη ένα παράδειγμα αποτυχημένου κράτους είναι το Σουδάν, το οποίο αποτέλεσε αποικία της Βρετανίας ενώ και οι Αιγύπτιοι κατείχαν μέρος των εδαφών του. Κατά τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, το πέρας της αποικιοκρατίας από τους Βρετανούς σε συνδυασμό με την παραίτηση της Αιγύπτου από τις όποιες διεκδικήσεις το 1954, έφερε την ανεξαρτητοποίηση της χώρας. Ωστόσο, τα γεγονότα αυτά κατέδειξαν με τον πλέον emphaticό τρόπο τις διαφορές μεταξύ των κατοίκων της χώρας, οδηγώντας σε εμφύλιο πόλεμο καταρχήν από το 1955-1972 και από το 1983-2003. Τα γεγονότα αυτά συνετέλεσαν αποφασιστικά στο διαχωρισμό που επήλθε μεταξύ του Βορρά και του Νότου και ήταν απόρροια κυρίως εθνικών, γλωσσικών και θρησκευτικών διαφορών καθότι ο Βορράς κατοικούσαν κατά βάση από ισλαμιστές ενώ στα νότια διαβιούσαν κυρίως χριστιανοί και ανιμιστές.

Ο εμφύλιος στο Σουδάν θεωρείται ως ένας από τους πλέον αιματηρούς πολέμους που έλαβαν χώρα στο εσωτερικό ενός κράτους. Και αυτό γιατί τα θύματα ξεπέρασαν τα δύο εκατομμύρια ενώ οι πρόσφυγες πολέμου ανήλθαν περίπου στα τέσσερα εκατομμύρια. Επίσης, η εκμετάλλευση σε βάρος των

²⁵ "The last days of Mobutu", *Economist*, March 20th, 1997, <http://www.economist.com/node/145616>.
²⁶ Βλέπε υποσημείωση 17, σελ. 8.

νότιων πληθυσμών από αυτούς του βορρά ήταν έντονη, με την κεντρική κυβέρνηση να μην παρέχει τα απαιτούμενα αγαθά στους πολίτες του νότου θεωρώντας τους περισσότερο εχθρούς παρά πολίτες του κράτους²⁷. Ως συνέπεια των παραπάνω, το Σουδάν καθίσταται σήμερα ένα από τα πλέον αποτυχημένα κράτη, όπως αποτυπώνεται άλλωστε και με βάση τη κατάταξη των χωρών του πίνακα 1 (σελ. 22).

Τα γεγονότα στο Σουδάν, με το διαχωρισμό μεταξύ βορρά και νότου, ενισχύουν τους ισχυρισμούς του S. Kaplan²⁸, σύμφωνα με τον οποίο ένας σημαντικός λόγος που μπορεί να οδηγήσει στην αποτυχία ενός κράτους είναι ο φυλετισμός. Δηλαδή, η προσπάθεια επιβολής της κάθε ομάδας των δικών της πεποιθήσεων, έναντι άλλων πιο ανίσχυρων, με στόχο ως επί το πλείστον είτε πολιτικά οφέλη που φτάνουν στην ανάληψη της εξουσίας είτε προσωπικά οφέλη και ευνοϊκή μεταχείριση από την κυβέρνηση.

Όπως γίνεται αντιληπτό βάσει των περιπτώσεων που περιγράφηκαν παραπάνω, όποιο και αν είναι το είδος της αποτυχίας, αναμφισβήτητα, εγείρονται πρωτίστως ζητήματα ανθρώπινης ασφάλειας για τους πολίτες των χωρών αυτών. Και αυτό γιατί, τα συγκεκριμένα κράτη είναι ανίκανα να προσφέρουν το αγαθό της ασφάλειας επιβάλλοντας την απαιτούμενη τάξη. Ταυτόχρονα, εμφανίζουν σοβαρότατες αδυναμίες σε επίπεδα διακυβέρνησης και διατήρησης των θεσμών. Ενώ ακόμη, αν και πολλές φορές δεν τίθεται θέμα εθνικής κυριαρχίας από έξωθεν απειλή, εντούτοις αποδεικνύονται ανίκανα στο να επιτύχουν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για τη συντήρηση της κρατικής τους κυριαρχίας.

1.3 Μέτρηση της αποτυχίας και κατάταξη αποτυχημένων κρατών

Όπως έχει γίνει κατανοητό, τα αδύναμα και αποτυχημένα κράτη συνιστούν μια σημαντικότερη πρόκληση για τη διεθνή κοινότητα. Σε ένα στενά αλληλεξαρτώμενο κόσμο, με άρρηκτα συνδεδεμένες οικονομίες, η ασφάλεια αποτελεί ένα ζήτημα θεμελιώδους σημασίας. Οποιοσδήποτε αρνητικές

²⁷ Βλέπε υποσημείωση 17, σελ. 13.

²⁸ Seth D. Kaplan, " Fixing fragile states: A new paradigm for development ", Praeger Security International , ,(2008) Connecticut, Westport, p.42.

επιπτώσεις σε αυτή, δημιουργούν μια εύθραυστη κατάσταση που μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες όχι μόνο για μία συγκεκριμένη χώρα και τους ανθρώπους της, αλλά και για τα γειτονικά της κράτη καθώς και για αυτά του υπόλοιπου κόσμου.

Από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σε μια σειρά κρατών, είχε ξεσπάσει μαζική βία απόρροια εσωτερικών διαφορών. Σε μερικά από αυτά οι συγκρούσεις οφείλονται στην εθνική και φυλετική ανομοιογένεια, παίρνοντας τη μορφή εμφυλίου, ενώ σε άλλα οι συγκρούσεις παίρνουν τη μορφή επανάστασης, ύστερα από εκτεταμένη ανθρωπιστική κρίση, για την ανατροπή καταπιεστικών καθεστώτων.

Αν και η μαζικότητα και η δυναμική των συγκρούσεων μπορεί να διαφέρει από περιοχή σε περιοχή, εντούτοις σε κάθε περίπτωση, αυτές πηγάζουν από συγκεκριμένα αίτια. Συνήθως λοιπόν, τέτοιου είδους δυσμενείς καταστάσεις για μία χώρα προκύπτουν λόγω κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής καταπίεσης, που δεν είναι δυνατόν να διαχειριστούν οι νόμιμες κυβερνήσεις και οι εκπρόσωποι των κρατικών θεσμών. Συνεπώς, η ανάπτυξη συγκρουσιακού κλίματος μεταξύ διάφορων ομάδων ανάλογα με τη γλώσσα, τη θρησκεία, τη φυλή, την εθνικότητα, την τάξη, την φυλή ή την περιοχή προέλευσης φαίνεται πολλές φορές αναπόφευκτη.

Φυσικά οι λόγοι που συμβάλλουν στην αποτυχία ή στη κατάρρευση ενός κράτους δεν είναι εύκολο να ερμηνευθούν αφού συνιστούν μία δυναμική και πολύπλοκη διαδικασία, εντούτοις αυτό δε σημαίνει ότι είναι και απρόβλεπτοι. Δύο πολύ σημαντικά στοιχεία για την αποφυγή μιας αποτυχίας, είναι αφενός η κατανόηση της επικρατούσας κατάστασης και αφετέρου η στενή παρακολούθηση των συνθηκών που δύναται να συμβάλλουν στην αστάθεια. Έχοντας έτσι την απαραίτητη γνώση, η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να είναι έτοιμη να αναλάβει τις απαραίτητες ενέργειες για την αντιμετώπιση των υφιστάμενων ζητημάτων στις χώρες αυτές. Ή διαφορετικά, να είναι έτοιμη για την εξομάλυνση των αρνητικών επιπτώσεων που μπορεί να προέλθουν από μια τέτοιου είδους κατάσταση.

Προκειμένου λοιπόν να υπάρχει το στοιχείο της έγκαιρης προειδοποίησης, αλλά πολύ περισσότερο της υιοθέτησης της ορθής πολιτικής, οι αξιολογήσεις των κρατών κατά περίπτωση, βασιζόμενες σε επίσημα και ανεπίσημα στοιχεία είναι απαραίτητες έτσι ώστε να εντοπιστούν οι κυρίαρχες τάσεις στην εκάστοτε κοινωνία. Επομένως, μεικτές μέθοδοι προσέγγισης με τη χρήση ποιοτικών και ποσοτικών τεχνικών είναι απαραίτητες για να προσδιοριστούν οι τάσεις αυτές. Όπως είναι λογικό χωρίς την ανάλυση δεδομένων, θα ήταν αδύνατο να διαπιστωθούν τα προβλήματα που μπορεί να υποβώσκουν σε μια κοινωνία.

Βάσει της ποσοτικής μέτρησης της κρατικής αποτυχίας δημιουργούνται διάφοροι δείκτες, προκειμένου να καταταχθούν οι χώρες αξιοποιώντας συγκεκριμένη πληροφόρηση. Για τη μέτρηση λοιπόν και την κατάταξη των αποτυχημένων κρατών ένας από τους δείκτες που χρησιμοποιείται κατά κόρον είναι ο Δείκτης Εύθραυστων Κρατών (Fragile State Index) , ο οποίος παλαιότερα αναφέρονταν ως Δείκτης Αποτυχημένων Κρατών. Επιπρόσθετα ιδιαίτερα σημαντικοί είναι και ο Δείκτης Αστάθειας, μαζί με το δείκτη Κρατικής Αστάθειας.

Εκτός όμως από τους προαναφερθέντες, μια σειρά και από άλλους δείκτες χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τη κατάσταση αδυναμίας που επικρατεί σε ένα κράτος. Συχνά, πολλοί από τους δείκτες στοχεύουν στη μέτρηση του αναπτυξιακού επιπέδου του κράτους. Παραδείγματα τέτοιων δεικτών είναι ο Δείκτης Μέτρησης της Ελευθερίας και των Πολιτικών Δικαιωμάτων, Freedom House Index (FHI), ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ) ή οι δείκτες της Παγκόσμιας Τράπεζας που σχετίζονται με την Διακυβέρνηση μιας χώρας.

Ενώ ακόμη, μία αξιολόγηση σε περιφερειακό επίπεδο θα μπορούσε να δώσει συγκεκριμένες λεπτομέρειες, μεταξύ άλλων, για το επίπεδο του εκδημοκρατισμού των χωρών. Παρόλα αυτά ο δείκτης που έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον των αναλυτών συγκριτικά με άλλους δείκτες είναι ο Δείκτης

Very High Alert

 110.8 Sudan (4)
 111.9 Central African Rep. (3)
 114.0 Somalia (2)
 114.5 South Sudan (1)

High Alert

 100.0 Cote d'Ivoire (-15)
 100.0 Zimbabwe (-15)
 102.4 Nigeria (14)
 102.9 Pakistan (13)
 104.5 Haiti (-11)
 104.5 Iraq (-11)
 104.9 Guinea (10)
 107.9 Afghanistan (-8)
 107.9 Syria (-8)
 108.1 Yemen (7)
 108.4 Chad (6)
 109.7 Congo (Dem. Rep.) (6)

Alert

 90.0 Egypt (38)
 90.2 Rwanda (37)
 90.5 Nepal (36)
 90.6 Sri Lanka (-34)
 90.6 Timor-Leste (-34)
 90.8 Congo (Republic) (33)
 91.8 Bangladesh (32)
 91.9 Sierra Leone (31)
 93.1 Mali (30)
 93.8 North Korea (29)
 94.3 Cameroon (28)
 94.7 Myanmar (Burma) (27)
 94.9 Mauritania (26)
 95.3 Libya (25)
 96.9 Eritrea (24)
 97.0 Uganda (23)
 97.3 Liberia (22)
 97.4 Kenya (21)
 97.5 Ethiopia (20)
 97.8 Niger (19)
 98.1 Burundi (18)
 99.9 Guinea Bissau (17)

Πίνακας 1: Κατάταξη των χωρών με βάση τον Fragile State Index για το 2015.

Πηγή: Fragile State Index 2015, Fund for Peace.

Εύθραυστων Κρατών. Ο εν λόγω δείκτης δημοσιεύεται ετησίως από το 2005, στο περιοδικό Foreign Policy. Στην κατάταξη εξετάζονται 178 χώρες, για τις οποίες γίνεται αναλυτική έρευνα όλων των διαθέσιμων πληροφοριών.

Γίνεται αντιληπτό ότι, οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων πρέπει να έχουν πρόσβαση σε αυτό το είδος της πληροφόρησης για την εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών. Ο δείκτης των αποτυχημένων κρατών ή αλλιώς Fragile State Index, που καταρτίζεται από τον ανεξάρτητο μη κερδοσκοπικό ερευνητικό οργανισμό Fund for Peace, αποτελεί ένα κρίσιμο εργαλείο, αφενός για την ανάδειξη των προβλημάτων που μπορεί να μαστίζουν μία περιοχή και αφετέρου για τον προσδιορισμό αυτών.

Για την εξαγωγή του εν λόγω δείκτη λαμβάνονται υπόψη μια σειρά παραγόντων που σχετίζονται με κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα, καθώς επίσης και με πολιτικά και στρατιωτικά. Συγκεκριμένα, σε ότι αφορά τα κοινωνικά και οικονομικά θέματα, ανιχνεύονται οι δημογραφικές πιέσεις που μπορεί να προέλθουν από μία φυσική καταστροφή ή επιδημία, η έλλειψη τροφής και νερού, οι μεταναστευτικές ροές, οι οικονομικές ανισότητες εντός του κράτους, οι μαζικές διαμαρτυρίες που μπορεί να λαμβάνουν χώρα, η διαρροή του ανθρωπίνου

κεφαλαίου καθώς και η φτώχεια και η οικονομική εξαθλίωση²⁹.

Παράλληλα, σε ότι αφορά την κατηγορία των πολιτικών και στρατιωτικών δεικτών μελετώνται, η νομιμότητα και η αξιοπιστία του κράτους, η δυνατότητα παροχής δημόσιων υπηρεσιών και ο βαθμός καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, ελέγχονται ζητήματα ασφάλειας των πολιτών, η δραστηριότητα συγκεκριμένων ελίτ και οι πιέσεις που ασκούν στην εξουσία και τέλος μελετάται η εμπλοκή ξένων δυνάμεων στα εσωτερικά θέματα που απασχολούν το κράτος.³⁰

Στον πίνακα της σελίδας 22 λοιπόν, κατατάσσονται οι πρώτες 38 εύθραυστες χώρες του κόσμου. Τα συγκεκριμένα κράτη, μηδενός εξαιρουμένου, εκτός του ότι βρίσκονται είτε στην Αφρικανική είτε στην Ασιατική ήπειρο, εντάσσονται φυσικά στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι χώρες που περιλαμβάνει ο πίνακας βρίσκονται πολύ χαμηλά στη κατάταξη βάσει του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης. Ενδεικτικά, κάποιες από τις πρώτες χώρες του πίνακα, όπως η Δημοκρατία της Κεντρικής Αφρικής, το Σουδάν και η Ακτή Ελεφαντοστού καταλαμβάνουν στον ΔΑΑ για το 2014, την 185ή, 166ή και 171ή θέση αντίστοιχα³¹.

1.4 Αποτυχημένα κράτη ως απειλή για τη διεθνή ασφάλεια

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, έχει υπάρξει αυξανόμενη αναγνώριση του γεγονότος, ότι τα προβλήματα των «αποτυχημένων» κρατών δεν περιορίζονται μόνο στο εσωτερικό των χωρών αυτών. Καθώς, είναι δυνατόν να υπάρξουν πολλές και σοβαρές επιδράσεις σε τρίτες χώρες, με ενδεχόμενες παγκόσμιες συνέπειες. Για το λόγο αυτό, έχουν προκαλέσει το ενδιαφέρον των ασκούντων την εξωτερική πολιτική παγκοσμίως. Επιπλέον,

²⁹ "Failed states index IX", (2013), The Fund for Peace Publication, p.10 .

³⁰ Βλέπε υποσημείωση 30.

³¹ "Human Development Report, Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience", United Nations Development Programme, (2014), table 3 pp.70-71.

έχουν γίνει πολλές αναφορές στην εμφάνιση ή την όξυνση διεθνών προβλημάτων, που μπορεί να προέλθουν από κρατική αποτυχία³².

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, τα αποτυχημένα κράτη φαίνεται να προσφέρουν ευνοϊκές συνθήκες για τις δραστηριότητες τρομοκρατικών οργανώσεων. Σύμφωνα με τους Ray Takeyh και Nikolas Gvosdev³³, ένα αδύναμο κράτος «μολονότι δεν μπορεί να εμποδίσει την ελευθερία δράσης μιας ομάδας, έχει την απαιτούμενη κρατική κυριαρχία που αποτρέπει άλλα, ισχυρότερα κράτη από τη λήψη αποτελεσματικών μέτρων αντιμετώπισης». Σημαντικότερο παράδειγμα τρομοκρατικής οργάνωσης είναι αυτό της Al Qaeda, η οποία αφού βρήκε ασφαλές καταφύγιο στο Αφγανιστάν, αποτέλεσε κατά τη περασμένη δεκαετία τη σοβαρότερη απειλή για τις χώρες της Δύσης.

Έτσι εκτός του ότι τα αποτυχημένα κράτη αποτελούν ασφαλή καταφύγια και «κέντρα» εκπαίδευσης τρομοκρατικών οργανώσεων, προσφέρουν και τις κατάλληλες οικονομικές ευκαιρίες, που μπορεί να προκύψουν μέσω εκμετάλλευσης φυσικών πόρων. Ενδεικτικά είναι τα παραδείγματα τόσο της Al Qaeda, για την οποία υπάρχουν αποδείξεις ότι ενεπλάκη σε εμπόριο μετάλλων και πολύτιμων λίθων³⁴, ενώ πιο πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί το εμπόριο πετρελαίου του Ισλαμικού Κράτους³⁵.

Σύμφωνα με τον Ulrich Schneckener, αν και η ιδέα από τη μεριά της Al Qaeda για τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου εκκολαφθεί στο Αφγανιστάν, εντούτοις σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε στη Γερμανία, με τις επαφές των τρομοκρατών να λαμβάνουν χώρα και σε άλλες αναπτυσσόμενες χώρες. Έτσι λοιπόν προκειμένου η οργάνωση να λειτουργήσει αποτελεσματικά, είχε δημιουργηθεί ένα ολόκληρο δίκτυο, το οποίο είχε ως κύριο μέλημα τη στρατολόγηση μελών, την εκπαίδευση, το σχεδιασμό για τη λειτουργία της

³² Daniel Lambach, "The Perils of Weakness: Failed states and perceptions of threat in Europe and Australia", Paper for presentation at the conference, "New Security Agendas: European and Australian Perspectives", King's College, London, (July, 2004), pp.1-24.

³³ Ray, Takeyh & Nikolas Gvosdev, "Do Terrorist Networks Need a Home?" *The Washington Quarterly*, Vol. 25, (2002), pp. 97-108.

³⁴ Princeton N. Lyman & Stephen Morrison, "The Terrorist Threat in Africa", *Foreign Affairs Magazine*, Vol.83, (2004), pp. 75-86.

³⁵ *Jacob Shamsian*, "ISIS is selling oil to the Syrian regime", *Business Insider*, <http://www.businessinsider.com/isis-selling-oil-to-biggest-enemy-2015-11>, τελευταία πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2015.

οργάνωσης, την επικοινωνία, τον εφοδιασμό, την πρόσβαση σε πόρους και τη διαχείριση των οικονομικών.

Ο Ulrich Schneckener καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα κράτη που βρίσκονται «στα πρόθυρα της αποτυχίας» παρέχουν το βέλτιστο δυνατό περιβάλλον για τους τρομοκράτες, έτσι ώστε να λειτουργήσουν μέσα σε αυτό, καθώς οι κυβερνήσεις των κρατών αυτών αν και εξακολουθούν να έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν ένα ελάχιστο επίπεδο ασφάλειας, δεν είναι σε θέση να εφαρμόσουν αποτελεσματικά τις απαιτούμενες πολιτικές, μη έχοντας συνήθως το λαϊκό έρεισμα και την υποστήριξη των πολιτών τους.

Ένα καίριο ερώτημα που τίθεται στο σημείο αυτό αφορά στο αν υπάρχει σχέση μεταξύ των αποτυχημένων κρατών και της διεθνούς τρομοκρατίας. Αν και ίσως είναι δύσκολο να ανιχνευθεί μία τέτοιου είδους σχέση, λόγω του γεγονότος ότι οι αναλυτές δεν έχουν προσδιορίσει επακριβώς την έννοια των αποτυχημένων κρατών. Έτσι, εκτός του προβλήματος, ότι γίνεται με σχετική δυσκολία ο ασφαλής διαχωρισμός αυτών, από τα άλλα κράτη του διεθνούς συστήματος, καθίσταται πρακτικά δύσκολη οποιαδήποτε προσπάθεια προσέγγισης μιας πιθανής συνάφειας των «αποτυχημένων» κρατών και της διεθνούς τρομοκρατίας.

Βάσει του ορισμού του Weber (1921)³⁶ για το σύγχρονο κράτος, θεωρείται ως μια οντότητα που μονοπωλεί τη νόμιμη ανάπτυξη της βίας μέσα σε αυτό. Όμως σύμφωνα με τον Zartman³⁷ τα αποτυχημένα κράτη, λόγω των σοβαρών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν, δεν μπορούν να μονοπωλήσουν αυτή τη χρήση βίας έναντι άλλων μη κρατικών φορέων της κοινωνίας και κατά συνέπεια είναι ανάκαινα να επιδείξουν την απαιτούμενη ισχύ εντός των εθνικών τους συνόρων. Επομένως σε κράτη που βιώνουν την «αποτυχία», οι προκλήσεις για την εκτελεστική εξουσία αφθονούν και η εμπιστοσύνη όσον

³⁶ Max Weber, "Politics as a Vocation", *Gesammelte politische schriften*, Munich: Duncker & Humblodt, (1921).

³⁷ Βλέπε υποσημείωση 12,σελ.6.

αφορά στην ικανότητα του κράτους να ασκήσει μία σταθερή εξουσία διαβρώνεται³⁸.

Ως συνέπεια των προαναφερθέντων, τα αποτυχημένα κράτη δεν είναι βέβαιο αν είναι σε θέση, είτε να ελέγχουν τα δικά τους εθνικά σύνορα είτε στο να επιδείξουν την απαιτούμενη ισχύ σε ολόκληρη την εθνική τους επικράτεια, έχοντας να αντιμετωπίσουν συνεχόμενες απειλές απόσχισης, εμφύλιου πόλεμου και γενικά μεγάλης κλίμακας βίαιες εσωτερικές διαμάχες για τον έλεγχο της εξουσίας³⁹. Αλλά από την άλλη ο Hehir (2007)⁴⁰, υποστηρίζει ότι αυτό είναι μόνο μία διάσταση της κρατικής αποτυχίας. Έτσι λοιπόν εκτός από τη μορφή ανικανότητας που περιγράφηκε παραπάνω, τα αποτυχημένα κράτη υποφέρουν και από διοικητική ανικανότητα, η οποία φυσικά υπονοεί την ανικανότητα παροχής βασικών υπηρεσιών, που οι περισσότεροι πολίτες περιμένουν από τις σύγχρονες κυβερνήσεις. Όπως για παράδειγμα η εγγύηση ενός ελαχίστου επίπεδο προσωπικής ασφάλειας και οικονομικής σταθερότητας. Επιπλέον ο Rotberg (2002)⁴¹ υποστηρίζει ότι τα αποτυχημένα κράτη δεν είναι σε θέση να παράσχουν «πολιτικά αγαθά», όπως ειρήνη, ασφάλεια, ελευθερία, δικαιοσύνη, ισοπολιτεία και δημοκρατία, περιγράφοντας παράλληλα μια σειρά χαρακτηριστικών που επιδεικνύουν τα αποτυχημένα κράτη. Καταρχήν, οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών αποτυγχάνουν να διατηρήσουν την απαραίτητη ευημερία των κατοίκων τους, εμφανίζουν τάσεις καταστροφής του κράτους, με το να «επιτρέπουν» ή να «διευκολύνουν» να δημιουργούνται ομάδες που λυμαίνονται τους πολίτες τους. Παρατηρείται επίσης, μια διαρκή υποβάθμιση των υποδομών και των δομών του κράτους, οι οποίες είναι ικανές να εξασφαλίσουν μία «κανονική» ζωή στους πολίτες, με αποτέλεσμα την εμφάνιση φαινομένων ανθρωπιστικής κρίσης, μετανάστευσης, την πλήρη ανομία, σε σημείο που εγκληματικές ομάδες να δρουν ατιμώρητες, και τη μεταστροφή των πολιτών σε οργανώσεις και μη-κρατικούς φορείς ανά τη χώρα.

³⁸ Βλέπε υποσημείωση 12, σελ.5.

³⁹ Βλέπε υποσημείωση 9, σελ.4.

⁴⁰ Aidan Hehir, "The Myth of the Failed State and the War on Terror: A Challenge to the Conventional Wisdom", *Journal of Intervention and State Building*, Vol. 3, (2007), pp. 307–332.

⁴¹ Robert I. Rotberg, "The New Nature of Nation-State Failure", *The Washington Quarterly*, (2002), Vol. 25, pp.85–96.

Ωστόσο, οι αναλυτές αναφέρουν ότι υπάρχουν επίσης πολλά κράτη στο διεθνές περιβάλλον που έχουν μερικά από τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν από τον Rotberg, και ως εκ τούτου είναι στα πρόθυρα της πλήρους «αποτυχίας», χωρίς όμως να έχουν περάσει το κατώφλι. Οι αναλυτές πολλές φορές αναφέρονται σε αυτή την ομάδα κρατών ως «αδύναμα κράτη» (Rotberg 2002)⁴², ή «οιονεί-κράτη» (Lambach,2004)⁴³. Παραδείγματα τέτοιων κρατών αποτελούν η Αϊτή, η Σρι Λάνκα, και η Ζιμπάμπουε, τα οποία αφενός συνεχίζουν να παρέχουν κάποια «πολιτικά αγαθά» για τους πολίτες τους, ως επί το πλείστον μονοπωλώντας τη νόμιμη χρήση βίας, επιβάλλοντας ταυτόχρονα την αφοσίωση και την πίστη των πολιτών στο κράτος, αλλά αφετέρου οι ακολουθούμενες τακτικές τους, τα θέτουν ως υποψήφια για την πλήρη αποσάθρωση του κράτους⁴⁴.

Επίσης για τον Lambach (2004), δεν υπάρχει ένα ακριβές κατώτατο όριο βάσει του οποίου μπορεί να θεωρηθεί ένα κράτος ως αποτυχημένο. Για το λόγο αυτό τα διακρίνει σε «αδύναμα κράτη», δηλαδή αυτά που μπορούν και εξακολουθούν να είναι σε θέση να παρέχουν κάποιο επίπεδο «πολιτικών αγαθών» και σε «κράτη υπό κατάρρευση», στα οποία εμφανίζεται παντελής έλλειψη των θεσμικών λειτουργιών του κράτους, ενώ είναι ανήμπορα και στο να εγγυηθούν ακόμη και το παραμικρό επίπεδο ευνομίας και τάξης εντός του κράτους.

Επιπρόσθετα ο Zartman (1995)⁴⁵, αναφέρεται στην πλήρη αποτυχία των κρατών ως μια «μακροπρόθεσμη εκφυλιστική ασθένεια», η οποία εξελίσσεται με διαφορετικούς ρυθμούς για κάθε χώρα, ενώ οι Helman και Ratner (1992)⁴⁶ θεωρούν ότι μόνο ένας μικρός αριθμός χωρών αντιμετώπιζε μια κατάσταση αποτυχίας στις αρχές της δεκαετίας του 90' , προσδιορίζοντας ωστόσο την αποτυχία ενός κράτους ως μια δυναμική διαδικασία.

⁴² Βλέπε υποσημείωση 35.

⁴³ Βλέπε υποσημείωση 26.

⁴⁴ James A. Piazza, "Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote Transnational Terrorism?", *International Studies Quarterly*, Vol.52, (2008), pp. 469-488.

⁴⁵ Βλέπε υποσημείωση 12.

⁴⁶ Gerald B. Helman, & Steven B. Ratner, "Saving Failed States", *Foreign Policy*, Vol. 89, (1992), pp. 3-20.

Μία σημαντική παρατήρηση των Helman και Ratner είναι επίσης, ότι τα κράτη αν και αρχικά είναι δυνατόν να αποτύχουν, στη συνέχεια δύναται να δημιουργηθούν οι συνθήκες που θα επιτρέψουν των ανασύσταση των αρχών της κεντρικής κυβέρνησης, συχνά όμως με τη διαμεσολάβηση ξένων δυνάμεων.

Σε κάθε περίπτωση τα αποτυχημένα κράτη, έστω και θεωρητικά, παρουσιάζουν μεγαλύτερες πιθανότητες δημιουργίας τρομοκρατικών οργανώσεων μέσα σ' αυτά και γενικότερα είναι πολύ πιθανότερο οι πολίτες των χωρών αυτών να βιώνουν τρομοκρατικές επιθέσεις συχνότερα. Επίσης, οι συνθήκες είναι ευνοϊκότερες στον να χρησιμοποιηθούν οι αυτές οργανώσεις τα εδάφη των συγκεκριμένων χωρών ως ορμητήρια από τα οποία να εξαπολύουν επιθέσεις στο εξωτερικό.

Αυτό κατά κύριο λόγο συμβαίνει επειδή στα αποτυχημένα κράτη είναι ευκολότερη η διείσδυση τρομοκρατικών κινήματων, κάτι που οφείλεται εν πολλοίς στη σχεδόν ανεμπόδιστη λειτουργία των οργανώσεων, η οποία οδηγεί μεταξύ άλλων στην ευκολότερη στρατολόγηση μελών. Και αυτό γιατί αφενός τα συγκεκριμένα κράτη δεν έχουν την ικανότητα αστυνόμευσης και κατ' επέκταση επιβολής της έννομης τάξης, για την αποτροπή τρομοκρατικών δραστηριοτήτων και αφετέρου επειδή παρέχουν σημαντικές ευκαιρίες πρόσβασης σε διάφορους πόρους για τα τρομοκρατικά κινήματα.

Οι Takeyh και Gvosdev (2002)⁴⁷ και Piazza (2008)⁴⁸ παραθέτουν μία ολοκληρωμένη εξήγηση για τους μηχανισμούς μέσω των οποίων τα αποτυχημένα κράτη δρουν σαν «εκκολαπτήρια» τρομοκρατικών οργανώσεων. Καταρχήν, στα κράτη αυτά δεν υπάρχει η δυνατότητα επιβολής ισχύος στο εσωτερικό τους, διότι οι κυβερνήσεις είναι από τη μία αρκετά ανίκανες και από την άλλη αρκετά διεφθαρμένες, ούτως ώστε να επιβάλλουν το νόμο. Επιπρόσθετα, τα αποτυχημένα κράτη παρέχουν ευκαιρίες αλλά και χαμηλότερο κόστος, για τις τρομοκρατικές έτσι ώστε να οργανωθούν, να εκπαιδεύσουν, να αποκομίσουν χρηματικά έσοδα καθώς και να

⁴⁷ Βλέπε υποσημείωση 34.

⁴⁸ Βλέπε υποσημείωση 46.

δημιουργήσουν την απαραίτητη διοικητική δομή και τα απαραίτητα δίκτυα επικοινωνίας, εντός και εκτός των συνόρων.

Οι τρομοκρατικές ομάδες, μπορούν επομένως να αναπτύξουν τις δικές τους δομές με μικρή κυβερνητική παρέμβαση ή έλεγχο. Το φαινόμενο αυτό, αναφέρεται ως εκμετάλλευση «ανιθαγενών περιοχών» δηλαδή περιοχών της χώρας, που απουσιάζει η αστυνόμευση και είναι πέρα από τον έλεγχο της κεντρικής κυβέρνησης, με συνέπεια μη κρατικοί φορείς να έχουν τη δυνατότητα να δημιουργούν αυτόνομους πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς οργανισμούς. Εν ολίγοις, κάποια από τα τμήματα της χώρας, είναι αδιαπέραστα για την κρατική εξουσία δημιουργώντας έτσι τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη μη ελεγχόμενων ομάδων.

Ένα από τα πλέον τυπικά παραδείγματα είναι η νότια περιοχή του Αφγανιστάν, όπου οι Ταλιμπάν δραστηριοποιούνται, στρατολογώντας νέους μέσω ριζοσπαστικών ισλαμικών θρησκευτικών σχολείων⁴⁹. Η ύπαρξη των «ανιθαγενών περιοχών» εντός των κρατών παρέχει σημαντική ελευθερία στην οργάνωση μιας και διαφεύγει από τον οποιοδήποτε κυβερνητικό έλεγχο, επιτρέποντας έτσι μια πιο εκτεταμένη συγκέντρωση χρημάτων, μία πιο επιθετική στρατολόγηση, και μία καλύτερη εκπαίδευση των μελών τους. Καθότι τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως η Al Qaeda, με στόχους εκτός συνόρων αναμφίβολα έχουν πιο εκτεταμένες ανάγκες σε υλικοτεχνική υποδομή και εκπαίδευση, μη επιθυμώντας φυσικά τη φθορά που θα μπορούσε να προέλθει από μία κρατική επέμβαση.

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο είναι ότι, τα αποτυχημένα κράτη προσφέρουν στις τρομοκρατικές ομάδες μία μεγαλύτερη δεξαμενή δυνητικών νεοσυλλέκτων ατόμων, επειδή συνήθως στα «αποτυχημένα» κράτη, υπάρχει μεγάλος βαθμός ανασφάλειας, θρησκευτικός φανατισμός, έλλειψη παιδείας αλλά και δυσαρεστημένοι πολίτες που χάνουν την πίστη τους στην εξουσία και τους θεσμούς, αποδεχόμενοι ως μόνη λύση τη βία. Επιπλέον Τα αποτυχημένα κράτη δεν είναι σε θέση, για μεγάλα χρονικά διαστήματα να

⁴⁹ Βλέπε υποσημείωση 46, σελ. 471

παράσχουν ένα βασικό επίπεδο ασφάλειας και οικονομικής συντήρησης στους πολίτες τους και ως εκ τούτου τους οδηγούν στην «ανθρώπινη ανασφάλεια» όπως αναφέρεται από τους Ehrlich και Liu (2002)⁵⁰ και O'Neil (2002)⁵¹, την οποία και προσδιορίζουν ως ένα βασικό παράγοντα που συμβάλλει στην ανάπτυξη της τρομοκρατίας.

Επίσης, η R. Gunaratna (2002)⁵² υποστηρίζει ότι πιθανών, πολιτικοί παράγοντες - όπως η κακή διακυβέρνηση, η οποία όταν δεν συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και συνδυάζεται με τη διαφθορά και την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών - αποτελούν το βασικό παράγοντα αποτυχίας και ένα εκ των βασικών χαρακτηριστικών των αποτυχημένων κρατών. Μία τέτοιου είδους κατάσταση όμως οξύνει την προσφυγή στο φανατισμό και κατ' επέκταση στην τρομοκρατία. Συνεπώς στα αποτυχημένα κράτη, λόγω της ανικανότητάς τους, δημιουργούνται κενά εξουσίας και συνεπώς απουσία παροχής «πολιτικών αγαθών». Τα κενά αυτά, εκμεταλλεύονται οι τρομοκρατικές οργανώσεις παρεμβαίνοντας σε τομείς που απουσιάζει το κράτος, όπως η προσωπική ασφάλεια, η οικονομική ανεπάρκεια, ή σε άλλες υπηρεσίες προκειμένου να κερδίσουν την υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού και να διευρύνουν τις δραστηριότητές τους.

Τέλος, ως αναγνωρισμένα κράτη του διεθνούς συστήματος, τα αποτυχημένα κράτη διατηρούν «σημάδια επιφανειακής κυριαρχίας»⁵³. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος είναι η προώθηση της διακρατικής τρομοκρατίας με δύο τρόπους. Πρώτον, η βασική αρχή για ένα κυρίαρχο κράτος, είναι να θέτει νομικούς περιορισμούς σχετικά με τις παρεμβάσεις τρίτων κρατών, προστατεύοντας με τον τρόπο αυτό, έστω και άθελα του, τρομοκρατικές οργανώσεις από μία στρατιωτική επέμβαση κατά αυτών,

⁵⁰ Paul R.Ehrlich and Jianguo Liu, "Some Roots of Terrorism", Population and Environment, Vol. 24, (2002), pp. 183-192.

⁵¹ William O'Neil, "Concept Paper – Beyond the Slogans: How Can the UN Respond to Terrorism?" In Responding to Terrorism: What Role for the United Nations? Report of the International Peace Academy (2002).

⁵² Rohan Gunaratna, "Terrorism in the South Before and After 9/11: An Overlooked Phenomenon." In Responding to Terrorism: What Role for the United Nations? Report of the International Peace Academy, (2002).

⁵³ Βλέπε υποσημείωση 34, σελ. 100.

αποτρέποντας παράλληλα την επιβολή του διεθνούς δικαίου από άλλες χώρες, που ενδιαφέρονται για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.

Δεύτερον, κανένας δεν αμφισβητεί ότι τα αποτυχημένα κράτη είναι κυρίαρχα και νομικά αναγνωρισμένα, όπως και οι κυβερνητικοί και διοικητικοί υπάλληλοι αυτών, οι οποίοι είναι συχνά κακοπληρωμένοι, ανεπαρκώς εκπαιδευμένοι και ελεγχόμενοι και ως εκ τούτου είναι πολύ πιθανό να εμφανιστούν έντονα σημάδια διαφθοράς, παρέχοντας στους τρομοκράτες εύκολη πρόσβαση σε νομικά έγγραφα (όπως διαβατήρια) και άλλα πιστοποιημένα έγγραφα, που μπορεί να επιτρέψουν ακόμα την εισαγωγή και την εξαγωγή όπλων, με αντάλλαγμα χρήματα, πολιτική υποστήριξη ή τη φυσική προστασία⁵⁴.

Ωστόσο, υπάρχουν και σημαντικές κριτικές στην άποψη, ότι η αποτυχία ενός κράτους είναι ο καθοριστικότερος παράγων που συμβάλει στη διεθνή τρομοκρατία. Σύμφωνα με τους Menkhaus (2003)⁵⁵ και Von Hippel (2002)⁵⁶ τα εδάφη των αποτυχημένων κρατών είναι στην πραγματικότητα ακατάλληλα (ή τουλάχιστον δεν είναι τα καταλληλότερα) για να αποτελέσουν βάση των δραστηριοτήτων των τρομοκρατικών οργανώσεων. Πιο συγκεκριμένα, οι τρομοκρατικές οργανώσεις στα αποτυχημένα κράτη είναι στην πραγματικότητα περισσότερο ευάλωτες στις προσπάθειες αστυνόμευσης των τρίτων κρατών, σε αντίθεση με το επιχείρημα που διατυπώνεται από τους Takeyh και Gvosdev (2002)⁵⁷. Και αυτό διότι η εθνική κυριαρχία και οι κανόνες της μη επέμβασης είναι επί της ουσίας πολύ ασθενέστερες στα αποτυχημένα κράτη (για παράδειγμα Ιράκ, Συρία, Αφγανιστάν κτλ.).

Επιπλέον, ο περιορισμένος αριθμός αλλοδαπών στα κράτη αυτά είναι ένας σημαντικός παράγοντας που αποτρέπει την είσοδο ξένων τρομοκρατών στην χώρα, καθότι αυτοί θα είναι πιο εύκολα εντοπίσιμοι. Ενώ το γενικό χάος που χαρακτηρίζει τη ζωή στα αποτυχημένα κράτη, μπορεί να επηρεάσει

⁵⁴ Βλέπε υποσημείωση 46, σελ. 472.

⁵⁵ Ken Menkhaus, "Quasi-States, Nation-Building and Terrorist Safe Havens", *Journal of Conflict Studies*, Vol. 23, (2003), pp. 7–23.

⁵⁶ Karin von Hippel, "The Roots of Terrorism: Probing the Myths", *The Political Quarterly*, Vol. 73, (2003), pp. 1–39.

⁵⁷ Το ίδιο με υποσημείωση 34.

αρνητικά τους ίδιους τους τρομοκράτες εφόσον και αυτοί, όπως όλοι οι άλλοι κάτοικοι ή επισκέπτες, μπορεί να εκβιάζονται, ή να ταλαιπωρούνται από τις τοπικές αρχές⁵⁸.

Ακόμη, οι τρομοκρατικές ομάδες που έχουν τις βάσεις τους σε αποτυχημένα κράτη μπορούν να βρεθούν και οι ίδιοι υποχρεωμένοι να πάρουν θέση σε τοπικές διαφορές εισερχόμενοι σε ένοπλες συγκρούσεις στο εσωτερικό της χώρας, κάτι που ουσιαστικά τους αποσπά την προσοχή από τον αρχικό τους στόχους. Και τέλος, επειδή τα αποτυχημένα κράτη παρουσιάζουν έλλειμμα στην ισχύ της κεντρικής εξουσίας και σαφών καθορισμένων δομών, δεν παρέχουν στις τρομοκρατικές ομάδες ένα σαφή στόχο με τον οποίο θα συγκρουστούν ή έναν σύμμαχο με συνοχή, που θα αποτελούσε τον «συναγωνιστή» τους.

Από την άλλη ο Menkhaus (2003)⁵⁹, θεωρεί ότι τα «αποτυχημένα κράτη» ή «οιονεί κράτη», είναι πιθανότερο να αποτελέσουν βάσεις λειτουργίας τρομοκρατικών οργανώσεων, για τους ίδιους λόγους που αναφέρονται από τους Takeyh και Gvosdev (2002)⁶⁰. Ενώ ο Von Hippel (2002)⁶¹ υποστηρίζει ότι τα πιο ισχυρά κράτη και κυρίως τα απολυταρχικά της Μ. Ανατολής, είναι αυτά που συνιστούν πρόσφορο έδαφος για τρομοκρατικές οργανώσεις. Όμως ο Schneckener (2004)⁶² διατυπώνει ότι η σύγχρονη διεθνής τρομοκρατία λαμβάνει χώρα ταυτόχρονα σε περισσότερες από μία χώρες, αφού συχνά προγραμματίζεται και συντονίζεται σε διάφορες χώρες και σπανιότερα δραστηριοποιείται αποκλειστικά σε αποτυχημένα κράτη.

Εκτός όμως από την τρομοκρατία, τα αποτυχημένα κράτη δύναται να αποτελέσουν εστίες παρεμπορίου και εγκληματικών οργανώσεων. Η σύνδεση της κρατικής αποτυχίας με το εμπόριο ναρκωτικών είναι ακόμη μία πτυχή που χρήζει διερεύνησης. Το Αφγανιστάν λόγω χάρη, έχει γίνει ο κύριος προμηθευτής οπίου, ενώ στην Κολομβία, το εμπόριο της κοκαΐνης αποτελεί

⁵⁸ Το ίδιο με υποσημείωση 48.

⁵⁹ Βλέπε υποσημείωση 57.

⁶⁰ Βλέπε υποσημείωση 34.

⁶¹ Βλέπε υποσημείωση 58.

⁶² Βλέπε υποσημείωση 37.

τη μεγαλύτερη δραστηριότητα της παραοικονομίας. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, ότι το εμπόριο ναρκωτικών ανθοφορεί σε περιοχές, όπου η εξουσία αδυνατεί να επιβάλει τον απαιτούμενο έλεγχο⁶³.

Σύμφωνα με τους Collier et al. (2003)⁶⁴ η παραγωγή των σκληρών ναρκωτικών είναι συγκεντρωμένη σε χώρες με εμφύλιο πόλεμο για δύο βασικούς λόγους. Κατ' αρχάς, ο εμφύλιος πόλεμος δημιουργεί περιοχές που βρίσκονται εκτός του ελέγχου μιας αναγνωρισμένης κυβέρνησης, επί των οποίων μπορεί να γίνει καλλιέργεια ναρκωτικών. Επίσης, δημιουργεί ένα περιβάλλον στο οποίο, πολλοί άνθρωποι μπορούν να συμπεριφέρονται καιροσκοπικά χωρίς «κόστος», επειδή η αστυνόμευση είναι αποδυναμωμένη και αδυνατεί να ελέγξει τις παράνομες δραστηριότητες, αλλά και επειδή, κατά τη διάρκεια ενός εμφυλίου πολέμου οι ευκαιρίες για αποκόμιση κερδών μέσω συμβατικών οικονομικών δραστηριοτήτων μειώνονται δραματικά. Ακόμη, η μεταφορά των ναρκωτικών διευκολύνεται στα αδύναμα κράτη, όπως για παράδειγμα την Αϊτή, η οποία αποτελεί ένα σημαντικό σταθμό στην πορεία της κοκαΐνης προς τις ΗΠΑ.

Ταυτόχρονα οι ανιθαγενείς περιοχές προσφέρουν ευκαιρίες για εγκληματικά δίκτυα, που θα μπορούσαν να συμμαχήσουν με επαναστάτες και αντάρτες. Τα δίκτυα αυτά, αποκομίζουν τα κέρδη τους από το διεθνές εμπόριο αγαθών, (π.χ. διαμάντια, χρυσός και άλλα ορυκτά) και τελούν υπό την προστασία επιχειρηματιών. Τέτοια παραδείγματα συνιστούν, η συμμετοχή Λιβανέζων επιχειρηματιών στον τομέα του εμπορίου διαμαντιών από τη Δυτική Αφρική, καθώς και η οικονομική σχέση μεταξύ του Κολομβιανού καρτέλ ναρκωτικών των Κολομβιανών αντάρτικων δυνάμεων της οργάνωσης FARC⁶⁵.

⁶³ Βλέπε υποσημείωση 5, σελ. 6.

⁶⁴ P. Collier, V.L. Elliot, H. Hegre, A. Hoeffler, M. Reynal-Querol & N. Shambanis, "Breaking the conflict trap, civil and development policy", co publication of the World Bank and Oxford University Press, (2003), p.13.

⁶⁵ Lansana Gberie, " War and Peace in Sierra Leone: Diamonds, Corruption and the Lebanese Connection", Partnership Africa Canada - International Peace Information Service, Occasional Paper No 6, (2002),pp.1-28.

Σε γενικές γραμμές, η σχέση μεταξύ αποτυχημένων κρατών και του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος είναι πολύ πιο ισχυρή σε σχέση με την τρομοκρατία. Ωστόσο, πρώτον δεν είναι σαφές κατά πόσον αυτές οι εγκληματικές οργανώσεις είναι οι ίδιες που δραστηριοποιούνται σε χώρες της Δύσης και δεύτερον, αν συμβαίνει κάτι τέτοιο, τι είδους σχέσεις υπάρχουν μεταξύ των διαφορετικών εγκληματικών ομάδων⁶⁶.

1.5 Αντιμετώπιση των αποτυχημένων κρατών από τη διεθνή κοινότητα

Στην παρούσα ενότητα θα γίνει προσπάθεια περιγραφής των ενεργειών της διεθνούς κοινότητας για την αντιμετώπιση του προβλήματος των αποτυχημένων κρατών. Αρχικά ωστόσο, παρατίθενται οι απόψεις σχετικά με την επέμβαση ή μη ενός τρίτου κράτους σε ένα αποτυχημένο. Μέσα στο πλαίσιο αυτό πολλοί είναι υπέρμαχοι των επεμβάσεων σε χώρες που δύναται να αποτελέσουν πηγή αποσταθεροποίησης, ενώ κάποιοι άλλοι, επικρίνουν ενέργειες που πλήττουν την εθνική κυριαρχία τρίτων κρατών, θεωρώντας αυτές ως μια πράξη επεκτατισμού. Επίσης, γίνεται μια προσπάθεια αποτίμησης των ενεργειών αυτών και δίνονται ορισμένες κατευθύνσεις για το μέλλον.

Πριν όμως γίνει μία ανάλυση των παραπάνω, στο σημείο αυτό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση θεωρητικών προσεγγίσεων σε θέματα διεθνών σχέσεων, αναφορικά με την αναγκαιότητα ή μη επέμβασης σε ένα αποτυχημένο κράτος. Πιο συγκεκριμένα, οι αναλυτές που εντάσσονται στο ρεύμα του Ρεαλισμού, θεωρούν ότι τα υπόλοιπα μέλη της διεθνούς κοινότητας θα πρέπει να παρεμβαίνουν μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν δηλαδή πλήττονται τα συμφέροντα ενός τρίτου κράτους και διαταράσσονται οι ισορροπίες της διεθνούς κοινότητας.

Σε κάθε άλλη περίπτωση οποιασδήποτε μορφής επέμβαση θεωρείται ότι δεν είναι αναγκαία και συνεπώς ενέργειες που αποσκοπούν στον εκδημοκρατισμό και την προστασία των δικαιωμάτων σε αυτές τις χώρες

⁶⁶ Βλέπε υποσημείωση 5, σελ.6.

κρίνονται άσκοπες. Και αυτό γιατί, βάσει της συγκεκριμένης θεώρησης ένα αποτυχημένο κράτος θα πρέπει πρώτα να αναζητήσει την αποκατάσταση της εθνικής του ασφάλειας και της εθνικής του κυριαρχίας, ούτως ώστε να νομιμοποιηθεί και πάλι η εξουσία της κυβέρνησης. Μια κυβέρνηση, η οποία θα είναι ικανή να παράσχει τα απαραίτητα δημόσια αγαθά στους πολίτες της, κερδίζοντας με τον τρόπο αυτό την εμπιστοσύνη των πολιτών.

Κάποιοι από τους πρώτους ρεαλιστές όπως ο E.H. Carr και ο Hans Morgenthau υποστήριξαν ότι τα κράτη είναι ορθολογικοί δρώντες , οι οποίοι επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους και κατ' επέκταση να εξασφαλίσουν τη επιβίωση τους⁶⁷. Επίσης, σε πλήρη αρμονία με τη Ρεαλιστική προσέγγιση, ο C. Krauthammer⁶⁸ υποστηρίζει οι επεμβάσεις θα πρέπει να πραγματοποιούνται μόνο σε εδάφη «στρατηγικού ενδιαφέροντος». Γίνεται αντιληπτό επομένως, ότι με βάση τη συγκεκριμένη θεώρηση οι επεμβάσεις σε αποτυχημένα κράτη θα πρέπει γίνονται με ιδιαίτερη προσοχή και όταν αυτές πραγματοποιούνται θα πρέπει πρωτίστως να αποβλέπουν στην επαναφορά της κρατικής κυριαρχίας.

Παράλληλα, βάσει μιας δεύτερης θεώρησης διεθνών σχέσεων σχετικά με την αναγκαιότητα επέμβασης σε ένα κράτος, υποστηρίζεται, η ενδυνάμωση των κυβερνητικών δομών και η καλύτερη τους λειτουργία, η οποία θα είναι ικανή να εξασφαλίσει ένα κράτος δικαίου, μέσω μιας δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης. Ο Chesterman⁶⁹, θεωρεί ότι για την επαναφορά της ειρήνης σε εδάφη που χαρακτηρίζονται από βίαιες συγκρούσεις κύριο μέλημα θα πρέπει να αποτελεί η αποκατάσταση των θεσμών, η οποία θα είναι ικανή να προσφέρει μεταξύ άλλων και οικονομική σταθερότητα.

Σε αντίθεση με τα προηγούμενα μία τρίτη άποψη επικεντρώνεται στη πλευρά πρόληψης θεωρώντας πως μία πολιτική περισσότερη ενεργητική θα

⁶⁷ Hans Morgenthau, "Politics Among Nations: The struggle for Power and Peace", Mc Graw Hill (1978), pp. 4–15.

⁶⁸ Charles Krauthammer, "Democratic Realism an American Foreign Policy for a Unipolar World", American Enterprise Institute for Public Policy Research, (2004), p. 15.

⁶⁹ Simon Chesterman, " You the people: The United Nations, Transitional Administration and State-Building, Oxford University Press, (2004), κεφάλαιο 6.

αποτελέσει λύση στο πρόβλημα. Πιο αναλυτικά, Ο Rotberg⁷⁰ θεωρεί ότι η τόνωση των αδύναμων κρατών έναντι της αποτυχίας, είναι πολύ πιο εύκολη διαδικασία από ότι η πλήρης ανοικοδόμηση που είναι αναγκαία ύστερα από μία αποτυχία ή μια οριστική κατάρρευση. Όπως μας δείχνει το παράδειγμα του σύγχρονου Αφγανιστάν, η ανοικοδόμηση ενός κράτους αποτελεί ένα πολύ μεγάλο και πρωτίστως πολύ δαπανηρό σχέδιο. Καθότι η δημιουργία ασφάλειας από το μηδέν μέσω αποστολής των κατάλληλων δυνάμεων, η εκ νέου δημιουργία μιας διοικητικής δομής με το απαιτούμενο ανθρώπινο δυναμικό, η ανακαίνιση ή η ανακατασκευή δημόσιων υποδομών αποτελούν διαδικασίες όχι μόνο δαπανηρές, αλλά και χρονοβόρες.

Επομένως, συστήνεται η ενίσχυση των κρατών που βρίσκονται στα πρόθυρα της αποτυχίας πριν αυτά αποτύχουν ή καταρρεύσουν, μέσω μιας συνετούς πολιτικής, αξιοποιώντας φυσικά στο μέγιστο τη διαθέσιμη πληροφόρηση, η οποία θα συμβάλει σημαντικά στην παγκόσμια τάξη και στην ελαχιστοποίηση των συγκρούσεων. Κάτι που φυσικά σημαίνει λιγότερα θύματα, αλλά και μικρότερες προσφυγικές ροές σε τρίτες χώρες. Η υιοθέτηση μίας τέτοιας πολιτικής είναι βέβαια λιγότερο δαπανηρή από ότι η πλήρης ανοικοδόμηση ενός αποτυχημένου κράτους.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Rotberg⁷¹ για την ενίσχυση των αδύναμων κρατών θα πρέπει καταρχήν να επιτευχθεί εξάλειψη των κενών εξουσίας εντός του κράτους. Οι μηχανισμοί που θα πρέπει να ενεργοποιηθούν στην περίπτωση αυτή, αφορούν στη μείωση της διαφθοράς και στην ενθάρρυνση της χρηστής διακυβέρνησης. Προτείνεται επίσης η οικονομική βοήθεια από διεθνείς οργανισμούς δανεισμού που θα ενισχύσουν τη πολιτική ηγεσία, αλλά και θα τονώσουν την οικονομία μέσω αύξησης των θέσεων εργασίας και του εισοδήματος. Παράλληλα απαραίτητες είναι και οι μεταρρυθμίσεις που θα ωθήσουν την ανταγωνιστικότητα της χώρας και θα μειώσουν την ανάγκη για εισαγωγές. Φυσικά σε κάθε περίπτωση είναι

⁷⁰ Robert I. Rotberg, "The New Nature of Nation-State Failure", *The Washington Quarterly*, Vol. 25, (2003), pp. 85-96.

⁷¹ Βλέπε υποσημείωση 72, σελ. 95.

αναγκαία και η ενίσχυση των υφιστάμενων δυνάμεων ασφαλείας, μέσω καλύτερης κατάρτισης του δυναμικού και παροχής καλύτερου εξοπλισμού.

Σε κάθε περίπτωση όμως, σύμφωνα με τον Lambach (2004), οι περισσότερες κυβερνήσεις αναγνωρίζουν την αποτυχία των κρατών, ως ένα βασικό συντελεστή πολλών διακρατικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες σήμερα, όπως για παράδειγμα η τρομοκρατία, το έγκλημα ή μεγάλες προσφυγικές ροές. Γίνεται επομένως κατανοητό, ότι η αποτυχία των κρατών αποτελεί μια έννοια που συμβαδίζει πλήρως με διάφορους κινδύνους ασφαλείας οι οποίοι, τα περασμένα χρόνια είχαν θεωρηθεί ότι είναι περισσότεροι ανεξάρτητοι ο ένας από τον άλλον.

Αυτή η θεώρηση των πραγμάτων λοιπόν, δίνει τη δυνατότητα στις κυβερνήσεις των ανεπτυγμένων χωρών να διαμορφώσουν μια ολοκληρωμένη πολιτική προσέγγισης και πρωτίστως αντιμετώπισης των κινδύνων αυτών.

Ωστόσο, ο Lambach⁷² θεωρεί ότι η σχέση μεταξύ αποτυχημένων κρατών και της τρομοκρατίας φαίνεται να είναι πολύ ασθενέστερη από ότι γενικά πιστεύεται. Με αποτέλεσμα οι εφαρμοζόμενες πολιτικές και στρατηγικές των κυβερνήσεων των ανεπτυγμένων χωρών θα μπορούσαν να αποδειχθούν περισσότερο αμφιβόλου αξίας παρά χρήσιμες. Καθώς υπάρχουν αμφιβολίες για το πώς οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν την έννοια του «αποτυχημένου κράτους», η οποία (έννοια) συνεχίζει να αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο στρατιωτικής επέμβασης, με ή χωρίς τη συγκατάθεση της υπό επέμβαση κυβέρνησης.

Η εξέλιξη αυτή έχει οδηγήσει ορισμένους αναλυτές να επικρίνουν αυτές τις επεμβάσεις, θεωρώντας τις τελευταίες ως αφορμή για ένα νέο παγκόσμιο ιμπεριαλισμό ή για μία νέα αποικιοκρατία, υπό το πρόσχημα της ανθρωπιστικής βοήθειας και της διεθνούς ασφάλειας. Έτσι λοιπόν υπάρχει η άποψη ότι, η έννοια του αποτυχημένου κράτους χρησιμοποιείται με επαρκώς

⁷² Βλέπε υποσημείωση 5, σελ. 16.

«ευέλικτο» τρόπο, προκειμένου όλο και περισσότερα κράτη να αποτελέσουν αντικείμενο διεθνούς παρέμβασης.

Σύμφωνα με την Susan Rise (2003)⁷³ για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των απειλών, οι οποίες γεννώνται στα αποτυχημένα, θα πρέπει να υπάρξει μια πιο στρατηγική προσέγγιση που θα χαρακτηρίζεται τόσο από δράσεις πρόληψης όσο και από καινοτόμες ενέργειες σε χώρες που η έννοια της «αποτυχίας» είναι σε εξέλιξη. Συνεχίζοντας θεωρεί ότι πολλά παραδοσιακά εργαλεία ανάπτυξης απαιτούν προσαρμογή και ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στον περιορισμό της δυνατότητας τα αποτυχημένα κράτη να χρησιμεύουν ως καταφύγια τρομοκρατικών οργανώσεων. Σύμφωνα με την ίδια, θα πρέπει να κατανοηθούν καλύτερα οι ειδικοί κίνδυνοι που συνδέονται με κάθε αποτυχημένο κράτος, κάτι που σημαίνει καλύτερη πληροφόρηση. Με τις εξαιρέσεις του Αφγανιστάν, της Βοσνίας, του Πακιστάν, και της Κολομβίας, όπου έχουν αναμειχθεί δυνάμεις των ΗΠΑ, η συλλογή πληροφοριών και η ανάλυση αυτών για άλλα αποτυχημένα κράτη, παραμένει αρκετά ανεπαρκής⁷⁴. Για παράδειγμα η συλλογή πληροφοριών στην Αφρική είναι συνεχώς μειούμενη μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Αν και αυτή αυξήθηκε κάπως μετά από τις βομβιστικές επιθέσεις στις πρεσβείες των ΗΠΑ, στην Τανζανία και την Κένυα το 1998, και εντατικοποιήθηκαν μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, εντούτοις υπάρχουν λίγα στοιχεία προς ανάλυση για τα περισσότερα μέρη της Αφρικής.

Φυσικά η περίπτωση των αποτυχημένων κρατών δημιούργησε και νέες προκλήσεις για τη διεθνή κοινότητα και τους οργανισμούς που δραστηριοποιούνται μέσα σ' αυτή. Αναλυτικότερα, ο ΟΗΕ δημιούργησε μία ατζέντα για την ειρήνη⁷⁵, με την οποία ο οργανισμός στόχευε στην αποκατάσταση της ειρήνης μέσω ανάληψης διάφορων δραστηριοτήτων, οι οποίες θα ήταν ικανές να επαναφέρουν την ηρεμία στο εσωτερικό ενός αποτυχημένου κράτους. Επί της ουσίας λοιπόν, έγινε προσπάθεια εξειδίκευσης όλων εκείνων των δράσεων που ήταν απαραίτητες κατά τη

⁷³ Βλέπε υποσημείωση 1

⁷⁴ Βλέπε υποσημείωση 1,σελ .5.

⁷⁵ Boutros Boutros-Ghali, " An agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peace keeping and Peace Building", United Nations (1992).

μεταβατική περίοδο προς την ειρήνη. Οι δράσεις αυτές θα στόχευαν πρώτον στην ενίσχυση της ασφάλειας, δεύτερον στη δημιουργία ενός δικαιότερου κράτους, όπου θα προστατεύονταν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τρίτον στην αποκατάσταση των δομών και των θεσμών του κράτους.

Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον, τα κράτη μέλη του ΟΗΕ συμφώνησαν, στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής του 2005, να δημιουργήσουν ένα νέο διακυβερνητικό όργανο, την Επιτροπή Οικοδόμησης της Ειρήνης. Στόχος της συγκεκριμένης επιτροπής, είναι η αποκατάσταση της ειρήνης σε χώρες που έχουν πρόσφατα τερματιστεί ένοπλες συγκρούσεις. Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος, παρέχονται σύμβουλοι που θα βοηθήσουν στην υιοθέτηση των κατάλληλων στρατηγικών, ενώ διασφαλίζεται και η απαραίτητη χρηματοδότηση για δραστηριότητες που θα στοχεύουν στην ανάκαμψη⁷⁶.

Κάποιες από τις δράσεις της νεοσύστατης επιτροπής περιλαμβάνουν τις προσπάθειες για τη δημιουργία ενός κράτους δικαίου στη Σομαλία με τη παροχή 1 εκατομμυρίου δολαρίων, προκειμένου να επέλθει ανασυγκρότηση της ασφάλειας εντός του κράτους. Ανάλογες δραστηριότητες έλαβαν χώρα στην Ακτή Ελεφαντοστού, όπου έγιναν προσπάθειες κοινωνικής επανένταξης ατόμων που πήραν μέρος σε συγκρούσεις, ενώ στο Μπουρούντι οι προσπάθειες της επιτροπής επικεντρώθηκαν στη προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην αποκατάσταση της δικαιοσύνης⁷⁷.

Μία από τις ουσιαστικότερες δράσεις που ανέλαβε η επιτροπή ήταν η σύναψη συνεργασίας με τη Σιέρρα Λεόνε, η οποία ξεκίνησε το 2007. Στόχος της εν λόγω συνεργασίας ήταν αφενός η εξάλειψη φαινομένων που αποτελούν τροχοπέδη για την εδραίωση της ειρήνης και αφετέρου η αποκατάσταση της εξουσίας και κατ' επέκταση της έννομης τάξης εντός του κράτους⁷⁸.

⁷⁶ « Η οικοδόμηση της ειρήνης με μια ματιά», Ηνωμένα Έθνη, (2007) «www.unric.org/html/greek/pdf/peacebuilding-greek.pdf», τελευταία πρόσβαση 17 Μαΐου 2007.

⁷⁷ Βλέπε στο ίδιο.

⁷⁸ « Sierra Leone Peace building cooperation Framework» United Nations, (2007).

Ταυτόχρονα ένας άλλος σημαντικότερος οργανισμός που δραστηριοποιείται στη διεθνή κοινότητα είναι και η ΕΕ. Η τελευταία θεωρεί ότι τα αποτυχημένα κράτη αποτελούν απειλή για τη διεθνή ασφάλεια, ενώ προτείνει και τις δράσεις που είναι απαραίτητες προς την αποκατάσταση της ειρήνης. Πιο συγκεκριμένα, με βάση τη European Security Strategy⁷⁹, τα αποτυχημένα κράτη συνιστούν ένα σημαντικό πρόβλημα για την παγκόσμια ειρήνη, καθώς δύνανται να αποτελέσουν πηγή αστάθειας σε περιφερειακό επίπεδο. Υπογραμμίζει, μάλιστα ότι οι τρομοκρατικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε κράτη της Μ. Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής μπορούν να πλήξουν άμεσα την ασφάλεια των ευρωπαϊκών χωρών, αφού θεωρείται ότι έχουν αναπτύξει τα κατάλληλα δίκτυα εντός του ευρωπαϊκού χώρου.

Συνεπώς, προτείνεται μία ενεργητική και δυναμική παρέμβαση που θα εξαλείφει τον οποιοδήποτε κίνδυνο που προέρχεται από τα αποτυχημένα κράτη μέσω των κατάλληλων εργαλείων. Τα εργαλεία αυτά σχετίζονται αφενός με τις στρατιωτικές δυνάμεις που είναι απαραίτητες για την αποκατάσταση της τάξης και της ασφάλειας και αφετέρου με την παροχή συμβούλων, που θα βοηθήσουν στην αποκατάσταση των αποδεδειγμένων θεσμών και της εξουσίας.⁸⁰ Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επεμβάσεις της ΕΕ που έχουν λάβει χώρα έως σήμερα έχουν περισσότερο διπλωματικό και συμβουλευτικό χαρακτήρα, αφού στοχεύουν πρωτίστως στην αποκατάσταση των τοπικών θεσμών.

Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα του Ζαΐρ, όπου η ΕΕ παρενέβη μέσω αποστολών. Η πρώτη ξεκίνησε το 2005 και έλαβε τη μορφή περισσότερο συμβουλευτικού παρά στρατιωτικού χαρακτήρα, σε ζητήματα κυρίως που σχετίζονται με την ασφάλεια. Ενώ κατά τη διάρκεια της δεύτερης, η οποία ξεκίνησε δύο χρόνια αργότερα, επιχειρήθηκε η ανασύνταξη των δυνάμεων ασφαλείας του κράτους και η χρηστή συνεργασία αυτών με την εξουσία και τη

⁷⁹ "European Security Strategy: A Secure Europe in a better world", European Council, (2003), p.3

⁸⁰ Βλέπε υποσημείωση 69, σελ. 11.

δικαιοσύνη. Συνεπώς, η ασφάλεια και η αποκατάσταση των θεσμών βρέθηκαν στο επίκεντρο δράσης από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁸¹.

Και για το NATO τα πράγματα αναφορικά με την άποψη του οργανισμού για τα αποτυχημένα κράτη δε θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά. Όπως αναφέρεται στα κείμενα στρατηγικής του NATO⁸², «η ασφάλεια της Συμμαχίας εξακολουθεί να υπόκειται σε μια ευρεία γκάμα στρατιωτικών και μη στρατιωτικών κινδύνων που έχουν ποικίλες συνέπειες και συχνά είναι δύσκολο να προβλεφθούν. Οι κίνδυνοι αυτοί σχετίζονται με την αβεβαιότητα και την αστάθεια που μπορεί να προέλθει εντός και γύρω από την περιοχή της Ευρωατλαντικής συμμαχίας και έχει ως αποτέλεσμα το ξέσπασμα κρίσεων σε περιφερειακό επίπεδο. Καθώς, ορισμένες χώρες εντός και γύρω από την συμμαχία αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές δυσκολίες. Πιο συγκεκριμένα, εθνικές και θρησκευτικές αντιπαλότητες, εδαφικές διαφορές, ανεπαρκείς ή αποτυχημένες προσπάθειες μεταρρύθμισης, καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διάλυση κρατών, μπορούν να οδηγήσουν σε τοπική αλλά και περιφερειακή αστάθεια. Τέτοιες εντάσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ένοπλες συγκρούσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να επηρεάσουν την ασφάλεια της Συμμαχίας, αλλά και άλλων κρατών εκτός του NATO».

Παράλληλα βάσει του νέου στρατηγικού σχεδίου⁸³, τίθενται επί τάπητος και θέματα παρεμβάσεων της συμμαχίας σε περιοχές που μαστίζονται από βίαιες συγκρούσεις στο εσωτερικό τους, αφού όπως προείπαμε μερικά από τα κράτη της περιφέρειας αποτελούν πηγές αποσταθεροποίησης όχι μόνο για τη συμμαχία αλλά και για τη παγκόσμια ειρήνη γενικότερα. Για το λόγο αυτό, η συμμαχία υποστηρίζει τη σταθεροποίηση και την ανοικοδόμηση κρατών, στα οποία έχουν λάβει χώρα ένοπλες συγκρούσεις στο εσωτερικό τους. Επομένως, το NATO αναλαμβάνει το ρόλο του σταθεροποιητή σε χώρες που

⁸¹ "EU Relations with Democratic Republic of Congo", European Union, External Action, [http:// eeas.europa.eu/congo_kinshasa/index_en.htm](http://eeas.europa.eu/congo_kinshasa/index_en.htm), τελευταία πρόσβαση Νοέμβριος 2008.

⁸² "The alliance strategic concept", Security Challenges and Risks, παράγραφος 20, 24th April, 1999.

⁸³ " NATO 2020: Assured Security, Dynamic Enlargement- Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept of NATO", 17th May, 2010.

αποτελούν απειλή για τη παγκόσμια ειρήνη, έχοντας πρωτίστως κατά νου την ασφάλεια εντός της ίδιας της συμμαχίας.

Κάποιες από τις επεμβάσεις του NATO σε αποτυχημένα κράτη περιλαμβάνουν τις αποστολές στη Βοσνία Ερζεγοβίνη αλλά και στο Ιράκ. Πιο αναλυτικά, στις αρχές της δεκαετίας του 90, με τη διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, βίαιες συγκρούσεις ξέσπασαν στο εσωτερικό των πρώην ομόσπονδων δημοκρατιών της. Στην περίπτωση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ύστερα από τρία χρόνια συγκρούσεων, υπεγράφη η ειρηνευτική συμφωνία του Dayton, το Δεκέμβριο του 1995.

Έπειτα από την εξέλιξη αυτή, το NATO ανέπτυξε άμεσα μία ομάδα γνωστή ως Δύναμη Υλοποίησης (IFOR) που αποτελούνταν από περίπου 60.000 στρατιώτες. Ο αριθμός αυτός αυξήθηκε κατά 32.000 τον επόμενο χρόνο, αφού το αρχικό εγχείρημα της IFOR συνοδεύτηκε από την ανάπτυξη της Δύναμης Σταθεροποίησης (SFOR). Στόχος των εν λόγω αποστολών ήταν η ενδυνάμωση της Ειρήνης και η βελτίωση της κατάστασης σε ζητήματα ασφάλειας. Σήμερα, η Συμμαχία διατηρεί ένα στρατιωτικό αρχηγείο στη χώρα το οποίο υλοποιεί μια σειρά συγκεκριμένων καθηκόντων που αποσκοπούν, μεταξύ άλλων, στην παροχή βοήθειας προς την τοπική κυβέρνηση, προκειμένου να πραγματοποιήσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις στον αμυντικό της τομέα⁸⁴.

Μία άλλη περίπτωση νατοϊκής επέμβασης είναι αυτή του Ιράκ. Στη περίπτωση του Ιράκ η Βορειοατλαντική συμμαχία προέβη σε μια σχετικά μικρή, αλλά σημαντική επιχείρηση υποστήριξης από το 2004 έως το 2011. Η υποστήριξη αυτή αποσκοπούσε στην κατάρτιση, την καθοδήγηση και την παροχή βοήθειας στις ιρακινές δυνάμεις ασφαλείας. Στη Σύνοδο Κορυφής της Κωνσταντινούπολης, τον Ιούνιο του 2004, οι Σύμμαχοι συμφώνησαν να αποτελέσουν μέρος της διεθνούς βοήθειας προς το Ιράκ, με τη δημιουργία αποτελεσματικών δυνάμεων ασφαλείας. Έτσι, όλα τα κράτη μέλη του NATO

⁸⁴ "Operations and missions: past and present-Terminated Operations and Mission-NATO in Bosnia and Herzegovina", (2015), http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm, τελευταία πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2015.

συνεισέφεραν στην προσπάθεια αυτή, είτε μέσω παροχής συμβούλων, είτε μέσω χρηματοδοτικών συνεισφορών, είτε τέλος μέσω δωρεών εξοπλισμού. Παράλληλα, για την ενίσχυση της πρωτοβουλίας αυτής, το ΝΑΤΟ εργάστηκε επίσης με την ιρακινή κυβέρνηση σε ένα στενό πλαίσιο συνεργασίας για την ανάπτυξη μακροπρόθεσμων σχέσεων μεταξύ της Συμμαχίας και του Ιράκ⁸⁵.

Από την πλευρά τους οι ΗΠΑ, έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στη πλευρά των αποτυχημένων κρατών, έπειτα από τις τρομοκρατικές ενέργειες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Καθότι, η τρομοκρατία και κατ' επέκταση η σύνδεση των αποτυχημένων κρατών με αυτήν, ήρθε στην κορυφή των συζητήσεων, αφού θεωρήθηκε ο μεγαλύτερος κίνδυνος που μπορεί να πλήξει τις ΗΠΑ. Ενδεικτικά είναι τα λόγια της τότε υπουργού εξωτερικών Κοντολίζα Ράις⁸⁶, η οποία αναγνώρισε ότι τα αποτυχημένα κράτη συνιστούν κίνδυνο, τόσο για τους πληθυσμούς που διαβιούν σε τούτες τις περιοχές, όσο και για τη διεθνή ασφάλεια.

Αν και είναι δύσκολο να προσδιοριστούν επακριβώς και να ποσοτικοποιηθούν οι επιπτώσεις των επεμβάσεων της διεθνούς κοινότητας, εντούτοις σε γενικές γραμμές θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι επεμβάσεις αυτές κρίνονται συνήθως ως αναποτελεσματικές. Χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αποτελούν η μεγάλη κλίμακας επεμβάσεις των ΗΠΑ στο Ιράκ και το Αφγανιστάν. Το ποσό που δαπανήθηκε κατά την περασμένη δεκαετία ανήλθε στα 1 τρις δολάρια, χωρίς όμως την απαραίτητη ανταποδοτικότητα, λόγω έλλειψης συντονισμένης προσπάθειας και διορατικότητας του σχεδίου⁸⁷. Ενώ, ακόμη ένα παράδειγμα αναποτελεσματικής επέμβασης συνιστούν οι επεμβάσεις της διεθνούς κοινότητας στις περιπτώσεις της πειρατείας στο Κέρας της Αφρικής, αφού σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας⁸⁸, είχαν μικρή επίπτωση στην καταστολή της.

⁸⁵ Βλέπε υποσημείωση 85, NATO and Iraq.

⁸⁶ Βλέπε υποσημείωση 13.

⁸⁷ Clarke Raid, "Intervention in failed states, Policy Recommendations to the US", in "Succeeding Failure A Comprehensive Approach to Strengthening Fragile States", Task Force, (2010), p. 327.

⁸⁸ "The pirates of Somalia: Ending the Threat, Rebuilding a Nation", World Bank, (2013), pp. 163-168.

Επομένως, αφού οι επεμβάσεις στα αποτυχημένα κράτη, εκτός από υψηλού κόστους και χρονοβόρες διαδικασίες, χαρακτηρίζονται και ως επί το πλείστον και από αναποτελεσματικότητα, οι S. Eizenstat et al.⁸⁹ υποστηρίζουν ότι ο καλύτερος τρόπος για την αντιμετώπιση του φαινομένου των αποτυχημένων κρατών είναι η αποτροπή του. Ισχυρίζονται λοιπόν ότι η ενίσχυση των οικονομικών των ασθενέστερων κρατών, συνιστά ένα θεμελιώδους σημασίας ζήτημα, προκειμένου να αποφευχθεί η κατάρρευση.

Ένας από τους τρόπους που θα μπορούσαν να ενθαρρυνθούν οι οικονομίες των αδύναμων χωρών είναι η τόνωση του εμπορίου στα κράτη αυτά ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να δοθεί στις φτωχότερες χώρες πρόσβαση στις αγορές. Εκτός της τόνωσης του εμπορίου σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει και η ελάφρυνση χρέους σε ορισμένες από τις χώρες, εφόσον βέβαια παρουσιάζουν υψηλούς δείκτες χρέους. Για την ανακούφιση των υπερχρεωμένων χωρών, σημαντικός είναι ο ρόλος της Παγκόσμιας Τράπεζας, η οποία κρίνεται απαραίτητο να προχωρήσει σε περισσότερες επιδοτήσεις παρά δανειοδοτήσεις όπως χορηγεί σήμερα. Εκτός όμως της οικονομικής ενίσχυσης, ακόμη ένας τρόπος πρόληψης από την αποτυχία είναι η ενδυνάμωση των ενόπλων δυνάμεων μιας χώρας. Έτσι λοιπόν, περισσότεροι χρηματικοί πόροι που θα στόχευαν στη συμβουλή, την εκπαίδευση ή ακόμη και την υποστήριξη με ανθρώπινο δυναμικό των ενόπλων δυνάμεων θεωρούνται απαραίτητοι⁹⁰.

⁸⁹ Stuart E. Eizenstat, John Edward Porter and Jeremy M. Weinstein, "Rebuilding Weak States", *Foreign Affairs*, Vol. 84, (2005), pp.134-146.

⁹⁰ Βλέπε υποσημείωση 91.

Κεφάλαιο 2

Μελέτη περίπτωσης: Η Σομαλία ως αποτυχημένο κράτος

Στο παρόν κεφάλαιο, αφού προσδιορίσαμε την έννοια του αποτυχημένου κράτους, θα εξετάσουμε την περίπτωση της Σομαλίας. Αρχικά θα πραγματοποιηθεί μία ιστορική αναδρομή για το κράτος και έπειτα θα μελετηθούν οι λόγοι για τους οποίους αυτό συνιστά σήμερα «αποτυχημένο κράτος». Επίσης, θα διερευνηθούν οι κίνδυνοι για τη διεθνή ασφάλεια που ενδεχομένως απορρέουν από την περίπτωση της Σομαλίας.

Η Σομαλία τοποθετείται στο ανατολικότερο άκρο της Κεντρικής Αφρικής και κατοικείται από περίπου 9 εκατομμύρια κατοίκους. Στο εσωτερικό της περίπου το 85% των κατοίκων της είναι Σομαλοί, οι οποίοι ιστορικά κατοικούσαν στο βόρειο τμήμα της χώρας. Οι εθνικές μειονότητες συγκεντρώνονται κυρίως στις νότιες περιοχές, ενώ οι περισσότεροι κάτοικοι της χώρας είναι μουσουλμάνοι με την πλειοψηφία αυτών να είναι σουνίτες⁹¹. Η χώρα αποτελεί ένα από τα πλέον αποτυχημένα κράτη, όπως αποτυπώνεται από τον Fragile State Index (βλέπε πίνακα 1, σελ 22).

Όπως γίνεται αντιληπτό το κράτος της Σομαλίας δεν αποτελεί μία χώρα που χαρακτηρίζεται από ανομοιογένεια ανάμεσα στους πληθυσμούς του⁹², αφού μοιράζονται μία κοινή παράδοση, σε αντίθεση με άλλες Αφρικανικές χώρες. Βάσει των παραπάνω, οι εθνικές ή οι θρησκευτικές διαφορές δεν αποτελούν αντικείμενο σύγκρουσης εντός του κράτους. Εντούτοις, όπως προείπαμε, η Σομαλία θεωρείται ως ένα από τα πλέον αποτυχημένα κράτη. Ποιοι είναι όμως οι λόγοι που έχουν φέρει τη χώρα σε αυτή τη κατάσταση;

⁹¹ Πηγή: «<https://en.wikipedia.org/wiki/Somalia>»

⁹² Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι, εντός του κράτους υπάρχουν ποικίλες φυλές με κάποιες από αυτές να είναι η Darod, η Dir, η Issaq και η Hawiye.

2.1 Πως κατέληξε η Σομαλία αποτυχημένο κράτος: Μια ιστορική αναδρομή

Ξεκινώντας μία ιστορική αναδρομή, θα βλέπαμε ότι η ανεξαρτησία του κράτους επετεύχθη το 1960, όταν οι πρώην αποικίες των βρετανών και των ιταλών ενοποιήθηκαν προκειμένου να δημιουργήσουν τη Δημοκρατία της Σομαλίας. Έπειτα από την εξέλιξη αυτή, η χώρα βίωσε μία σύντομη περίοδο δημοκρατίας, κατά την οποία εγκρίθηκε το σύνταγμα της χώρας ύστερα από δημοψήφισμα που διεξάγει το 1961. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η δημιουργία μίας Εθνοσυνέλευσης προκειμένου να εκπροσωπούνται οι διάφορες φυλές. Οχτώ χρόνια αργότερα και συγκεκριμένα, το Μάρτιο του 1969, ο Abdirashid Ali Shermarke εξελέγη από την Εθνοσυνέλευση πρόεδρος της χώρας⁹³.

Η δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση όμως χαρακτηρίστηκε από αναποτελεσματικότητα, διαφθορά και γενικά επέδειξε ανικανότητα στη διαμόρφωση μιας πολιτικής κουλτούρας. Ως αποτέλεσμα της ανεπαρκούς κυβέρνησης, η δημοκρατία δεν άργησε να καταλυθεί (1969), αφού μία ομάδα στρατιωτικών, υπό το πρόσχημα ότι οι πολιτικοί καταστρέφουν τη χώρα, δολοφόνησαν τον πρόσφατα εκλεγμένο πρόεδρο και ανέλαβαν την εξουσία με πραξικοπηματικό τρόπο. Την εξουσία πλέον είχε αναλάβει ο υποστράτηγος Mohammed Siad Barre, ο οποίος ήταν ο νέος πρόεδρος του Ανωτάτου Επαναστατικού Συμβουλίου.

Η δολοφονία του προέδρου Abdirashid Ali Shermarke, σήμανε τη λήξη μιας αποτυχημένης περιόδου, κατά την οποία είχαν ακολουθηθεί τα δυτικά πρότυπα για το σχηματισμό κυβέρνησης. Η αποτυχία της περιόδου αυτής αποτυπώνεται ξεκάθαρα και στο γεγονός ότι η αγανάκτηση του κόσμου ήταν τόσο έντονη από την απερχόμενη κυβέρνηση, ώστε η ανατροπή του καθεστώτος έγινε δεκτή από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της χώρας⁹⁴.

⁹³ William Zartman, "Cowardly Lions: Missed Opportunities to Prevent Deadly Conflict and State Collapse", Lynne Rienner Publisher, (2005), p. 77.

⁹⁴ Walter Clarke and Robert Gosende, "Somalia: Can a Collapsed State Re-constitute Itself" in Robert I. Rotberg, State Failure and State Weakness in a Time of Terror, Brookings Institution Press (2003), p.134.

Αρχικά λοιπόν, ο νέος πρόεδρος Barre, έτυχε θερμής υποστήριξης από ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού, καθότι η αποφασιστικότητά του ήταν αρεστή στον κόσμο, στοιχείο που έλλειπε από τους προκατόχους του.

Από τον επόμενο κιάλας χρόνο της παράνομης κατάληψης της εξουσίας επιθυμία του ήταν να μεταβάλει το οικονομικό και διοικητικό σύστημα της χώρας, το οποίο θα εξελίσσονταν σε απόλυτα συγκεντρωτικό, αφού θεωρούσε ότι το συγκεκριμένο μοντέλο ήταν η ενδεδειγμένη λύση για τη Σομαλία⁹⁵.

Όπως ήταν αναμενόμενο και προκειμένου να υλοποιήσει ο Barre την επιθυμία του μία από τις πρώτες του ενέργειες, ήταν η κατάργηση του συντάγματος του κράτους, αφού θέλησε να εφαρμόσει ένα οικονομικό μοντέλο γνωστό ως «επιστημονικό σοσιαλισμό», το οποίο ουσιαστικά αποτέλεσε μία αντιγραφή του συστήματος της Σοβιετική Ένωσης⁹⁶. Σε ένα τέτοιου είδους οικονομικό μοντέλο, όπου το κράτος αναλαμβάνει κυρίαρχο ρόλο εκμηδενίζοντας την προσωπική πρωτοβουλία, ο Barre προχώρησε σε μια σειρά μεταρρυθμίσεων που στόχευαν στην εθνικοποίηση μεταξύ άλλων της γης, του νερού, των τραπεζών, και όλων των παραγωγικών μέσων.

Ωστόσο, μεγάλο μέρος της κρατικής πλέον περιουσίας κατανεμήθηκε τόσο σε μέλη της δικής του φυλής όσο και σε υποστηρικτές που άνηκαν στο στενό του περιβάλλον⁹⁷.

Επίσης, επέβαλε την κατάργηση οποιουδήποτε είδους οργανώσεων που προέρχονταν από φυλές, θεωρώντας τις τελευταίες εμπόδιο για τον εκμοντερνισμό της χώρας. Ενδεικτικό, της απέχθειάς του για τις φυλές ήταν η απαγόρευση οποιασδήποτε αναφοράς σε αυτές, είτε σε δημόσια έγγραφα, είτε σε δημόσιες συζητήσεις. Η στάση του Barre απέναντι στις φυλές⁹⁸, όπως

⁹⁵ Ahmad Rashid Jamal, "Identifying Causes of State failure: The Case of Somalia", Atlantic Community, (2013), p. 8.

⁹⁶ Ahmad Rashid Jamal, "Identifying Causes of State Failure: The case of Somalia", Atlantic Community, May, 2013, p.1-19.

⁹⁷ Βλέπε στο ίδιο.

⁹⁸ Αν και φαίνεται ότι μέλη από τη δική του φυλής (Marehan) και της μητέρας του (Ogadeni), ανέλαβαν υψηλές διοικητικές θέσεις στη κυβέρνηση και στο στρατό. Δες υποσημείωση 96, σελ.134.

θα δούμε και παρακάτω, συνέβαλε στη διαμόρφωση εχθρικού κλίματος απέναντι του από την πλευρά των φυλών.

Μέσω της υιοθέτησης του «επιστημονικού σοσιαλισμού» και της κοινής εθνικής ιδεολογίας που απορρέει από το σύστημα αυτό, ο Barre προσπάθησε να ενοποιήσει τον πληθυσμό της χώρας δημιουργώντας ένα ενιαίο έθνος, κάτω από μία και μοναδική σημαία. Κάτι τέτοιο όμως φάνταζε αρκετά δύσκολο, αφού η περιοχή του Κέρατος της Αφρικής αποτελούσε Βρετανική, Γαλλική και Ιταλική αποικία, ενώ και οι Αιθίοπες κατείχαν εδαφικό μερίδιο. Ο διαχωρισμός που επήλθε ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μεταξύ των προαναφερθέντων δυνάμεων ήταν τέτοιος έτσι ώστε η χώρα είχε διαχωριστεί σε πέντε περιοχές.

Από τη μία, οι Βρετανικές και Ιταλικές περιοχές κήρυξαν την ανεξαρτησία τους, αλλά ταυτόχρονα σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού στις υπόλοιπες περιοχές παρέμεινε ανεπηρέαστο. Οι περιοχές αυτές περιλάμβαναν τα εδάφη των Αιθίοπων στα βορειοδυτικά της χώρας και των Γάλλων, στο σημερινό Τζιμπουτί. Για τις εναπομένουσες τρεις περιοχές, ο Barre το 1977, θεώρησε ότι οι συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί ήταν ευνοϊκές ούτως ώστε να γίνουν δικές του με μία και μόνο κίνηση⁹⁹. Και αυτό γιατί η ρήξη στις σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Αιθιοπίας, ύστερα από την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της τελευταίας, επέφερε στρατιωτικές και οικονομικές κυρώσεις και εξασθένησε την επαναστατική κυβέρνηση της Αιθιοπίας, αποτελώντας σημαντικό παράγοντα στα σχέδια του Barre.

Από την άλλη, για την περιοχή που βρίσκονταν υπό Γαλλική κατοχή, αν και μικρή αλλά στρατηγικά σημαντική και η οποία πήρε αργότερα την ονομασία Τζιμπουτί, η ανεξαρτησία ήρθε το 1977. Αναπόφευκτα οι αντοχές της κυβέρνησης του νεοσύστατου κράτους του Τζιμπουτί ήταν ελάχιστες, κάτι που προσπάθησε να εκμεταλλευτεί ο Barre. Όπως αναφέρουν οι Clarke και

⁹⁹ Βλέπε υποσημείωση 96, σελ.135

Gosende¹⁰⁰ «ο πόλεμος του Ογκατέν έτυχε θερμής υποδοχής στο εσωτερικό της Σομαλίας, ενώ η δημοφιλία του δικτάτορα ανήλθε και πάλι στα επίπεδα της περιόδου λίγο μετά το πραξικόπημα».

Με τη βοήθεια της Γαλλίας όμως, η οποία απέστειλε σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις, το νεοσύστατο κράτος του Τζιμπουτί έκανε σαφές ότι είναι αντίθετο στις επιθυμίες του Barre για επανένωσή του με τη Σομαλία και τη δημιουργία ενός ενιαίου κράτους. Σαν να μην έφτανε αυτό, στα σχέδια του Barre προστέθηκε ακόμη ένα σημαντικότερο εμπόδιο και ήταν η στροφή της Σοβιετικής Ένωσης προς την Κομμουνιστική πλέον Αιθιοπία, αφού θεώρησε ότι εξυπηρετούσε καλύτερα τα σχέδιά της¹⁰¹.

Δεδομένο όμως που αξίζει επισήμανσης είναι ότι, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η Σοβιετική Ένωση προσέφερε με μεγάλη γενναιοδωρία όπλα στο καθεστώς του Barre, ενώ η διεθνής κοινότητα προσέφερε επαρκής ποσότητες τροφίμων, έτσι ώστε να καλύψει τις ανάγκες των κατοίκων της χώρας. Έτσι λοιπόν πριν από το πόλεμο του Ογκατέν γνωστός και ως Αιθιο-Σομαλικός πόλεμος που ξεκίνησε το 1977, το κράτος της Σομαλίας στηριζόταν στην εξωτερική βοήθεια τόσο οικονομική όσο και υλική¹⁰². Οι εχθροπραξίες που διήρκησαν μέχρι το Μάρτιο του 1978, είχαν σαν αποτέλεσμα να κοπούν οποιοδήποτε είδους δεσμοί με τη Σοβιετική Ένωση.

Αυτή η εξέλιξη, σε συνδυασμό με την άκαμπτη οικονομική πολιτική που εφάρμοσε ο Barre, τον αυταρχισμό του καθεστώτος του και τη διεφθαρμένη διακυβέρνηση, είχαν ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν σημαντικά ρήγματα στην οικονομία της Σομαλίας κατά την επόμενη δεκαετία, όπου η χώρα έφτασε στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Η δεινή οικονομική κατάσταση που είχε περιέλθει η χώρα είχε σαν αποτέλεσμα, μέσα σ' αυτή τη δεκαετία, δηλαδή αυτή του 1980, να δημιουργηθούν διάφορες ομάδες που στόχευαν στην ανατροπή του «καθεστώτος Barre». Μεταξύ αυτών των ομάδων ήταν η Εθνική Κίνηση της Σομαλίας, καθοδηγούμενη από τη φυλή του Isaaq, η

¹⁰⁰ Βλέπε στο ίδιο.

¹⁰¹ Βλέπε στο ίδιο

¹⁰² Βλέπε υποσημείωση 96, σελ.130.

Συνέλευση των Ηνωμένων Σομαλών, υπό τη φυλή των Hawiye, το Πατριωτικό Κίνημα της Σομαλίας, επανδρωμένο από τους Ogadenis, και το Δημοκρατικό Κίνημα για τη σωτηρία της Σομαλίας, το οποίο δημιουργήθηκε από τη φυλή Majerten¹⁰³.

Η κατάσταση που δημιουργήθηκε από τις αντίπαλες φυλές, ήταν πλέον αρκετά δυσμενής για τον Barre και ικανή για να ανατρέψει το καθεστώς του στις αρχές του 1991. Μετά από τη κατάρρευση της εξουσίας πολλές ομάδες προσπάθησαν να κυριαρχήσουν, επιδιώκοντας να πάρουν στα χέρια τους την εξουσία. Το γεγονός αυτό όμως οδήγησε σε βίαιες συγκρούσεις στο εσωτερικό της χώρας¹⁰⁴.

2.2. Η Σομαλία ως πηγή ανασφάλειας και χώρος διεθνούς παρέμβασης

Το βίαιο καθεστώς του Barre τροφοδότησε τη δυσπιστία σε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού στη Σομαλία. Έτσι πολλές φυλές έκριναν ως απαραίτητο ότι θα έπρεπε να ανατρέψουν την κεντρική κυβέρνηση, θεωρώντας ταυτόχρονα όμως ότι μόνο η δική τους φυλή θα μπορούσε να εγγυηθεί την ασφάλεια, την οικονομική και γενικότερα την ανάπτυξη της κοινωνίας. Ως εκ τούτου οι μεγάλες φυλές, στόχευαν στην ανάληψη της εξουσίας χωρίς καμία ωστόσο να είναι σε θέση να την αναλάβει¹⁰⁵.

Ο εμφύλιος πόλεμος που ξεκίνησε οδήγησε τη χώρα σε ανθρωπιστική κρίση αφού η οικονομία της χώρας κατέρρευσε, ενώ οι απώλειες σε ανθρώπινες ψυχές ανήλθαν στις 250.000. Επίσης, δημιούργησε σοβαρά προβλήματα υποσιτισμού στους κατοίκους της χώρας και προκάλεσε παράλληλα ένα σημαντικό πρόβλημα προσφυγικών ροών¹⁰⁶.

Η κατάσταση που είχε διαμορφωθεί μετά τη κατάρρευση δεν ήταν δυνατό να καταστεί διαχειρίσιμη από κάποια πλευρά εντός της Σομαλίας και

¹⁰³ P.E. Wam & S Sardesai, "Conflict in Somalia: Drivers and Dynamics" ,World Bank Publications, (2005), p. 10.

¹⁰⁴ Βλέπε υποσημείωση 98, σελ.9.

¹⁰⁵ Βλέπε στο ίδιο, σελ.10.

¹⁰⁶ Βλέπε υποσημείωση 98, σελ. 11-13.

άρα η εξωτερική βοήθεια ήταν επιβεβλημένη. Πάρα ταύτα, η διεθνής κοινότητα αρχικά δεν επέδειξε διάθεση επέμβασης. Όταν όμως μετέβαλε τη στάση της, δείχνοντας αποφασισμένη να επέμβει έτσι ώστε να βοηθήσει τους άπορους και τους λιμοκτονούντες, αμφιταλαντεύτηκε σχετικά με το ρόλο που θα έπρεπε να αναλάβει.

Η αποστολή ένοπλων δυνάμεων ήταν απαραίτητη προκειμένου να ενισχυθεί η ασφάλεια στη χώρα, όμως δεν ήταν ξεκάθαρο ποιας πλευράς το μέρος έπρεπε να πάρει. Στην πραγματικότητα η επέμβαση αντί να βοηθήσει τις ομάδες εκείνες που επιθυμούσαν την κανονικότητα και τον εκδημοκρατισμό της χώρας, κατάφερε εν τέλει να δώσει ακόμη μεγαλύτερη δύναμη στους τυράννους¹⁰⁷.

Οι δράσεις της διεθνούς κοινότητας περιέπλεξαν ακόμη περισσότερο τα πράγματα μέσω πολυάριθμων παρεμβάσεων, κυρίαρχη των οποίων ήταν αυτή των ΗΠΑ και των Ηνωμένων Εθνών (Unified Task Force), που πραγματοποιήθηκε το 1993 και οι οποίες θεώρησαν εσφαλμένα ότι οι αντάρτες της Mogadishu κατείχαν το νόμιμο δικαίωμα για την ανάληψη της εξουσίας¹⁰⁸. Ενώ και άλλες χώρες όπως η Αιθιοπία, η Αίγυπτος, η Υεμένη, η Κένυα, και η Ιταλία προσπάθησαν να επιβάλουν τα δικά τους συμφέροντα¹⁰⁹. Τελικά όμως καμία από αυτές τις προσπάθειες δεν τελεσφόρησε.

Οι άκαρπες προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας δεν αναπλήρωσαν το κενό εξουσίας που δημιουργήθηκε και έτσι πολλές από τις φυλές ισχυρίζονταν ότι ελέγχουν τμήματα της επικράτειας. Η κάθε πλευρά επομένως ανέπτυξε τη δική της κυβέρνηση έχοντας φυσικά και την ανάλογη δύναμη. Ενδεικτικά, κάποιες από αυτές ήταν, η Ημιαυτόνομη Κυβέρνηση της Σομαλίας, η Μεταβατική Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, άλλες ομάδες μαχητών θρησκευτικού (Ισλαμικού) χαρακτήρα όπως η Al Shabaab και η Hizbul-Islam,

¹⁰⁷ Βλέπε υποσημείωση 96, σελ. 131

¹⁰⁸ Βλέπε στο ίδιο.

¹⁰⁹ Βλέπε υποσημείωση 98, σελ.11

ενώ και ομάδες πειρατών ξεπρόβαλαν, με κύριο μέλημα το χρηματικό κέρδος¹¹⁰.

Μολονότι η διεθνής κοινότητα δεν έχει αναγνωρίσει επισήμως τις αυτόνομες εξουσίες της Σομαλίας, παρόλα αυτά τα κρατίδια αυτά έχουν αρκετή δύναμη ώστε να επιβάλουν την ειρήνη στο εσωτερικό τους επιτυγχάνοντας την απαιτούμενη τάξη. Αυτό δε σημαίνει βέβαια ότι δεν μαστίζονται από οικονομικά προβλήματα, με τη φτώχεια και τον υποσιτισμό να πλήττουν ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού. Συγκεκριμένα το 40% περίπου του πληθυσμού του Κέρατος της Αφρικής υποσιτίζεται, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό βιώνει τροφική ανασφάλεια¹¹¹.

Είναι γεγονός ότι οι ένοπλες συγκρούσεις που ξεκίνησαν το 1991 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα, έχουν περιέλθει σε διάφορες φάσεις ως προς το βαθμό της έντασης. Ωστόσο σήμερα, γίνεται αντιληπτό από τη διεθνή κοινότητα ότι, οι συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στο Κέρατος της Αφρικής δεν αποτελούν μία εσωτερική υπόθεση της Σομαλίας, αλλά πολύ περισσότερο αντιμετωπίζονται ως μία κατάσταση που είναι ικανή να διαταράξει τη παγκόσμια ασφάλεια¹¹². Και αυτό γιατί η έλλειψη εξουσίας και συνεπώς έννομης τάξης στη Σομαλία, ευνόησε την ανάπτυξη τόσο τρομοκρατικών όσο και εγκληματικών οργανώσεων, με κύρια δραστηριότητα την πειρατεία.¹¹³ Σ' αυτό συνετέλεσε και η οικονομική δυσχέρεια σε ορισμένες από τις φυλές, οι οποίες βρήκαν ως καλή ευκαιρία την ενασχόληση με την πειρατεία. Εκτός των άλλων, η πειρατεία συνιστά μία δραστηριότητα χαμηλού κόστους με υψηλή απόδοση. Σύμφωνα με τους Otterman και McDonald¹¹⁴, ο τζίρος για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα ξεπερνά τα 50 εκ. δολάρια για το 2008.

¹¹⁰ Mwangi S. Kimenyi, John Mukum Mbaku, and Nelipher Moyo, "Reconstituting Africa's Failed States: The Case of Somalia", *Social Research: An International Quarterly*, Vol. 77, pp 1339-1366.

¹¹¹ Τριαντάφυλλος Καρατράντος, "Η ανθρωπιστική κρίση στη Σομαλία, το Υπόβαθρο, οι Αιτίες, το Ευρύτερο περιβάλλον", *Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής*, Σεπτέμβριος (2012), Νο 30/2012, σελ. 12.

¹¹² Βλέπε υποσημείωση 98, σελ. 10.

¹¹³ Βλέπε στο ίδιο.

¹¹⁴ S. Otterman, and M. McDonald, "*Hijacked Supertanker Anchors Off Somalia*". *New York Times*, November 18, (2008), «http://www.nytimes.com/2008/11/19/world/africa/19pirate.html?_r=0».

Βάσει στοιχείων της Παγκόσμιας Τράπεζας¹¹⁵, η πειρατεία δημιουργεί μεγάλο πλήγμα στην ελεύθερη διακίνηση του εμπορίου επιβάλλοντας ταυτόχρονα ένα πολύ υψηλό κόστος. Διότι, στην περίπτωση που η εμπορική σύνδεση δύο χωρών είναι τέτοια ώστε να επιτάσσει το πέρασμα από τα στενά του Κέρατος της Αφρικής τότε αυτόματα το επιπλέον κόστος που προστίθεται στην εμπορική συναλλαγή των δύο, ισοδυναμεί ουσιαστικά με αύξηση του συνολικού κόστους των συναλλαγών κατά 0,75% έως 1,49%. Σε απόλυτα νούμερα το επιπρόσθετο κόστος που επιβάλλεται από τη διέλευση εμπορικών πλοίων στα Σομαλικά ύδατα, μεταφράζεται σε 18 δις δολάρια για το 2010. Αρκετά σημαντικό νούμερο, αν αναλογιστούμε ότι το ύψος των εμπορικών ναυτικών συναλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο ανήλθε στα 1,62 τρις δολάρια για το ίδιο έτος. Συνεπώς η πειρατεία που λαμβάνει χώρα στα στενά της Σομαλίας αποτελεί μεγάλο πλήγμα για το παγκόσμιο εμπόριο και γενικότερα για τις οικονομίες των χωρών που εμπορεύονται δια μέσου των Σομαλικών υδάτων.

Παράλληλα, η δημιουργία τρομοκρατικών οργανώσεων όπως της Al Shabaab και της Hizbul-Islam ύστερα από τη διαμάχη με τα στρατεύματα της Αιθιοπίας και της «Μεταβατικής Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης» από το 2006, έχουν κορυφώσει τον κίνδυνο για την παγκόσμια ασφάλεια. Μάλιστα είναι πιθανό κάποιες από τις τρομοκρατικές οργανώσεις στη Σομαλία να έχουν διασυνδέσεις με άλλες οργανώσεις σε τρίτες χώρες όπως είναι η Al Qaeda¹¹⁶, συμβάλλοντας ακόμη περισσότερο στην παγκόσμια ανασφάλεια.

Η Al Shabaab, που στα Σομαλικά σημαίνει «η νεολαία», ξεκίνησε τη δραστηριότητά της ως ανεξάρτητη οργάνωση από το 2007 περίπου. Ένας από τους βασικούς στόχους δημιουργίας της, ήταν αφενός η απομάκρυνση των στρατευμάτων της Αιθιοπίας από την περιοχή της Σομαλίας και αφετέρου η ίδρυση ενός ισλαμικού κράτους στην περιοχή. Από την άλλη, τα Αιθιοπικά στρατεύματα που είχαν διεισδύσει στη χώρα στα τέλη του 2006, ύστερα από εντολή του ΟΗΕ για σύσταση μιας μεταβατικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης, ούτως ώστε να πλήξουν το συνασπισμό που είχε δημιουργηθεί, γνωστό και

¹¹⁵ “ The pirates of Somalia: Ending the Threat, Rebuilding a Nation”, World Bank, (2013), p.15.

¹¹⁶ Δες υποσημείωση 112, σελ. 1392.

ως Islamic Courts Union (ICU) και ο οποίος είχε υπό τον έλεγχό του ένα σημαντικό μερίδιο της χώρας¹¹⁷.

Αν και αρχικά θα μπορούσε να πει κανείς, ότι η επέμβαση των στρατευμάτων από την Αιθιοπία στέφθηκε από επιτυχία, αφού ο συνασπισμός της ICU διαλύθηκε, με την πλειοψηφία των μελών της να την εγκαταλείπει, παρόλα αυτά το στρατιωτικό σκέλος της οργάνωσης, υπό την ονομασία Al Shabaab, δεν εγκατέλειψε την προσπάθεια να αποκρούσει τα αντίπαλα στρατεύματα.

Ένας από τους βασικούς λόγους που η Al Shabaab θεωρήθηκε τρομοκρατική οργάνωση σχετίζεται με τους τρόπους και τις τεχνικές που χρησιμοποίησε για να προκαλέσει πλήγματα στους αντιπάλους της. Ειδικότερα κάποιες από τις δράσεις της περιελάμβαναν, ότι χαρακτηρίζει μία τρομοκρατική οργάνωση, από μία βομβιστική επίθεση μέχρι την αποστολή καμικάζι αυτοκτονίας¹¹⁸.

Μία σημαντική παρατήρηση στο σημείο αυτό, έχει να κάνει με το γεγονός ότι σε πρώιμο στάδιο η δράση της εν λόγω οργάνωσης περιορίστηκε στα εδάφη της Σομαλίας, αφού στόχος της ήταν η απομάκρυνση των Αιθιοπικών στρατευμάτων και ως εκ τούτου οι κίνδυνοι για τη διεθνή ασφάλεια ήταν περιορισμένοι. Παρόλα αυτά, η στάση και η συμπεριφορά της οργάνωσης έχει μεταβληθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, καθώς οι διασυνδέσεις της και με άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις, δείχνουν την επιθυμία της να δραστηριοποιηθεί σε διεθνές επίπεδο, καθιστώντας την παράλληλα σημαντική απειλή για τη διεθνή ασφάλεια¹¹⁹.

Παράλληλα, η οργάνωση πήρε υπό τον έλεγχό της όχι μόνο ένα σημαντικό μερίδιο από τα κεντρικά και τα νότια της χώρας, αλλά και το μεγαλύτερο τμήμα της πρωτεύουσας της χώρας, Μογκαντίσου. Η διείσδυση

¹¹⁷ C. Harnisch, "The Terror Threat From Somalia: The Internationalization of Al Shabaab," *Critical Threats*, 12th February, (2010), <http://www.criticalthreats.org/somalia/terror-threat-somalia-internationalization-Al-Shabaab-feb-12-2010>, τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος 2010.

¹¹⁸ Βλέπε υποσημείωση 119.

¹¹⁹ Βλέπε στο ίδιο.

της οργάνωσης στη χώρα είναι τόσο μεγάλη, όπου πολλοί την προσομοιάζουν με την αντίστοιχη τρομοκρατική οργάνωση που δραστηριοποιείται στο Αφγανιστάν, την Al Qaeda¹²⁰. Και αυτό γιατί κάποια από τα στοιχεία που τη χαρακτηρίζουν έχουν να κάνουν με την επιβολή αυστηρών κανόνων και νόμων στις υπό τον έλεγχο της περιοχές και τη διατήρηση στην εξουσία με τη χρήση βίας και εκφοβιστικών μεθόδων.

Εκτός αυτών βέβαια, η Al Shabaab, ως μέλος του ευρύτερου κινήματος του «ιερού πολέμου», ασχολείται και με την οργάνωση τρομοκρατικών χτυπημάτων. Ένας από τους συνηθέστερους τρόπους τέτοιων χτυπημάτων, αποτελούν οι επιθέσεις αυτοκτονίας, σε στόχους οι οποίοι θεωρούνται εχθρικοί για την οργάνωση. Για την επίτευξη των στόχων της, έχει δημιουργήσει ένα αποτελεσματικό δίκτυο μέσω του οποίου προσελκύει νέα μέλη στην οργάνωση, όχι μόνο από περιοχές της Αφρικής και τη Μέσης Ανατολής, αλλά και την Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Αυτή η δυνατότητα να προσελκύει μέλη και από χώρες της Δύσης αποτελεί ένα πολύ σημαντικό στοιχείο, μέσω του οποίου της δίνεται η δυνατότητα να διεθνοποιήσει περαιτέρω τις δραστηριότητές της.

Από την άλλη, η μεταβατική ομοσπονδιακή κυβέρνηση, η οποία είναι αυτή που αναγνωρίζεται και επισήμως, για ένα αξιόλογο διάστημα έμοιαζε αδύναμη στη διαχείριση της κατάστασης, αφού ο έλεγχός που ασκούσε στην πρωτεύουσα της χώρας περιοριζόνταν στις κυβερνητικές εγκαταστάσεις, και σε ορισμένα σημεία στρατηγικού ενδιαφέροντος. Επομένως, η Al Shabaab είχε όλο τον απαιτούμενο χώρο τόσο γεωγραφικά όσο και από πλευράς εγκαταστάσεων, προκειμένου αφενός να εκπαιδεύσει τα νέα μέλη της και να προγραμματίσει και να σχεδιάσει τις επιθέσεις της¹²¹.

Ταυτόχρονα σε ότι αφορά την απειλή για τη διεθνή ασφάλεια και ειδικότερα για τις χώρες της Δύσης, ήδη από το 2008, η εν λόγω οργάνωση εξέδωσε απειλές εναντίον κρατών όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, ανάλογες με εκείνες της Al Qaeda. Επιπλέον, έρευνες των μυστικών υπηρεσιών ενισχύουν

¹²⁰ Βλέπε στο ίδιο.

¹²¹ Βλέπε υποσημείωση 119.

τους παραπάνω ισχυρισμούς, αφού μέσα από τα σχέδια της οργάνωσης αποκαλύφθηκε ότι η ΗΠΑ αποτελούσαν βασικό στόχο για επιθέσεις κατά το 2009. Κάποιες από τις δραστηριότητες της εν λόγω οργάνωσης περιλαμβάνουν τη βομβιστική επίθεση στις 17 Σεπτεμβρίου 2009, στο αρχηγείο της Αφρικανικής Ένωσης στην πρωτεύουσα της Σομαλίας Μογκαντίσου, ως αντίποινα για το θάνατο του πρώην ηγέτη της Al Qaeda, Saleh Ali Nabhan στην ανατολική Αφρική. Η οργάνωση επίσης, σχετίζεται και με τις επιθέσεις που έλαβαν χώρα σε πανεπιστήμιο της περιοχής, με θύματα πολλούς φοιτητές, αλλά και τον Υπουργό παιδείας της χώρας. Η συγκεκριμένη επίθεση ήρθε μάλιστα λίγο αργότερα από τις προειδοποιήσεις της οργάνωσης για τον αντι-ισλαμικό χαρακτήρα, όπως θεωρήθηκε από την οργάνωση, των σχολικών βιβλίων¹²².

Γίνεται επομένως κατανοητό, ότι η Al Shabaab έχει την οργάνωση και τη δομή, αλλά φυσικά και την επιθυμία να επιτεθεί και εκτός των συνόρων της χώρας, και συγκεκριμένα σε χώρες του δυτικού κόσμου. Η ικανότητα της να προσηλυτίζει νέους μαχητές στην οργάνωση σε συνδυασμό με τις στενές σχέσεις που έχει αναπτύξει με την Al-Qaeda της προσδίδει ένα διεθνή χαρακτήρα, οποίος θα μπορούσε να αποτελέσει πηγή αποσταθεροποίησης για τη διεθνή ασφάλεια.

Ακόμα μία πτυχή μετάδοσης της ανασφάλειας από τη Σομαλία προς άλλες χώρες αποτελούν τα όπλα. Τα όπλα στη χώρα βρίσκονται σε αφθονία, γεγονός που πυροδοτεί ακόμη περισσότερο τη διαμάχη μεταξύ των αντίπαλων φυλών. Ενώ και οι προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών για λύση στην αυξημένη ροή όπλων που παρατηρείται στη Σομαλία, απέβησαν άκαρπες. Έτσι λοιπόν, η πρωτεύουσα της χώρας έχει καταστεί το κεντρικό σημείο της Ανατολικής Αφρικής στο εμπόριο όπλων, απ' όπου εξάγονται όπλα σε άλλες χώρες όπως η Κένυα, η Αιθιοπία και το Σουδάν¹²³.

¹²² Βλέπε υποσημείωση 119.

¹²³ Βλέπε υποσημείωση 98, σελ. 11.

2.3 Συμπεράσματα για την περίπτωση της Σομαλίας

Συμπερασματικά, βλέπουμε ότι για την αποτυχία της Σομαλίας συνετέλεσε μια σειρά διαφορετικών γεγονότων. Ήταν δηλαδή αποτέλεσμα μιας δυναμικής διαδικασίας κατά την οποία συνδυάστηκαν ταυτόχρονα λίγο ή πολύ, εξωτερικοί, πολιτικοί, οικονομικοί, θεσμικοί και κοινωνικοί παράγοντες.

Σύμφωνα με τους A. Rashid και D. Media¹²⁴, οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν στην αποτυχία του κράτους είναι η αποικιοκρατία, ο Ψυχρός Πόλεμος, ο εμφύλιος πόλεμος και το Ισλάμ. Όπως προαναφέρθηκε, η Σομαλία αποτέλεσε κατά βάση Βρετανική και Ιταλική αποικία και ως ένα σημείο Γαλλική ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Παρόλα αυτά αν και οι προαναφερθείσες χώρες είχαν τη δύναμη εντούτοις όχι μόνο δεν μερίμνησαν για την ανάπτυξη της χώρας, αλλά υιοθέτησαν και βίαια μέσα για την καταστολή κινημάτων αντίστασης.

Εκτός αυτού όμως, η αντιπαλότητα των δύο βασικών αποίκων, δηλαδή της Ιταλίας και της Βρετανίας, κατά τη διάρκεια του Β Παγκοσμίου Πολέμου, μεταφέρθηκε και στη Σομαλία δημιουργώντας σημαντικές φθορές εντός της χώρας. Ενώ, όταν τελικά ορισμένα από τα εδάφη της Σομαλίας κατάφεραν να ανεξαρτητοποιηθούν, δημιούργησαν μία ένωση διαφορετικών περιοχών, που ελέγχονταν στο παρελθόν από αποικιοκρατικές δυνάμεις και στερούσαν των απαραίτητων υποδομών χωρίς ταυτόχρονα να έχουν και κάποια οικονομική δυνατότητα.

Επιπρόσθετα ο Ψυχρός Πόλεμος αποτέλεσε και αυτός με τη σειρά του σημαντικότατο παράγοντα στην κατάρρευση της Σομαλίας. Όπως είδαμε και παραπάνω, η δολοφονία του δημοκρατικά εκλεγμένου προέδρου Abdirashid Ali Shermarke από ομάδα στρατιωτικών με αρχηγό τον Siad Barre, είχε ως αποτέλεσμα την ανάληψη της εξουσίας από τον τελευταίο και την ίδρυση μίας «Σοβιετικού τύπου» οικονομίας. Κατά τα πρώτα χρόνια εξουσίας του Barre, το καθεστώς του στηρίχτηκε εν πολλοίς από την Σοβιετική Ένωση, ωστόσο όπως είδαμε οι δεσμοί με το Σοβιετικό καθεστώς, το οποίο στράφηκε προς

¹²⁴ A. Rashid & D. Media, "What caused the Failed State of Somalia", <http://classroom.synonym.com/caused-failed-state-somalia-13677.html>, τελευταία πρόσβαση, Νοέμβριος 2012.

την Αιθιοπία, διεκόπησαν ύστερα από τον πόλεμο του Ογκατέν που έλαβε χώρα το 1977. Έπειτα από την εξέλιξη αυτή κινήθηκε προς τη βελτίωση των σχέσεων με τις ΗΠΑ.

Παρότι η χώρα τη δεδομένη στιγμή παρέμενε σοσιαλιστική, δεν αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα αναφορικά με τη βοήθεια των ΗΠΑ στο καθεστώς του Barre. Αναλυτικότερα, η βοήθεια των ΗΠΑ περιελάμβανε όπλα αλλά και χρήματα για το νέο πρώην Σοβιετικό σύμμαχο, την Αιθιοπία. Έτσι λοιπόν, αν και οι ΗΠΑ αναμείχθηκαν δυναμικά στα εσωτερικά ζητήματα της Σομαλίας, δεν μερίμνησαν όμως για τον εκδημοκρατισμό της χώρας, αφού θεώρησαν ότι η παραμονή του Barre στην εξουσία εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους, κατακερματίζοντας με τον τρόπο αυτό, οποιαδήποτε πιθανότητα για αποκατάσταση της δημοκρατίας στη χώρα.

Ακόμη ένα σημαντικό στοιχείο, που συνετέλεσε στην κατάρρευση του κράτους ήταν ο εμφύλιος πόλεμος του 1991, ο οποίος συνεχίζεται αδιάκοπα μέχρι και σήμερα. Η διαμάχη του καθεστώτος με τις φυλές ανάγκασε τις τελευταίες να οργανώσουν επαναστατικές ομάδες προκειμένου να ανατρέψουν το δικτάτορα Barre. Βέβαια, όπως είδαμε τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν με ομαλό τρόπο αφού η κάθε φυλή θέλησε να επιβληθεί έναντι των άλλων προσπαθώντας να πάρουν τον έλεγχο της κεντρικής κυβέρνησης. Έτσι οδηγηθήκαμε σε έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο, με τις οποίες προσπάθειες της διεθνούς κοινότητα για την αποκατάσταση της ειρήνης να μην τελεσφορούν.

Επιπρόσθετα η κατάσταση κατά τα τελευταία χρόνια έχει επιδεινωθεί περαιτέρω, και λόγω της δημιουργίας κινήματων θρησκευτικού (ισλαμικού) χαρακτήρα. Ένα από αυτά τα κινήματα ήταν η ICU (Islamic Courts Union). Κατά το 2007, ορισμένα από τα μέλη του εν λόγω κινήματος ήλθαν σε συμφωνία με μη ισλαμικές οργανώσεις ούτως ώστε να δημιουργήσουν ένα κυβερνητικό συνασπισμό. Πάρα ταύτα, έχοντας ακραίες απόψεις ορισμένα από τα μέλη σχημάτισαν την ισλαμική τρομοκρατική οργάνωση Al-Shabaab, η οποία γρήγορα, και συγκεκριμένα το 2009, πήρε υπό τον έλεγχό της εδάφη

που βρίσκονται στο νότιο μέρος της Σομαλίας. Έτσι λοιπόν, ο πόλεμος εντός της Σομαλίας συνεχίζεται, με το κυβερνητικό συνασπισμό και τα στρατεύματα της Αφρικανικής Ένωσης να αποτελούν τον ένα πόλο και τους τρομοκράτες της Al Shabaab τον άλλο.

Τα γεγονότα στη Σομαλία κατά τα τελευταία χρόνια, όπως ήταν αναμενόμενο, έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον της παγκόσμιας κοινότητας, αφού δύναται να υπάρξουν σημαντικότερες προεκτάσεις για την ασφάλεια τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Για το λόγο αυτό, υπήρξε παρέμβαση τρίτων χωρών, όπως αυτή της Αιθιοπίας, η οποία απέστειλε στρατεύματα στην περιοχή¹²⁵.

Σε περιφερειακό επίπεδο, οι διαμάχες με την Ερυθραία και την Αιθιοπία έχουν αποτελέσει σημαντικό συστατικό αποσταθεροποίησης στο Κέρασ της Αφρικής. Με την Ερυθραία, από τη μία πλευρά να ενισχύει ως επί το πλείστον τις προσπάθειες των ανταρτών, ενώ αντιθέτως με την Αιθιοπία να παίρνει το μέρος της μεταβατικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης¹²⁶. Επιπρόσθετα, η κρίση στο Κέρασ της Αφρικής συνδέεται άμεσα και με τις συνεχιζόμενες ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ του «Απελευθερωτικού Μετώπου του Ογκατέν» και της κυβέρνησης της Αιθιοπίας.

Μέσα από αυτό το πρίσμα λοιπόν, τα γεγονότα της Σομαλίας αποτελούν αδιαμφισβήτητα αναπόσπαστο μέρος μιας ευρύτερης διαμάχης, στην οποία αναμιγνύονται, τρίτες χώρες όπως η Αιθιοπία και η Ερυθραία. Εκτός από αυτές τις δύο χώρες όμως και το όμορο κράτος της Κένυας λαμβάνει μέρος στα εσωτερικά ζητήματα της Σομαλίας υποστηρίζοντας ανοικτά τη μεταβατική ομοσπονδιακή κυβέρνηση¹²⁷.

Φυσικά εμπλοκή τρίτων χωρών και κυρίως των γειτονικών, φαντάζει δικαιολογημένη καθώς πιθανή μετάδοση της Σομαλικής κρίσης στις χώρες αυτές θα δημιουργούσε αναμφίβολα μεγάλο πλήγμα για αυτές. Τα

¹²⁵ Ken Menkhaus, "Somalia and The Horn of Africa", World Development Report, (2011), p.11.

¹²⁶ Βλέπε στο ίδιο.

¹²⁷ Βλέπε υποσημείωση 117, σελ.12.

αποτελέσματα όμως τέτοιου είδους επεμβάσεων από τις γειτονικές χώρες είναι διιστάμενα, καθότι από τη μια συμβάλουν στην τόνωση του αισθήματος ασφάλειας στο εσωτερικό τους, από την άλλη όμως καθιστούν περισσότερο ευάλωτους τους πολίτες της Σομαλίας.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω οι προεκτάσεις που μπορεί να λάβει η κρίση στη Σομαλία σε παγκόσμιο επίπεδο είναι ιδιαίτερα αρνητικές. Και αυτό γιατί η δραστηριοποίηση τρομοκρατικών οργανώσεων ισλαμικού χαρακτήρα, με διασυνδέσεις και με άλλες οργανώσεις, όπως η Al Qaeda, τις προσδίδουν ένα διεθνή χαρακτήρα και τις καθιστούν ταυτόχρονα σημαντικότερη απειλή για τη διεθνή ασφάλεια.

Τέλος, αναφορικά με το τι μέλη γενέσθαι στη χώρα της Σομαλίας οι προσδοκίες ποικίλουν. Από τη μία οι Κυβερνητικοί αξιωματούχοι θεωρούν ότι η ανασύσταση μιας κεντρικής κυβέρνησης δια μέσου της οποίας θα προσελκυθεί η απαραίτητη εξωτερική βοήθεια, είναι αρκετά εφικτή. Εν αντιθέσει με τις προαναφερθείσες αισιόδοξες απόψεις, οι περισσότεροι εντός της Σομαλικής κοινωνίας είναι ιδιαίτερα απαισιόδοχοι αφού πιστεύουν, ότι η ανασύσταση μιας κεντρικής κυβέρνησης που θα τους παρέχει τα απαραίτητα αγαθά και πρωτίστως αυτό της ασφάλειας είναι μια εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση¹²⁸.

¹²⁸ Βλέπε στο ίδιο, σελ. 14

Κεφάλαιο 3

Η Λιβύη ως αποτυχημένο κράτος

Στο παρόν κεφάλαιο, αφού εξετάσαμε νωρίτερα τόσο του λόγους για τους οποίους καθίσταται η Σομαλία αποτυχημένο κράτος όσο και τους κινδύνους που απορρέουν από αυτή, θα επικεντρωθούμε στη περίπτωση της Λιβύης. Όπως και στο προηγούμενο κεφάλαιο έτσι και εδώ, αρχικά θα πραγματοποιηθεί μία ιστορική αναδρομή για το κράτος και έπειτα θα μελετηθούν οι λόγοι για τους οποίους η Λιβύη συνιστά σήμερα ένα αποτυχημένο κράτος. Επίσης, θα διερευνηθούν οι κίνδυνοι για τη διεθνή ασφάλεια που ενδεχομένως απορρέουν από μία τέτοια περίπτωση.

Η χώρα της Λιβύης κατοικείται από έξι περίπου εκατομμύρια κατοίκους και τοποθετείται στο βόρειο τμήμα της Αφρικανικής Ηπείρου. Κατά τη διάρκεια της νεότερης ιστορίας της και συγκεκριμένα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η χώρα τελούσε υπό Ιταλική κατοχή, η οποία και έλαβε τέλος μετά το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ στη διάρκεια του συγκεκριμένου πολέμου η Λιβύη αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα πεδία μαχών.

Παράλληλα αποτελεί μία χώρα με τεράστια αποθέματα πετρελαίου, τα οποία την καθιστούν ως τη χώρα με τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου στην Αφρική¹²⁹. Συγκεκριμένα, στο πρώτο διάστημα της ανεξαρτητοποίησης της, δηλαδή κατά τη δεκαετία του 50', η παραγωγή σε πετρέλαιο ανέρχονταν σε 1,5 εκ. βαρέλια την ημέρα και σε φυσικό αέριο έφτανε τα 3 δις κυβικά μέτρα. Εκτός όμως των κοιτασμάτων στη χώρα σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν και οι άμεσες ξένες επενδύσεις, οι οποίες άγγιξαν το ποσό των 200 δις δολάρια τις πρώτες δεκαετίες της ανεξαρτησίας της¹³⁰.

Συνεπώς, η Λιβύη αναφορικά με την οικονομική της κατάσταση και κυρίως τις προοπτικές που απέρρεαν από αυτή, βρίσκονταν αναμφίβολα σε μία ευνοϊκή θέση. Βάσει των οικονομικών συνθηκών η Λιβύη θα μπορούσε να εξελιχθεί σαν ένα δημοκρατικό κράτος, μακριά από τον αυταρχισμό και είχε

¹²⁹ "Libya, Country Analysis Briefs", U.S. Energy Information Administration, 2014.

¹³⁰ Andrew Engel, "Libya as a Failed state: Causes, Consequences, Options," Research Notes, The Washington Institute for Near East Policy, 2014, no.24. pp.1-36.

την ευκαιρία να δομήσει τους κρατικούς της θεσμούς και να παράσχει τα απαραίτητα αγαθά στον πληθυσμό της. Δυστυχώς όμως για τη αυτή, η εξέλιξη ήταν τελείως διαφορετική, αφού και βίαιες συγκρούσεις λαμβάνουν σήμερα σε αυτήν, ενώ και ξένες δυνάμεις παρεμβαίνουν στη χώρα. Στις μέρες μας κατατάσσεται ως ένα από τα πλέον αποτυχημένα κράτη, όπως άλλωστε φαίνεται και από το πίνακα 1 (σελ. 22).

3.1 Από τον Καντάφι στην κατάρρευση: Μια ιστορική αναδρομή

Μετά την ανεξαρτητοποίηση της χώρας, η οποία ήλθε το 1951 πολλοί από τους πολίτες της θεώρησαν ότι έφτασε η στιγμή για την ανάπτυξη της. Και όχι άδικα, αφού τα αποθέματα πετρελαίου της χώρας ήταν ικανά να μετατρέψουν το φτωχό «Βασίλειο της Λιβύης» σε μία από τις πλουσιότερες χώρες. Μολονότι, τα αποθέματα σε φυσικούς πόρους και ιδιαίτερως σε πετρέλαιο βελτίωσαν την οικονομική κατάσταση της χώρας, εντούτοις η συγκέντρωση του πλούτου από το Βασιλιά Idris δυσαρέστησε τους πολίτες¹³¹.

Η κατάσταση λοιπόν που είχε διαμορφωθεί από τον ίδιο το Βασιλιά μετέβαλε τη στάση των πολιτών απέναντι στο πρόσωπο του και ευνόησε την άνοδο εθνικιστικών ομάδων. Το πραξικόπημα απέναντι στο Βασιλιά δεν άργησε, αφού το Φθινόπωρο του 1969, μια ομάδα στρατιωτικών έχοντας αποκτήσει την απαιτούμενη δύναμη, υπό την ονομασία το «Κίνημα των Ελεύθερων Αξιωματικών», κατέλαβε την εξουσία καταργώντας τη μοναρχία του Idris.

Άμεσα το κίνημα εξαπλώθηκε και σε άλλες πόλεις, καθώς το κίνημα έτυχε θερμής υποδοχής και από άλλους στρατιωτικούς και έτσι μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα κατάφερε να εδραιωθεί ελέγχοντας όχι μόνο τη πρωτεύουσα Τρίπολη αλλά και άλλα μέρη της χώρας. Ωστόσο, δεν ήταν οι μόνοι που υποδέχτηκαν το πραξικόπημα με θέρμη, αφού και άτομα νεότερης ηλικίας υποστήριξαν το κίνημα.¹³²

¹³¹ Βλέπε υποσημείωση 132, σελ. 2

¹³² Βλέπε στο ίδιο.

Το Κίνημα, ύστερα από το επιτυχημένο του πραξικόπημα, ανέλαβε την εξουσία της χώρας μέσω του Επαναστατικού Διοικητικού Συμβουλίου (RCC). Με λίγα λόγια το συμβούλιο αυτό συνιστούσε την κυβέρνηση της χώρας, μετά την πτώση του Βασιλιά. Μία από τις βασικές του διακηρύξεις ήταν ότι η «Αραβική Δημοκρατία της Λιβύης», όπως ονομάστηκε, θα αποτελούσε πλέον ένα κράτος που είναι ικανό να διατηρήσει την ελευθερία του και πρωτίστως την εθνική του κυριαρχία. Παράλληλα μέσω της διακήρυξης φάνηκε ότι στόχευε στην ενίσχυση του κράτους δικαίου, δίνοντας τις ίδιες ευκαιρίες σε όλους.

Παράλληλα η νεοσύστατη κυβέρνηση έκρινε σκόπιμο, προκειμένου να κερδίσει και την εμπιστοσύνη της διεθνούς κοινότητας και ειδικά των μεγάλων δυνάμεων, ότι οι υπάρχουσες συμφωνίες με τρίτες χώρες θα έπρεπε να διατηρηθούν. Έτσι λοιπόν οι ξένες επενδύσεις στη χώρα, οι οποίες ήταν σε αφθονία τη στιγμή εκείνη, δεν επηρεάστηκαν. Η θετική αυτή στάση της κυβέρνησης απέναντι στα άλλα κράτη έφερε και τη γρήγορη διπλωματική της αναγνώριση από τα υπόλοιπα μέλη της διεθνούς κοινότητας¹³³.

Το επαναστατικό συμβούλιο αποφάσισε να ενισχύσει τη θέση του ηγέτη του κινήματος Muammar Gaddafi, διορίζοντας τον και ως αρχηγό των Ενόπλων Δυνάμεων. Ως αρχηγός του κράτους ο Gaddafi επεδίωξε δυναμικά την προώθηση μιας σειράς διοικητικών, οικονομικών και στρατιωτικών μεταρρυθμίσεων, ενώ προτίμησε να διατηρήσει μία ουδέτερη στάση στη διαμάχη που λάμβανε χώρα μεταξύ των υπερδυνάμεων της εποχής, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Εκτός αυτών, ήταν υπέρμαχος της Αραβικής ομοψυχίας και ενότητας ενώ δήλωνε ανοικτά υπέρ των παλαιστινίων στις διαμάχες τους με το Ισραήλ¹³⁴.

Επίσης κατά τη διάρκεια της ηγεσίας του, ο Gaddafi προτίμησε την εγκαθίδρυση ενός «αραβικού έθνους», στο οποίο φυσικά κυρίαρχο ρόλο θα διαδραμάτιζε το Ισλάμ. Εκτός των άλλων όμως, ο ηγέτης των πραξικοπηματιών κατάφερε να αναδεχθεί στον απόλυτο μονάρχη

¹³³ Βλέπε υποσημείωση 132, σελ. 4.

¹³⁴ Βλέπε στο ίδιο.

καταργώντας όλους τους κοινοβουλευτικούς θεσμούς, απαγορεύοντας ταυτόχρονα και την ύπαρξη πολιτικών κομμάτων, που δραστηριοποιούνταν ήδη από την ανεξαρτητοποίηση της χώρας¹³⁵.

Καθότι ο Gaddafi ήταν υπέρμαχος της ιδέας ενός Αραβικού Έθνους για τη Λιβύη, ήταν ενάντια στον κομμουνισμό, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό στηρίζονταν στην αθεΐα. Έτσι λοιπόν στηρίχτηκε σε ένα σοσιαλιστικό μοντέλο του οποίου κυρίαρχο συστατικό ήταν το Ισλάμ. Συνεπώς, η Λιβύη στα χρόνια του Gaddafi εξελίχθηκε από μια συντηρητική αραβική χώρα σε μία εθνικιστική χώρα με ριζοσπαστικά στοιχεία.¹³⁶

Αναφορικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, ο Gaddafi είχε αναμφίβολα αναλάβει μία από τις φτωχότερες χώρες της Αφρικής. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της θητείας του κατέστησε τη χώρα το πλουσιότερο έθνος της Αφρικής, αφού κατάφερε να αυξήσει τόσο το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) όσο και το προσδόκιμο όριο ζωής, καθιστώντας μάλιστα τα δύο αυτά μεγέθη τα μεγαλύτερα ανάμεσα στις χώρες της Αφρικανικής ηπείρου. Ως συνέπεια των παραπάνω, οι πολίτες που ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της ηπείρου ήταν πολύ λιγότεροι¹³⁷.

Επιπρόσθετα η εξωτερική πολιτική της χώρας και οι σχέσεις της με τη Δύση στα χρόνια του Gaddafi, χαρακτηρίστηκε από την έντονη αντιπαράθεση, με τις χώρες της Δύσης και ιδιαίτερα με τις ΗΠΑ. Ενδεικτικά είναι τα παραδείγματα της απαγόρευσης εισαγωγής λιβυκού πετρελαίου στις ΗΠΑ στις αρχές τις δεκαετίας του 80, αλλά και της διένεξης με τη Γαλλία για την κατοχή του Τσαντ, το 1971¹³⁸. Ενώ και οι σχέσεις του με την τρομοκρατία και

¹³⁵ "Libya's Declaration on the Establishment of the Authority of the People", (1977). «http://www.servat.unibe.ch/icl/ly01000_.html, τελευταία πρόσβαση, Μάρτιος 2012.

¹³⁶ Βλέπε στο ίδιο.

¹³⁷ *Garikai Chengu* "Libya: From Africa's Richest State Under Gaddafi, to Failed State After NATO Intervention" *Global Research*, 22th Feb. (2015), «<http://www.globalresearch.ca/libya-from-africas-richest-state-under-gaddafi-to-failed-state-after-nato-intervention/5408740>».

¹³⁸ "Proclamation 4907, Imports of Petroleum", 10th March (1982), «<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/31082a.htm>».

ειδικότερα με παλαιστινιακές τρομοκρατικές ομάδες, στις οποίες παρείχε οικονομική υποστήριξη, ήταν γνωστές¹³⁹.

Έπειτα από περίπου σαράντα χρόνια ηγεσίας της Λιβύης, μια σημαντικότερη απειλή για τον ίδιο και το κράτος, επήλθε από τον εμφύλιο πόλεμο που ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 2011. Ήταν ο εμφύλιος πόλεμος που στόχευε στην ανατροπή του Gaddafi και αποτέλεσε μέρος της «Αραβικής Άνοιξης», η οποία είχε ήδη ξεκινήσει σε άλλες χώρες της Βορείου Αφρικής, όπως η Τунησία και η Αίγυπτος.¹⁴⁰ Η «Αραβική Άνοιξη», όπως ονομάστηκε το κύμα εξεγέρσεων που σημειώθηκε στον αραβικό κόσμο, δηλαδή στη Βόρεια Αφρική και στο Περσικό Κόλπο, στόχευε στην ανατροπή των δικτατορικών καθεστώτων των χωρών αυτών. Οι πρώτες διαμαρτυρίες σημειώθηκαν στη Τунησία το Δεκέμβριο του 2010, σύντομα όμως οι διαμαρτυρίες εξαπλώθηκαν και γιγαντώθηκαν, λαμβάνοντας μάλιστα ανεξέλεγκτες διαστάσεις σε ορισμένα κράτη, όπως στη Λιβύη, όπου ο εμφύλιος συνεχίζεται ακόμη.

Έτσι λοιπόν η χώρα οδηγήθηκε σε μία εμφύλια σύγκρουση, όπου πολλές από τις κυβερνήσεις της Δύσης κατηγόρησαν τον Gaddafi ότι επιτίθεται εναντίον αμάχων. Πολλά άλλα έθνη όμως, και κυρίως της Λατινικής Αμερικής με τα οποία διατηρούσε στενούς δεσμούς το «καθεστώς Gaddafi», θεώρησαν την κατάσταση ως μια απροκάλυπτη ανάμειξη των δυτικών στα εσωτερικά ζητήματα της χώρας, μέσω της οποίας απέβλεπαν στους φυσικούς πόρους της.¹⁴¹

Παράλληλα σύμφωνα με τον Garikai Chengu¹⁴², ο βασικός στόχος της Δύσης, αναφορικά με την περίπτωση της Λιβύης, δεν ήταν η αποστολή βοήθειας προς του Λίβυους πολίτες, αλλά ο εκτοπισμός και η ανατροπή του «καθεστώτος Gaddafi», προκειμένου να ιδρυθεί ένα καθεστώς «φερέφωνο»

¹³⁹ Davis B. Lee, "Qaddafi, Terrorism, and the Origins of the U.S. Attack on Libya", New York (1990), p. 182.

¹⁴⁰ Shadid, Anthony, "Libya Protests Build, Showing Revolts' Limits". The New York Times. 18 February (2011).

¹⁴¹ N. Casey & Jose De Cordoba, "Where Gadhafi's Name is still Gold", The Wall Street Journal, (2011), <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704150604576166452254733490>, τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος 2011.

¹⁴² Garikai Chengu "Libya: From Africa's Richest State Under Gaddafi, to Failed State After NATO Intervention" Global Research, (2015), <http://www.globalresearch.ca/libya-from-africas-richest-state-under-gadafi-to-failed-state-after-nato-intervention/5408740>, τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος 2015.

της Δύσης, το οποίο θα επιτρέψει την εκμετάλλευση των τεράστιων κοιτασμάτων πετρελαίου της χώρας.

Το Φεβρουάριο του 2011 ο ΟΗΕ μέσω ψηφίσματος ενέκρινε τις επιθέσεις ενάντια στο καθεστώς της Λιβύης, το οποίο σύμφωνα με τον Οργανισμό, στρέφονταν εναντίον άμαχων πληθυσμών. Ενώ ένα μήνα αργότερα επέβαλε και την απαγόρευση πτήσεων πάνω από τον εναέριο χώρο της χώρας¹⁴³. Παράλληλα Γαλλικά αεροσκάφη διεξήγαγαν αεροπορικές επιχειρήσεις πάνω από τη Λιβύη και Βρετανικά πλοία συνέβαλαν στον ναυτικό αποκλεισμό της χώρας¹⁴⁴. Ενώ η αποστολή των Αμερικανικών δυνάμεων πραγματοποιήθηκε υπό την κωδική ονομασία «Αυγή του Οδυσσέα», με στόχο να σταματήσουν τις εχθροπραξίες του «καθεστώτος Gaddafi¹⁴⁵».

Εν τέλει το τελευταίο προπύργιο του καθεστώτος Gaddafi, το οποίο βρίσκονταν στη πόλη Σύρτη στα βόρεια της χώρας, έπεσε στα χέρια των αντικαθεστωτικών τον Οκτώβριο του 2011. Έτσι λοιπόν και μετά τον θάνατο του Gaddafi, τερματίστηκε ένα καθεστώς σαράντα και πλέον ετών και μία νέα κατάσταση πρόβαλε για τη χώρα.

Ωστόσο η μεταβατική περίοδος, ήταν και είναι αρκετά επώδυνη για τη χώρα. Και αυτό γιατί ο Gaddafi, είχε λάβει όλη την εξουσία στα χέρια του, με συνέπεια να μην έχει αναπτυχθεί η θεσμική και εκλογική κουλτούρα των Λίβυων πολιτών¹⁴⁶. Αυτή η κατάσταση, με την απουσία οποιασδήποτε ανεξάρτητης αρχής, δημιούργησε σοβαρότατα προβλήματα στη «μετά-Gaddafi» εποχή.

Μετά το ξεκίνημα του εμφυλίου και την επέμβαση του ΝΑΤΟ, η χώρα της Λιβύης έχει καταστεί ως ένα από τα πλέον αποτυχημένα κράτη της

¹⁴³ “UN no-fly zone over Libya: what does it mean?”, NewsStateman, (2011), <http://www.newstatesman.com/blogs/the-staggers/2011/03/libya-military-resolution-fly>, τελευταία πρόσβαση, Μάρτιος 2015.

¹⁴⁴ “Gunfire, explosions heard in Tripoli”, CNN wire staff, <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/03/19/libya.civil.war/>, τελευταία πρόσβαση, Μάρτιος 2011.

¹⁴⁵ Βλέπε στο ίδιο.

¹⁴⁶ R. Sidaoui “Libye: “Mouammar Kadhafi avait choisi la voie suicidaire dès février” 20 Minutes, <http://www.20minutes.fr/monde/809558-20111020-libye-mouammar-kadhafi-choisi-voie-suicide-20-fevrier>. τελευταία πρόσβαση, Οκτώβριος 2011.

υψηλίου, ενώ οικονομικά βρίσκεται σε δεινή θέση. Τα νότια της χώρας αποτελούν πρόσφορα εδάφη για τους τρομοκράτες, ενώ τα βόρεια συνιστούν ένα κέντρο διακίνησης μεταναστών¹⁴⁷. Επιπλέον, οι δολοφονίες, οι βιασμοί και τα βασανιστήρια αποτελούν καθημερινό φαινόμενο καταδεικνύοντας τη σήψη στην οποία έχει περιέλθει η χώρα. Η ανυπαρξία οποιουδήποτε είδους εθνικής κυβέρνησης δε συμβάλει στη βελτίωση της κατάστασης, καθώς οι πολιτοφυλακές δρουν ανεξέλεγκτά στη χώρα, «τεμαχίζοντας» τα εδάφη της. Επί της ουσίας, οι ομάδες ανταρτών παρατάσσονται σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα¹⁴⁸, που όπως είδαμε το ένα βρίσκεται στη Τρίπολη και το άλλο στο Τομπρούκ.

Όπως γίνεται αντιληπτό από την αρχή του εμφυλίου η χώρα έχει περιέλθει σε ένα εκτεταμένο διάστημα πολιτικής, οικονομικής αλλά και κοινωνικής αστάθειας, ενώ και τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν παραβιαστεί βάνουσα. Συγκεκριμένα σύμφωνα με εκθέσεις οργανώσεων που είδαν το φως της δημοσιότητας τον Ιανουάριο του 2012 και που δραστηριοποιούνται σε ζητήματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι οι παραβιάσεις που είχαν πραγματοποιηθεί από το ξεκίνημα του εμφυλίου από όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές (ακόμη και το NATO) ήταν πολυάριθμες¹⁴⁹.

3.2 Η Λιβύη ως απειλή για τη διεθνή ασφάλεια

Πέντε περίπου χρόνια από τον ξεσηκωμό των αντιφρονούντων ενάντια στο καθεστώς Gaddafi, απόρροια της «Αραβικής Άνοιξης», τα πράγματα αν και φάνηκε να βελτιώνονται γρήγορα επιδεινώθηκαν. Η κατάσταση που επικρατεί πλέον είναι χαοτική και προσομοιάζει σε μεγάλο βαθμό αυτή της Συρίας, συνιστώντας έτσι μεγάλη απειλή για τις υπόλοιπες χώρες και ειδικά γι' αυτές τις Δύσης¹⁵⁰.

¹⁴⁷ Βλέπε υποσημείωση 132, σελ. 7.

¹⁴⁸ Βλέπε στο ίδιο.

¹⁴⁹ S. Rachel, "Nato accused of war crimes in Libya", *The Independent*, (2012), <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/nato-accused-of-war-crimes-in-libya-6291566.html>, Ιανουάριος, 2012.

¹⁵⁰ Βλέπε υποσημείωση 151.

Θα μπορούσε σήμερα να πει κανείς ότι η Λιβύη είναι μία χώρα δίχως κράτος. Ο συνασπισμός των ανταρτών που διαμορφώθηκε για να ανατρέψει το καθεστώς Gaddafi αποτελεί μία ανομοιογενή ομάδα. Και επομένως παρά την επίτευξη του στόχου τους, με το θάνατο του πρώην ηγέτη, οι διαφορές τους συνεχίζονται, μη δείχνοντας παράλληλα την επιθυμία για μεταξύ τους συνεννόηση.

Από τη μία, η ανατολή είναι υπό τον έλεγχο ενός συνασπισμού με βάση το Τομπρούκ, ο οποίος ελέγχει ένα μεγάλο ποσοστό των αποθεμάτων πετρελαίου. Συγκεκριμένα, ο συνασπισμός αυτός ελέγχει το 95% των εξαγωγών της χώρας¹⁵¹. Από την άλλη στα δυτικά, ομάδες σκληροπυρηνικών ισλαμιστών - που υποστηρίζουν περισσότερο τον παραδοσιακό Αραβικό εθνικισμό - έχουν καταλάβει την πρωτεύουσα Τρίπολη καταστρέφοντας παράλληλα το διεθνές αεροδρόμιο της¹⁵².

Πιο αναλυτικά, η κυβέρνηση που τοποθετείται στα ανατολικά της χώρας και συγκεκριμένα στην πόλη Τομπρούκ, είναι αυτή που αναγνωρίζεται από τη διεθνή κοινότητα. Μαζί με τους συμμάχους τους και τους μαχητές Ζιντάν, δεν έχουν απολέσει μονάχα τον έλεγχο της Λιβυκής πρωτεύουσας αλλά και άλλων στρατηγικών εδαφών της χώρας. Ωστόσο, λόγω του γεγονότος ότι ελέγχουν ένα σημαντικό μερίδιο των πετρελαϊκών αποθεμάτων καθίστανται αυτόματα σημαντική οντότητα.¹⁵³

Η κυβέρνηση στο Τομπρούκ έχει να αντιμετωπίσει αφενός την εχθρότητα του «Νέου Γενικού Εθνικού Κογκρέσου», που απαρτίζεται από μια ομάδα ακραίων Ισλαμιστών, και αφετέρου την Οργάνωση υπό την ονομασία «Ασπίδα για τη Λιβύη», αποτελούμενη από ακραία συντηρητικές ομάδες ισλαμιστών μαχητών. Η τελευταία είναι και αυτή που έχει υπό τον έλεγχό της

¹⁵¹ U. Laessing, "Libya's Oil Industry Remains Vulnerable to Protest," Reuters, (2014), <http://uk.reuters.com/article/2014/07/09/libya-oil-idUKL6N0PK3WC20140709>, τελευταία πρόσβαση, Ιούλιος 2014.

¹⁵² A. Engel, "Libya as a failed state, Causes, Consequences, Options", Research Notes, The Washington Institute for Near East Policy, November (2014), no. 24, p.2.

¹⁵³ Michael Weidokal, "Libya's Threat to Global Security", LinkedIn, (2015), <https://www.linkedin.com/pulse/libyas-threat-global-security-michael-weidokal>, τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος 2015.

την πρωτεύουσα της χώρας Τρίπολη και ταυτόχρονα ένα αξιόλογο μέρος της δυτικής Λιβύης.¹⁵⁴

Ακόμη ένας σημαντικός παράγοντας που δραστηριοποιείται στον Λιβυκό εμφύλιο είναι η ομάδα των «ριζοσπαστών ισλαμιστών» που αυτοπροσδιορίζεται ως υποστηρικτής του Ισλαμικού νόμου, έχει συμμαχήσει με τις δυνάμεις της κυβέρνησης του Τομπρούκ και δραστηριοποιείται κυρίως στην πόλη της Βεγγάζης.

Η τελευταία ομάδα που λαμβάνει μέρος στον εμφύλιο είναι αυτή των μαχητών, που δηλώνουν την αμέριστη συμπαράσταση τους στο Ισλαμικό Κράτος, αποτελώντας σημαντική ανερχόμενη δύναμη στο Λιβυκό εμφύλιο, ελέγχοντας στρατηγικά σημεία των βορείων εδαφών της χώρας, δηλαδή κατά μήκος της Μεσογείου.¹⁵⁵

Ως αποτέλεσμα των όσων περιγράφηκαν παραπάνω, η χώρα της Λιβύης έχει δύο κυβερνήσεις που αντιμάχονται, και επί τις ουσίας δύο εξουσίες που προσπαθούν να έχουν υπό τον έλεγχό τους την κεντρική τράπεζα, αλλά φυσικά και τα αποθέματα πετρελαίου. Όπως είναι λογικό καμία από τις δύο δεν είναι σε θέση να παράσχει τα απαραίτητα δημόσια αγαθά στους πολίτες της χώρας, όπως αυτό της ασφάλειας λόγω απουσίας τόσο της κρατικής αστυνομίας όσο και στρατού. Έτσι λοιπόν μια σειρά από παραστρατιωτικές οργανώσεις δρουν ανεξέλεγκτα στη χώρα «σπέρνοντας» τον τρόμο στους αθώους πολίτες και λεηλατώντας ότι έχει απομείνει.¹⁵⁶

Από τη στιγμή λοιπόν που η χώρα έχει απολέσει την εθνική της κυριαρχία ξένες δυνάμεις αναμιγνύονται στο εσωτερικό της. Πιο συγκεκριμένα, από τη μία πλευρά χώρες όπως η Τουρκία, και το Κατάρ τάσσονται υπέρ των πιο ακραίων ισλαμικών οργανώσεων, ενώ από την άλλη, χώρες όπως η

¹⁵⁴ Βλέπε υποσημείωση 135.

¹⁵⁵ Βλέπε στο ίδιο.

¹⁵⁶ "The next failed state", The Economist, (2015), «<http://www.Economist.Com/news/leaders/21638122-another-front-global-mayhem-emerging-not-helped-regional-meddling-and-western>» τελευταία πρόσβαση, Ιανουάριος 2015.

Αίγυπτος και τα Αραβικά Εμιράτα, μεταξύ άλλων, υποστηρίζουν την περισσότερο μετριοπαθή ανατολική συμμαχία.

Ταυτόχρονα, ποικίλες Αραβικές φυλές και άλλες ομάδες διαφορετικών εθνικοτήτων δραστηριοποιούνται ανεξέλεγκτα στα νότια εδάφη της Λιβύης, με το λαθρεμπόριο όπλων, αλλά και τη σωματεμπορία να ανθοφορούν. Ακόμη στο συγκεκριμένο τμήμα της χώρας προσφέρονται και οι ιδανικές συνθήκες δραστηριότητας τρομοκρατικών οργανώσεων, με τους τζιχαντιστές της περιοχής να συνδέονται άμεσα με την Al-Qaeda, αλλά και με το Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και της Συρίας.¹⁵⁷

Στο σημείο αυτό οι ευθύνες της Δύσης στην περίπτωση της Λιβύης είναι σημαντικές, καθώς κατέστησε τη χώρα με την επιχείρηση «Αυγή του Οδυσσέα» έρμαιο των ανταρτών χωρίς να μεριμνήσει για την αποκατάσταση της. Αν και αρχικά, χώρες όπως οι ΗΠΑ και η Μεγάλη Βρετανία, αναμείχθηκαν ενεργά για την ανατροπή του καθεστώτος Gaddafi, λόγω των εγκλημάτων που θεώρησαν ότι διέπρατε ο Λίβυος ηγέτης, παρόλα αυτά, έχοντας κατά νου τις αποτυχημένες προσπάθειες κρατικής ανασυγκρότησης του Ιράκ και του Αφγανιστάν, αποφάσισαν να αποστασιοποιηθούν για την αποκατάσταση του κράτους. Έτσι οι οποίες προσπάθειες για αναδόμηση της χώρας, πραγματοποιήθηκαν από τον ΟΗΕ, αλλά και από τους Λίβυους που επιθυμούν κάτι τέτοιο¹⁵⁸.

Η συγκεκριμένη στάση της Δύσης όμως εκτός του ότι έχει καταστήσει τη Λιβύη ένα από τα πλέον αποτυχημένα κράτη του κόσμου, έχει δημιουργήσει προβλήματα, τόσο μεγάλων μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη όσο και τρομοκρατικών ενεργειών. Καθώς από τη μία, η εγγύτητα της χώρας με την Ευρώπη είναι τέτοια, ώστε να επιτρέπει τη μεταφορά μεγάλων πληθυσμών προς τις χώρες της Ευρώπης, η ανεξέλεγκτη δε δραστηριότητα αντάρτικων ομάδων με τρομοκρατικές οργανώσεις, εγείρει σημαντικότητα ζητήματα για τη διεθνή ασφάλεια.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Βλέπε υποσημείωση 158.

¹⁵⁸ Βλέπε υποσημείωση 151.

¹⁵⁹ Βλέπε στο ίδιο.

Επομένως, η χώρα τη Λιβύης δύναται να αποτελέσει έναν από τους σημαντικότερους κινδύνους. Βάσει των γεγονότων μάλιστα, η κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στο εσωτερικό της χώρας βαίνει προς το χειρότερο παρά δείχνει σημάδια βελτίωσης. Επομένως πολλοί είναι αυτοί που θεωρούν ότι τα κράτη της Δύσης θα πρέπει να λάβουν τα μέτρα τους, επεμβαίνοντας πιο ενεργά, προκειμένου να εξαλειφθεί κάθε πιθανότητα μετάδοσης της αστάθειας.¹⁶⁰

Με λίγα λόγια, ο μόνος τρόπος ομαλοποίησης της κατάστασης στη Λιβύη είναι η άμεση επέμβαση της διεθνούς κοινότητας με βοήθεια οικονομική και στρατιωτική, οδηγώντας τη χώρα σε «ασφαλέστερα ύδατα». Διαφορετικά, με δεδομένο ότι κανένα από τα εμπλεκόμενα μέρη του εμφυλίου δεν έχει τη δύναμη να επικρατήσει έναντι του άλλου, η σύγκρουση θα συνεχίζεται εξαντλώντας τη χώρα και οδηγώντας την σε αδιέξοδο¹⁶¹. Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός, ότι οι συγκρούσεις στο εσωτερικό της Λιβύης έχουν περιέλθει σε ένα αδιέξοδο, καθώς κανένα από τα εμπλεκόμενα μέρη του εμφυλίου, και υπό την απουσία δυναμικής δυτικής παρέμβασης, δεν δείχνει ικανό να επικρατήσει των υπολοίπων. Το πρόβλημα μεγεθύνεται ακόμη περισσότερο, λόγω του ότι νέοι παράγοντες προστίθενται στη σύγκρουση με ακόμη πιο ριζοσπαστικές ιδέες. Συνεπώς, εγείρονται σημαντικά ζητήματα ασφάλειας, όχι μόνο για το εσωτερικό της χώρας, κάτι που ούτως ή άλλως υφίσταται από την απαρχή του εμφυλίου, αλλά κυρίως για τις υπόλοιπες χώρες της διεθνούς κοινότητας.

Συγκεκριμένα για τα όμορα κράτη της Λιβύης, όπως για παράδειγμα την Αίγυπτο και την Τυνησία, οι απειλές που δημιουργούνται είναι σοβαρότατες. Και αυτό γιατί, όπως καταδεικνύουν τα γεγονότα οι επιθέσεις των οπλισμένων μαχητών με βάση τη Λιβύη, προς τις χώρες αυτές, έχουν

¹⁶⁰ Michael Weidokai, "Libya's Threat to Global Security", LinkedIn, (2015), «[https:// www . linkedin. com/pulse/libyas-threat-global-security-michael-weidokai](https://www.linkedin.com/pulse/libyas-threat-global-security-michael-weidokai), τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος, 2015.

¹⁶¹ Βλέπε υποσημείωση 162.

αυξηθεί κατακόρυφα κατά το τελευταίο διάστημα με θύματα ως επί το πλείστον αθώους πολίτες.¹⁶²

Επιπρόσθετα, ακόμη ένα σημαντικός κίνδυνος που ελλοχεύει από το αδιέξοδο του Λιβυκού εμφύλιου, είναι η εκμετάλλευση των εδαφών της Λιβύης για δημιουργία βάσεων από το Ισλαμικό Κράτος. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω μάλιστα, σε διάφορα μέρη της χώρας, υπάρχουν υποστηρικτές του Ισλαμικού Κράτους, με συνέπεια να είναι πιθανό να αξιοποιηθεί η Λιβύη ως ο «Δούρειος Ίππος» για την επέκταση του Ισλαμικού Κράτους και σε άλλες χώρες της Αφρικής που βρίσκονται στα πρόθυρα της κατάρρευσης.

Εκτός όμως από τα ζητήματα ασφάλειας που εγείρονται σε περιφερειακό επίπεδο, σοβαρά θέματα προκύπτουν και για τη παγκόσμια ασφάλεια. Ένα από αυτά είναι οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές από τη Λιβύη, που θα πρέπει να αντιμετωπίσουν κυρίως οι χώρες της Ευρώπης, λόγω της εγγύτητας με αυτή. Το πρόβλημα των μεταναστών εκτός από τις οικονομικές του διαστάσεις μπορεί να προκαλέσει και σημαντικό πλήγμα για την ασφάλεια των χωρών. Έχοντας ως πρόσφατο παράδειγμα τα τρομοκρατικά χτυπήματα του Νοεμβρίου του 2015 στο Παρίσι, είναι πολύ πιθανό ανάμεσα στο μεγάλο αριθμό μεταναστών, εξτρεμιστές να διασχίσουν τα νερά της Μεσογείου και να βρεθούν στην ηπειρωτική Ευρώπη.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί επίσης, η αισθητά ευκολότερη στρατολόγηση σε τρομοκρατικές οργανώσεις Ευρωπαίων με ριζοσπαστικές ιδέες, που θα θελήσουν να πολεμήσουν στο πλευρό ένοπλων ισλαμικών ομάδων στη Λιβύη, λόγω εγγύτητας. Οι τελευταίοι σαφώς θα θεωρήσουν αρκετά ευκολότερη σε σχέση με την περίπτωση του Ισλαμικού Κράτους στη Συρία και στο Ιράκ¹⁶³ τη μετάβασή τους στη Λιβύη.

3.3 Συμπεράσματα για την περίπτωση της Λιβύης

Ο εμφύλιος πόλεμος, ως μέρος της «Αραβικής Άνοιξης» που ξεκίνησε το 2011, μαίνεται ακόμη και σήμερα στην περιοχή της Λιβύης, καθιστώντας τη

¹⁶² Βλέπε υποσημείωση 142.

¹⁶³ Βλέπε υποσημείωση 142.

χώρα, με βάσει επίσημα στοιχεία, ως ένα από τα πλέον αποτυχημένα κράτη. Η ανικανότητα επιβολής κάποιου από τους συντελεστές της σύγκρουσης έχει οδηγήσει τη χώρα σε ένα πόλεμο, μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών, δίχως τέλος.

Πέραν της εσωτερικής κατάστασης και της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που παρατηρούνται στο εσωτερικό της χώρας, σημαντικά ζητήματα ασφάλειας εγείρονται τόσο για τις γειτονικές της χώρες (Αίγυπτος, Τυνησία, Αλγερία) όσο και για τις χώρες της Δύσης. Οι τελευταίες δύναται να αποτελέσουν στόχους τρομοκρατικών χτυπημάτων, εφόσον η Λιβύη και κυρίως τα νότια τμήματά της, παρέχουν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη τρομοκρατικών οργανώσεων. Μάλιστα η υποστήριξη στο Ισλαμικό Κράτος από ορισμένες ομάδες ανταρτών αποτελεί μία πολύ ανησυχητική ένδειξη. Ενώ ακόμη, η κατάσταση περιπλέκεται ακόμη περισσότερο και από το γεγονός ότι η Λιβύη τοποθετείται στις νότιες ακτές της μεσογείου, κάτι που σημαίνει ότι η πρόσβαση μαχητών είναι αρκετά ευκολότερη σε σχέση με τη περίπτωση της Συρίας λόγω χάρη.

Γίνεται αντιληπτό επομένως ότι, η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να αναλάβει τις απαραίτητες δράσεις προκειμένου να αποφευχθεί η συνέχιση της σύγκρουσης στη Λιβύη, αλλά και για να αποτρέψει το ενδεχόμενο κατάληψης της χώρας από ριζοσπαστικές ομάδες που έχουν ως στόχο τρομοκρατικά χτυπήματα σε χώρες της Ευρώπης και στις ΗΠΑ. Συνεπώς θα ήταν λογικό για τη διεθνή κοινότητα να ενισχύσει, είτε στρατιωτικά είτε οικονομικά, ένα από τα εμπλεκόμενα μέρη του Λιβυκού εμφυλίου.

Η επιλογή που φαντάζει ως η πιο πιθανή είναι η ενίσχυση από τη πλευρά των ξένων δυνάμεων, της κυβέρνησης που τοποθετείται στα ανατολικά της χώρας, δηλαδή αυτή του Τομπρούκ.¹⁶⁴ Σε κάθε περίπτωση όμως, η στρατιωτική και οικονομική βοήθεια προς τη πλευρά αυτή μοιάζει επιβεβλημένη ούτως ώστε να καταστεί αυτή αρκετά δυνατή, κάτι που θα της επιτρέψει να πάρει τον έλεγχο της χώρας.

¹⁶⁴ Βλέπε υποσημείωση 142, σελ. 2.

Συμπεράσματα

Στην παρούσα μελέτη, επικεντρωθήκαμε σε ένα σχετικά νέο φαινόμενο, το οποίο έχει απασχολήσει έντονα τους αναλυτές των διεθνών σχέσεων κατά τα τελευταία χρόνια, αυτό των «αποτυχημένων» κρατών. Αφού προσδιορίστηκε η έννοια των αποτυχημένων κρατών, ακολούθως, έγινε προσπάθεια διερεύνησης του ρόλου των αποτυχημένων κρατών στη διεθνή ασφάλεια. Όπως φάνηκε από την ανάλυση για τις περιπτώσεις της Σομαλίας και της Λιβύης, τα αποτυχημένα κράτη αποτελούν πράγματι μία σοβαρότατη απειλή για τη παγκόσμια ασφάλεια. Καθότι, τα συγκεκριμένα κράτη παρέχουν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη είτε παράνομων δραστηριοτήτων, όπως λαθρεμπόριο όπλων, εμπόριο ναρκωτικών, οργανωμένο έγκλημα κτλ., είτε τρομοκρατικών οργανώσεων που στοχεύουν σε χώρες της Δύσης.

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, ανάγκασαν τη διεθνή κοινότητα να στρέψει τη προσοχή της στις επιπτώσεις για τη διεθνή ασφάλεια που απορρέουν από τα αποτυχημένα κράτη, μολονότι ως έννοια είχε ήδη ξεκινήσει να αναφέρεται από τις αρχές της δεκαετίας του 90. Έτσι λοιπόν, η συζήτηση μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στο παγκόσμιο κέντρο εμπορίου, επικεντρώθηκε στα κράτη των οποίων οι κυβερνήσεις είχαν απολέσει τη κρατική τους κυριαρχία και αδυνατούσαν να παράσχουν οποιοδήποτε είδους δημόσιο αγαθό στους πολίτες τους, όπως αυτά της ασφάλειας, της εκπαίδευσης και της υγείας.

Ωστόσο στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί ότι, οι λόγοι που ένα κράτος καθίσταται αποτυχημένο αποτελούν ουσιαστικά μία δυναμική εξέλιξη συσσωρευμένων γεγονότων. Φυσικά, τα γεγονότα αυτά διαφέρουν από κράτος σε κράτος και κατά συνέπεια ποικίλουν και οι λόγοι που συμβάλλουν στη κρατική αποτυχία από το ένα κράτος στο άλλο. Σε γενικές γραμμές οι λόγοι μιας αποτυχίας αποτελούν ένα μίγμα διαφορετικών παραγόντων που σχετίζονται τόσο με θεσμικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και διαρθρωτικά γεγονότα όσο και με εξωτερικές επιδράσεις προερχόμενες από τρίτες χώρες. όπως επηρέασε για παράδειγμα η «Αραβική Άνοιξη» τη χώρα της Λιβύης.

Πιο συγκεκριμένα λοιπόν, η αποτυχία της Λιβύης οφείλεται αποκλειστικά στην περιφερειακή αστάθεια που παρατηρήθηκε σε ορισμένα γειτονικά της κράτη και αποτέλεσε σημαντικότερη απειλή για την ίδια. Συνεπώς, η αποτυχία της χώρας οφείλεται κατά βάση στη μετάδοση της αστάθειας που προήλθε από τα γειτονικά, αφού όπως είδαμε η χώρα αποτελούσε μία από τις πλουσιότερες χώρες της Αφρικής, με τεράστια αποθέματα φυσικών πόρων και πιο συγκεκριμένα πετρελαίου.

Από την άλλη, όπως φάνηκε στην περίπτωση της Σομαλίας αλλά και άλλων αφρικανικών κρατών, η αποτυχία και η κατάρρευση των θεσμών οφείλεται στην ανικανότητα επιτυχούς μετάβασης από αποικία σε ανεξάρτητο κράτος. Πολλές από τις χώρες της Αφρικής συνιστούσαν επί πολλά χρόνια αποικίες, κυρίως Ευρωπαϊκών χωρών, ωστόσο κατά το μεταβατικό διάστημα οι κυβερνήσεις στα κράτη αυτά χαρακτηρίστηκαν από συγκέντρωση της εξουσίας, καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και φυσικά υψηλούς δείκτες διαφθοράς.

Επιπλέον, όπως φάνηκε από την ανάλυση, τα αποτυχημένα κράτη προσφέρουν ένα ασφαλές καταφύγιο για την οργάνωση και τη δραστηριοποίηση τρομοκρατικών οργανώσεων. Η ανικανότητα επιβολής εξουσίας της εκάστοτε κυβέρνησης σε ορισμένα από τα εδάφη της, δημιουργεί ένα καθεστώς ανομίας και αναρχίας στα εδάφη αυτά. Επομένως, παρέχεται η δυνατότητα οργάνωσης ομάδων που στοχεύουν να πλήξουν την ασφάλεια άλλων κρατών της Διεθνούς Κοινότητας. Κάτι τέτοιο, επιβεβαιώθηκε τόσο στην περίπτωση της Λιβύης με την επέκταση του Ισλαμικού Κράτους, όσο και σε αυτήν της Σομαλίας με την οργάνωση της Al Shabaab.

Αξίζει να σημειωθεί ωστόσο, ότι η αποτυχία ενός κράτους δε θα πρέπει να συνδέεται απόλυτα ως απειλή για τη διεθνή ασφάλεια, αφού και άλλοι παράγοντες όπως, η ιδεολογία, η θρησκεία, η κατάλληλη υποδομή μεταφορών και τηλεπικοινωνιών, η αποδοχή από τον τοπικό πληθυσμό, συντελούν στη δημιουργία μιας τρομοκρατικής οργάνωσης σε ένα κράτος.

Γίνεται αντιληπτό επομένως ότι, η κρατική αποτυχία είναι ένα πολύπλοκο και πρωτίστως ανησυχητικό ζήτημα που χρήζει προσεκτικής διερεύνησης. Το δίδαγμα που μπορούμε να εξάγουμε από την ανάλυση που προηγήθηκε, είναι ότι οι πολιτικές που θα πρέπει να εφαρμόζονται από τη Διεθνή Κοινότητα για την ανοικοδόμηση των αποτυχημένων κρατών, θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από «αποκλειστικότητα». Δηλαδή, είναι αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψη τα επί μέρους χαρακτηριστικά και οι συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί σε κάθε χώρα, προκειμένου να ακολουθηθεί η βέλτιστη πολιτική. Συνεπώς, μία συγκεκριμένη στρατηγική ανοικοδόμησης και αποκατάστασης της ειρήνης, δε θα ήταν λογικό να εφαρμοστεί ως γενικός κανόνας.

Προτού φτάσουμε στο σημείο αυτό όμως, θα πρέπει πρώτα η Διεθνής Κοινότητα να αναγνωρίσει πρώτον την ανάγκη πρόληψης των συγκρούσεων, δεύτερον την προώθηση των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων που θα εξασφαλίσουν την ανάκαμψη σε ασθενή κράτη και τρίτον την οικονομική ενίσχυση αυτών των κρατών.

Επίσης ένα ακόμη στοιχείο που θα πρέπει η Διεθνής Κοινότητα να λάβει υπόψη είναι, η ενίσχυση του διαλόγου μεταξύ της Διεθνούς Κοινότητας και των εμπλεκόμενων μερών στο εσωτερικό της χώρας, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις οι εξτρεμιστικές απόψεις κάποιων από τα εμπλεκόμενα μέρη μπορεί να αποτελέσουν σημαντικό εμπόδιο στην αποτελεσματικότητα αυτού του διαλόγου.

Σε ότι αφορά την οικονομική ενίσχυση των αποτυχημένων κρατών, αυτή δε θα πρέπει να βασίζεται κατ' ανάγκη στις παραδοσιακές πρακτικές δανεισμού, όπως αυτές χρησιμοποιούνται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα. Άλλωστε όπως αναφέρει και η J. G. Gros¹⁶⁵, σε πολλές περιπτώσεις το πρόβλημα των αποτυχημένων κρατών δεν είναι το μεγάλο κράτος, το οποίο προσπαθούν να μειώσουν οι εν λόγω οργανισμοί μέσω ιδιωτικοποιήσεων και απόλυση εργαζομένων, αλλά η ανικανότητα

¹⁶⁵ J. G. Gros, "Towards a taxonomy of failed states in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti", *Third World Quarterly*, Vol. 17, (1996), pp. 455-471.

ελέγχου. Συνεπώς θα πρέπει να διαφοροποιηθούν από τις συμβατικές τακτικές δανεισμού, μέσω υιοθέτησης πολιτικών που θα λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας, ενώ είναι σημαντικό να υπάρχει και η προθυμία ανάληψης σημαντικού ρίσκου από την πλευρά των δανειστών.

Ένα σημαντικό μειονέκτημα που παρουσιάζεται για την επίτευξη των παραπάνω, είναι η έλλειψη της κατάλληλης πληροφόρησης, που θα επιτρέψει στα μέλη της Διεθνούς κοινότητας και στους οργανισμούς της, την επιτυχή επέμβαση στα αποτυχημένα κράτη. Είναι γεγονός ότι σε πολλές από τις χώρες που βρίσκονται στα πρόθυρα της αποτυχίας, η συλλογή δεδομένων/πληροφοριών αποτελεί σημαντικό πρόβλημα, αφού η απουσία ανεξάρτητων αρχών για τη συλλογή τους, δημιουργεί σε μεγάλο βαθμό αναξιοπιστία και άρα η αξιοποίησή τους είναι περιορισμένης χρησιμότητας. Συνεπώς, η ενθάρρυνση συλλογής δεδομένων στις εν λόγω χώρες κρίνεται επιβεβλημένη προκρινόμενου αφενός να εξειδικευθούν οι κατάλληλες πολιτικές και αφετέρου να εφαρμοστούν με το βέλτιστο τρόπο.

Συνοψίζοντας, αυτή η νέα μορφή κράτους, που εμφανίστηκε μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου υπό τον όρο «αδύναμο, αποτυχημένο ή κράτος υπό κατάρρευση», εμφανίζεται από τις χώρες της Δύσης αλλά και για τις περισσότερες χώρες της Διεθνούς Κοινότητας, ως μία σημαντική πρόκληση για τη διεθνή ασφάλεια που χρήζει επέμβασης. Βάσει της ανάλυσής μας η επέμβαση θεωρείται επιβεβλημένη έτσι ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος μετάδοσης της αστάθειας σε παγκόσμιο επίπεδο, εν αντιθέσει με όσους υποστηρίζουν την άποψη ότι οι επεμβάσεις σε τρίτες χώρες εντάσσονται στο πλαίσιο των ιμπεριαλιστικών ιδεολογιών των μεγάλων δυνάμεων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Brooks, R. E., “Failed states or the state as a failure”, *The University of Chicago Law Review* Vol 72. (2005), pp. 1159-1196.

Call, C. T., “The Fallacy of the ‘Failed State’”, *Third World Quarterly*, Vol. 29, (2008), pp. 1491-1507.

Carment, D. “Assessing state failure: implications for theory and policy”, *Third World Quarterly*, Vol. 24, (2003), pp.407-427.

Casey, N. and J. De Cordoba, “Where Gadhafi’s Name is still Gold”, *The Wall Street Journal*, (2011), <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704150604576166452254733490>, τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος (2011).

Chengu, G., “Libya: From Africa’s Richest State Under Gaddafi, to Failed State After NATO Intervention” *Global Research*, <http://www.globalresearch.ca/libya-from-africas-richest-state-under-gaddafi-to-failed-state-after-nato-intervention/5408740>, τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος 2015.

Chesterman, S., “You the people: The United Nations, Transitional Administration and State-Building, Oxford University Press, (2004), κεφάλαιο 6.

Clarke, W. and R. Gosende, “Somalia: Can a Collapsed State Re-constitute Itself,” in *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, *Brookings Institution Press*, (2003).

CNN wire staff, “Gunfire, explosions heard in Tripoli”, <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/03/19/libya.civil.war/>, τελευταία πρόσβαση, Μάρτιος (2011).

Collier, P., V.L. Elliot, H. Hegre, A. Hoeffler, M. Reynal-Querol and N. Shambanis, “Breaking the conflict trap, civil and development policy”, co publication of the World Bank and Oxford University Press, (2003).

Condoleezza R., “Testimony before the Senate Foreign Relations Committee”, Secretary of State Washington, DC, 15 February 2006, <http://www.state.gov/secretary/rm/2006/61262.htm>, τελευταία πρόσβαση Φεβρουάριος (2008).

Ehrlich, P. R. and J. Liu, “Some Roots of Terrorism”, *Population and Environment*, Vol. 24, (2002), pp. 183–192.

Eizenstat, S. E., J. Edward Porter, and J. M. Weinstein, “Rebuilding Weak States”, *Foreign Affairs* Vol. 84, (2005), pp. 134-146.

Engel, A., "Libya as a Failed state: Causes, Consequences, Options," Research Notes, The Washington Institute for Near East Policy, 2014, no.24. pp.1-36.

European Union, "EU Relations with Democratic Republic of Congo", External Action, [http:// eeas. europa .eu/congo_kinshasa /index _en .htm](http://eeas.europa.eu/congo_kinshasa/index_en.htm), τελευταία πρόσβαση, Νοέμβριος (2008).

European Council, "European Security Strategy: A Secure Europe in a better world" , (2003).

Gberie, L. " War and Peace in Sierra Leone: Diamonds, Corruption and the Lebanese Connection", Partnership Africa Canada - International Peace Information Service, Occasional Paper No 6, (2002),pp.1-28.

Ghali, B. B., " An agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peace keeping and Peace Building", United Nations (1992).

Gros, J. G. "Towards a taxonomy of failed states in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti", Third World Quarterly, Vol. 17, (1996), pp. 455-471.

Gunaratna, R., "Terrorism in the South Before and After 9/11: An Overlooked Phenomenon." In "Responding to Terrorism: What Role for the United Nations?" Report of the International Peace Academy,(2002).

Harnisch, C., "The Terror Threat From Somalia: The Internationalization of Al Shabaab," Critical Threats, (2010), <http://www.criticalthreats.org/somalia/terror-threat-somalia-internationalization-Al-Shabaab-feb-12-2010>, τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος (2010).

Hehir, A., "The Myth of the Failed State and the War on Terror: A Challenge to the Conventional Wisdom", Journal of Intervention and State Building, Vol. 3, (2007), pp. 307–332.

Helman, G. B., and S. B. Ratner, "Saving Failed States", Foreign Policy, Vol. 89, (1992), pp. 3–20.

Hippel, K.v., "The Roots of Terrorism: Probing the Myths", The Political Quarterly, Vol. 73, (2003), pp. 1–39.

Jackson, R. H., " Quasi-States: Sovereignty, International Relations, and the Third World", Cambridge University Press (1990).

Jamal, A.R., "Identifying Causes of State failure: The Case of Somalia", Atlantic Community, (2013)

Kaplan, S. D. “ Fixing fragile states: A new paradigm for development ”, Praeger Security International ,(2008) Connecticut, Westport.

Kimenyi, M. S, J. Mukum Mbaku, and N. Moyo, “Reconstituting Africa’s Failed States: The Case of Somalia”, *Social Research: An International Quarterly* , Vol. 77, pp 1339-1366.

Krauthammer, C., “Democratic Realism an American Foreign Policy for a Unipolar World”, *American Enterprise Institute for Public Policy Research*, (2004).

Lambach, D., “The Perils of Weakness: Failed states and perceptions of threat in Europe and Australia, Presented at the conference,” “New Security Agendas: European and Australian Perspectives”, King’s College, London 1-3 July, 2004, pp.1-24.

Laessing, U., “Libya’s Oil Industry Remains Vulnerable to Protest,” *Reuters*, (2014), <http://uk.reuters.com/article/2014/07/09/libya-oil-idUKL6N0PK3WC20140709>, τελευταία πρόσβαση, Ιούλιος 2014.

Lee, D. B. “Qaddafi, Terrorism, and the Origins of the U.S. Attack on Libya”, *New York* (1990), Shadid, Anthony, "Libya Protests Build, Showing Revolts' Limits".*The New York Times*. τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος (2011).

Lemarchand, R. “The Democratic Republic of the Congo: From failure to potential reconstruction,” in *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, *Brookings Institution Press*, (2003).

Libya’s Declaration on the Establishment of the Authority of the People, (1977). http://www.servat.unibe.ch/icl/ly01000_.html, τελευταία πρόσβαση, Μάρτιος (2012).

Lyman, P.N. and S. Morrison, “The Terrorist Threat in Africa”, *Foreign Affairs Magazine*, Vol.83, (2004) , pp. 75-86.

Menkhaus,K., “Quasi-States, Nation-Building and Terrorist Safe Havens”, *Journal of Conflict Studies*, Vol. 23, (2003), pp. 7–23.

Menkhaus, K., “ Somalia and The Horn of Africa”, *World Development Report*, (2011).

Morganthau, H., “Politics Among Nations: The struggle for Power and Peace”, *Mc Graw Hill*, 7th edition, (1978), pp. 4–15.

NATO, “The alliance strategic concept”, *Security Challenges and Risks*, παράγραφος 20, 24th April, (1999).

NATO, “ NATO 2020: Assured Security, Dynamic Enlargement- Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept of NATO”, 17th May, (2010).

NATO,“Operations and missions: past and present-Terminated Operations and Mission-NATO in Bosnia and Herzegovina”, (2015), http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm, τελευταία πρόσβαση, Νοέμβριος (2015).

NewsStaman, “UN no-fly zone over Libya: what does it mean?”, (2011), <http://www.newstatesman.com/blogs/the-staggers/2011/03/libya-military-resolution-fly>, τελευταία πρόσβαση, Μάρτιος 2015.

O’Neil, W., “Concept Paper – Beyond the Slogans: How Can the UN Respond to Terrorism?” In *Responding to Terrorism: What Role for the United Nations? Report of the International Peace Academy* ,(2002).

Otterman, S. and M. McDonald, “Hijacked Supertanker Anchors Off Somalia”. *New York Times*, http://www.nytimes.com/2008/11/19/world/africa/19pirate.html?_r=0, τελευταία πρόσβαση, Νοέμβριος (2008).

Patrick, S., “Failed” States and Global Security: Empirical Questions and Policy Dilemmas”, *International Studies Review*, Vol. 9, (2007),pp. 644-662.

Piazza, J. A. “Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote Transnational Terrorism?”, *International Studies Quarterly*, Vol.52, (2008), pp. 469-488.

“Proclamation 4907, Imports of Petroleum”, (1982),<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/31082a.htm>, τελευταία πρόσβαση, Σεπτέμβριος (2014).

Rachel,S., "Nato accused of war crimes in Libya", *The Independent*, (2012), <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/nato-accused-of-war-crimes-in-libya-6291566.html>,τελευταία πρόσβαση, Ιανουάριος 2012.

Raid, C., “ Intervention in failed states, Policy Recommendations to the US”, in “Succeeding Failure A Comprehensive Approach to Strengthening Fragile States”, Task Force, (2010).

Rashid, A, and D. Media, “ What caused the Failed State of Somalia”, <http://classroom.synonym.com/caused-failed-state-somalia-13677.html>, τελευταία πρόσβαση, Νοέμβριος (2012).

Reno, W., “Sierra Leone: Warfare in a Post-State Society,” in *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, *Brookings Institution Press*, (2003).

Rise, S. E., “ The new national security strategy: Focus on failed states,” The Brookings Institution, *Policy Brief* (2003), no 116.

Rotberg, R. I., “The New Nature of Nation-State Failure”, The Washington Quarterly, Vol. 25, (2002), pp. 85-96.

Rotberg, R. I., “Failed states, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators” ,State Failure and State Weakness in a Time of Terror, *Brookings Institution Press*, (2003).

Rotberg, R. .I., “The Failure and Collapse of Nation-States: Break-down, Prevention, and Repair”, in: Rotberg, Robert I., *When States Fail: Causes and Consequences* (2004).

Schneckener, U., “Transnational Terrorists are more Profiteers than Fragile Statehoods”, Berlin: SWP-Study S 18, (May 2004), pp. 23-34.

Shamsian, J., “*ISIS is selling* oil to the Syrian regime”, Business Insider, <http://www.businessinsider.com/isis-selling-oil-to-biggest-enemy-2015-11>, τελευταία πρόσβαση, Νοέμβριος (2015).

Sidaoui, R. “Libye: “Mouammar Kadhafi avait choisi la voie suicidaire dès février” 20 Minutes, <http://www.20minutes.fr/monde/809558-20111020-libye-mouammar-kadhafi-choisi-voie-suicidaire-des-fevrier>. τελευταία πρόσβαση, Οκτώβριος 2011.

Takeyh, R. and N. Gvosdev, “Do Terrorist Networks Need a Home?” The Washington Quarterly, Vol. 25, (2002), pp. 97-108.

The Economist, “The last days of Mobutu”, <http://www.economist.com/node/145616>, τελευταία πρόσβαση, Μάρτιος (1997).

The Economist, “The next failed state”, (2015), <http://www.Economist.Com/news/leaders/21638122-another-front-global-mayhem-emerging-not-helped-regional-meddling-and-western>, τελευταία πρόσβαση, Ιανουάριος 2015.

The Fund for Peace Publication, “Failed states index IX”, (2013).

The Fund for Peace Publication, “Failed states index XI”, (2015).

United Nations, “ Sierra Leone Peace building cooperation Framework”, (2007).

United Nations Development Programme, "Human Development Report, Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience", (2014).

U.S. Energy Information Administration, "Libya, Country Analysis Briefs", 2014.

Wam, P.E. and S. Sardesai, "Conflict in Somalia: Drivers and Dynamics", World Bank Publications, (2005).

Weber, M., "Politics as a Vocation", Gesammelte politische Schriften, Munich: Duncker & Humblodt, (1921).

Weidokal, M., "Libya's Threat to Global Security", LinkedIn, (2015), <https://www.linkedin.com/pulse/libyas-threat-global-security-michael-weidokal>, τελευταία πρόσβαση, Φεβρουάριος 2015.

Wilde, R., "The Skewed Responsibility Narrative of the Failed States Concept", ILSA Journal of International & Comparative Law (2002), no. 425.

World Bank, "The pirates of Somalia: Ending the Threat, Rebuilding a Nation", (2013), pp. 163-168.

Zartman, W. I. "Collapsed States: The disintegration and restoration of legitimate authority", Boulder, CO: Lynne Rienner Publisher, (1995).

Zartman, W., "Cowardly Lions: Missed Opportunities to Prevent Deadly Conflict and State Collapse", Lynne Rienner Publisher, (2005).

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Ηνωμένα Έθνη, "Η οικοδόμηση της ειρήνης με μια ματιά", (2007), www.unric.org/html/greek/pdf/peacebuilding-greek.pdf, τελευταία πρόσβαση, Μαΐος (2007).

Τριαντάφυλλος Καρατράντος, "Η ανθρωπιστική κρίση στη Σομαλία, το Υπόβαθρο, οι Αιτίες, το Ευρύτερο περιβάλλον", Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Σεπτέμβριος (2012), No 30/2012.